eylül 2005 sayı: 29

2.50 YTL 2.500.000 TL kdv dahil

kaçak yayın

yeryüzüne sürgünlerin dergisi

"O dönemin yöneticilerinden, katillerinden, hırsızlarından, işkencecilerinden, yardakçılarından, işbirlikçi "edebiyatçılarından" hesap sorulmalıdır!"

25. Yılında 12 Eylül Edebiyatı

ISSN 1304-1037-0-6

DEUTSCHLAND 3.40 · OSTERREICH 3.50 EUR · SCHWEİZ 6.50 CHF · NEDERLAND 3.50 · BELGİQUE 3.50 · FRANCE 3.50 · GR 2.70 · KKTC 2.750.000 tl

Nihat Genç

Bütün Kitaplarıyla Cadde'de

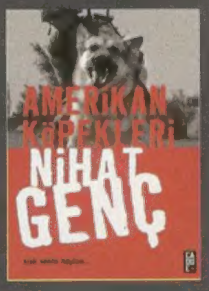

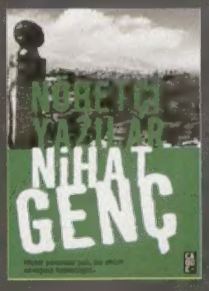

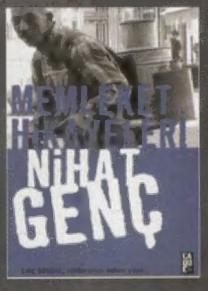

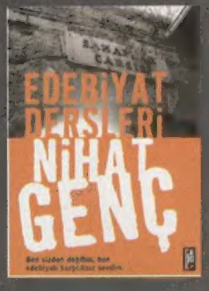

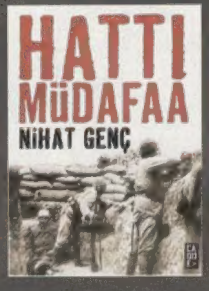

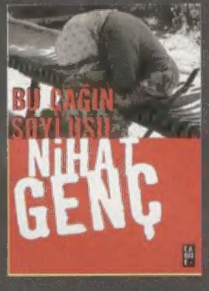

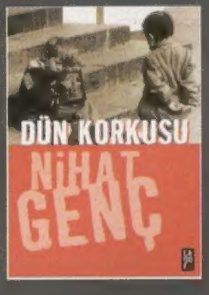

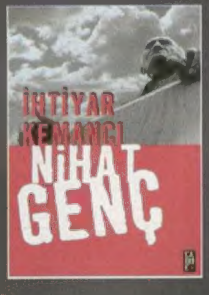

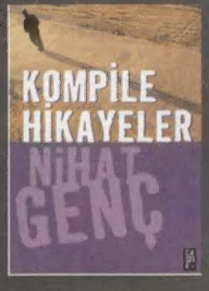

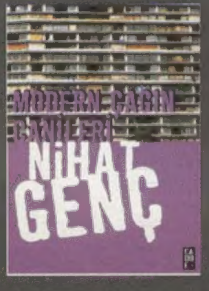

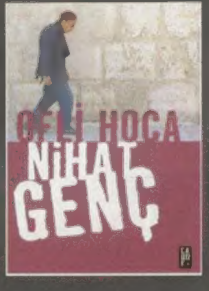

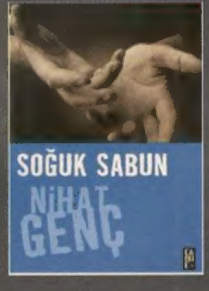

CADDE

Firuzağa Mah. Defterdar Yokuşu No: 47 Cihangir / İstanbul
Tel: (0212) 292 94 50/51-292 44 89-292 44 92 Faks: (0212) 292 44 91

KAÇAK
Sayı | 29
Eylül 2005

Aylık yerel süreli yayındır

Sahibi
LM Basın Yayın Ltd. Şti. adına
Tuncay Akgün

Yayın Yönetmeni
Tuncay Akgün

Yayın Danışmanı
Adnan Özer

Editör
Aslan Özdemir
aslanozdemir@leman.com.tr

Sorumlu Yazışleri Müdürü
Ayhan Erdoğan

Grafik Tasarım
Tanzer Ercanpolat

Fotoğraflar
Sinan Göksel

Dizgi
Nurgül Sedef Kıran

Düzelti
Nafer Ermiş

Müessese Müdürü
Ali Yavuz

Baskı Sorumlusu
Ali Polat

Abone-Reklam
Sevinç Selvi
0212 - 292 94 50/119

E-Mail
kacak@leman.com.tr

Telefon
0212 - 292 94 50
0212 - 292 94 51 (4 Hat)

Fax
0212 - 292 44 91

Adres
Firuzağa Mahallesi
Defterdar Yokuşu No: 47
Beyoğlu / İstanbul

Baskı
LeMan Matbaası

Telefon
0212 - 858 00 93 (Pbx)

Dağıtım
BBD Merkez

25. yılında 12 Eylül Edebiyatı

Gerçek Korkuyu keşfetmek

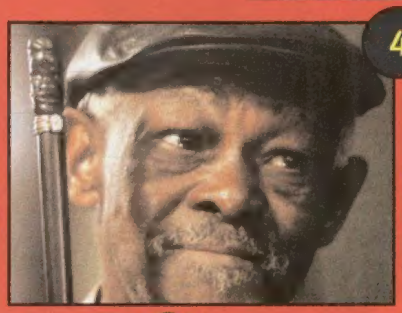

Adnan Özer

İbriham Ferrer

Gökdeniz Karadeniz

Uykunda öpüyorum seni

24 Soğuğu Hissedin
Ömer Türkeş
26 Varoşların Pedagojisi
Kaçak Söyleşi-Hüseyin Öztürk
30 Dilde Hayat Bulan Hayatlar
Oktay Taftalı
34 Kimse Var mı?
Derya Temel
36 Thomas Mann Nafer Ermiş
39 Zamanı Geldi Belda Öztürk
40 Bohemler Diyarında
Hasine Şen
44 Birsen'in Hikâyesi
Oktay Güzeloğlu
46 Sara Paretsky
Yasemin Güniz Sertel
52 Lal Masallar'ın Şakıyan Dili
Elif Türker
54 Kaçak Aktif
56 Yeni Yayınlar
58 Jerash Şiir Festivali
Metin Fındıkçı
59 Hasan Ali Toptaş
Kaçak Söyleşi
60 Almanya Haber-Gültekin Emre
62 Pablo Neruda
64 Kaçak Karikatür

Adnan Özer

İbrahim Ferrer'in gardenyaları şimdi mahzun

Cemal Süreya'nın bilgece sözlerinden biri; "Her ölüm, biraz erken ölümdür". Ibrahim Ferrer öldüğünde 78 yaşındaydı. Biz onu sevenler, Buena Vista Social Club hayranları onun bu 'erken' ölümünü beklemiyorduk. Ekibin en ihtiyar delikanlısı olan Compay Segundo 92'yi tamamlamıştı, hem de püro tüttürmekten vazgeçmeksizin. Bu gamsızlıkla rahatça dalya yapacak derken, ölüm haberi gelmişti. İbrahim Ferrer de onun gibi gamsız göründüğünden, Compay'dan aşağı kalmaz diyorduk. Lakin öyle olmadı, gamsızlık görüntüsünü veren kalenderliği imiş, meğer midesindeki bir dert bizim ihtiyar delikanlının teslim olmasını beklermiş.

Geleneksel Küba müziğini tüm dünyaya tanıtan Buena Vista Social Club'ün kurucularından 1927 Santiago de Cuba doğumlu İbrahim Ferrer, 6 Ağustos Pazar günü akşam geceye devrilirken Havana'da bir hastahanede hayata gözlerini yumdu.

Kübalı bir müzisyenin ölüm haberinin hem dünya basınında hem de bizim basınımızda böylesine, birinci haber niteliğinde, yer alması dünyanın gerçekten küçüldüğüne dair bir göstergeydi. Göstergeydi ama sadece o kadar mı?.. Compay ve İbrahim, onları geç tanımış olmamızdan dolayı hayıflanarak, global dünyanın kötülükleri arasında 'iyi ki de varlar' dediğimiz iki olgun tropikal çiçek değil miydi? ('İyi ki varlar' arasında bizim Neşet Ertaş şimdi tesellimiz. İster istemez aklım ona gidiyor. Allah gecinden versin, o kalenderi yitirirsek, zaten bir hayli tükettiğimiz kalenderliğimizden kocaman bir parça yiter. O da bizim "Buena Vista"mız. Böyle indirgemeci imajlar can sıkıcı oluyor, bunu biliyorum, ama öylesine bir popülerleştirme içinde yaşıyoruz ki, böyle yakıştırmalar yapmazsanız okumuşlarımız anlamıyor.) Böyle yalın insanların birer 'dünya starı' olabildiği bir dünya o kadar da kötü olamazdı. Sanatını iyi yapanlar için hangi yaşta olurlarsa olsunlar hep bir umut vardı. Onlar buna piyango diyorlardı, Amerika'daki Carnagie Hall zaferlerinden sonra "Kendimizi ihtiyarlıkta piyango vurmuş gibi hissediyoruz," demişlerdi işi gırgıra alarak. İbrahim Ferrer'in Amerikalı müzisyen ve yapımcı Ry Cooder tarafından keşfedilmeden önce

Buena Vista Social Club'ün bir delikanlısını daha yitirdik

Afro Cuba tarzının büyük yorumcusu, 6 Ağustos günü Havana'da bir hastanede hayata gözlerini yumdu

ayakkabı boyacılığı yaptığını bilirsek, piyango esprisi iyice anlaşılır.

Onların çoktan hak ettikleri üne kavuşmaları dünyanın bir mutluluk kaynağıydı adeta. Böyle şeyler oluyor, globalleşme yıkıcı etkilerinin yanı sıra böyle keşiflerin yapılmasına da olanak veriyor, onun popüler kültürünü de daha bir renkli kılıyor.

Bir ölüm haberinden siyaset üretiyoruz. Lakin İbrahim Ferrer gerçeğinde haberin içinde öyle bir yorum saklı ki bunu görmezden gelmek, Buena Vista'yı popüler kültür içinde etiketlendirilmiş cazbandlardan herhangi biri olarak değerlendirmektir. Buena Vista'yı Latin ve Afro-Cuba köklerinden, başka bir deyişle Küba gerçeğinden ayrı ele almak ancak "enformatik cehalet" (tanım Prof. Nabi Avcı'nın) ile mümkündür.

Buena Vista Social Club üyelerini tek tek bulup bir araya getiren kişi Kübalı müzik yapımcısı Juan de Marcos Gonzalez'tir. (Bu bakımdan asıl keşif işi ona ait oluyor sanki. Cooder onları dünya adına keşfetmiş oluyor.) Juan de Marcos, bu geleneksel Küba müziği yorumcularını bir araya gelmeleri için ikna etmeden önce İbrahim Ferrer'i müziğe devam etmeye ikna etmiştir. Zira Ferrer 1993 yılında şarkıcılığı bırakmaya karar vermişti. Karın doyurmayan bu profesyonellik olmaz olsun demiş olmalı ki, yaşamakta olduğu büyük tarihi evden ayrılıp küçük bir pansiyona yerleşmiş ve ayakkabı boyacılığına başlamıştır.

1997 yılında bir araya gelen eski tüfekler ilk meyvelerini verirler. "A toda Cuba Le Gusta" adlı bir albüm çıkarırlar. O zamanki adları "Orquesta Afro Cuban All Stars"dır. Aynı yıl "Buena Vista Social Club" adlı albümle tekrar görünürler. Bu albüm Ry Cooder'in tasarımıdır... Sonrası malum, albüm çok tutar ve adı da onlara yadigâr kalır.

İbrahim Ferrer denince, Afro-Cuba kavramı kaçınılmaz olarak karşımıza çıkar. Burada baştaki eleştirimize geri dönelim; İbrahim Ferrer ve arkadaşlarının ünü bize ulaştığında, biz de kayıtsız kalmadık, böylece başta Beyoğlu gibi hemen her sınıftan insanın takıldığı semtimiz olmak üzere, Boğaz kenarları ve Etiler'de insanın içini kıpırdatan ezgiler duyulmaya başlandı.

Compay Segundo

Kimimizin onları sevmesinde Küba sempatisi hatırı sayılır bir etkendi. Solcularımızı kastediyorum; yoksa onlar Afro-Cuba Mafro-Cuba nereden bilecekler, daha dünyanın en çok söylenen şarkılarından biri olan "Quantanamera"nın sözlerinin Jose Marti'ye ait olduğunu bilmiyorlar. Zengin kesim ise eğlencelerine biraz tropik bir hava katmaktan memnundu. Say ki Varadero plajında Cubalibre yudumlayarak keyif ediyorsun. Onlar Havana Vieja mahallesini (Havana'nın Kasımpaşa'sı diyelim de anlaşılsın) nereden bilecekler... Ne şirin insanlardı canım... Küçükburjuva astroidlerimiz (Kolombiya'da "entel" anlamında kullanılıyor) ise, "Adamlarda hayat sevinci var, gusto var, aabi yaa!" diye geyik geyik konuşuyorlardı. Peki, be kardeşim, sen de niye yok o hayat sevincinden?! Adam o hayat sevincini kendi toprağından alıyor...

Afro Cuba tarzına birkaç cümle olsun değinelim. Kuzey Amerika'da kölecilik olanca zulmuyle sürerken Küba'da 1768 yılında, o zamanki Santiago şehir idaresinin bir kararıyla köleler özgür bırakıldılar. Bu kararın nedeni tam olarak bilinmiyor; İspanya Katolik Kilisesi'nin özgür Hıristiyan sayısını arttırmak gayesi olabilir; sömürgecilerin aralarındaki çekişmelerde ortaya çıkan bir kaputülasyon sonucu olabilir; Küba Katolik Kilisesi'nin bir kararı olabilir. Sonuçta o yılın sonunda Küba'da tam 22.740 siyahi köle özgürlüğüne kavuşmuş. Özgürleşmenin kültürel etkileri olmuş haliyle. Afrikalıların tanrıları; Ogün, Chango, Elegua, Obatala ve daha pek çokları Hıristiyanlığın kutsal üçlemesi ile etkileşim içine girmiş. Çok geçmeden Küba Pisikoposu Juan de Wite'nin de teşvikiyle kiliselerde zenci koroları ilahiler söylemeye başlamış. Kilise müziği ile Afrika müziği arasında uçurum olduğunu söylemek bile yersiz. Ancak Afrikalıların ritim yeteneği engel tanımıyor. Uzun lafın kısası, sonunda özgür bir tarz ortaya çıkıyor, özgün diyorum, çünkü ne Kuzey Amerika'ya ne de Latin Amerika'ya benziyor, biraz Haiti dans müziğinden alıyor, o kadar. Afro Cuba'nın bizdeki Roman müziğinin ritmi gibi ayrı bir ritmi var, çok karekteristik, 1, 3, 5 ve 7 şeklinde gidiyor, sözlere bağlı olarak. Derken "Son" müziği ortaya çıkıyor. Son'un içinden "Bolero" tarzı ayrışıyor. İbrahim Ferrer de usta bir Bolero yorumcusu.

Böyle kaba anlatımla ne anlaşılıyor bilemiyorum ama demem o ki, insan bir şeyi dinlediğinde onun ne olduğunu bilecek. Yok, bilmek zorunda değilim derseniz, o zaman ben de sorarım; Batı rock müziğinin silsilesini sayıyorsunuz da bunu Küba'dan niye esirgiyorsunuz?!

İbrahim Ferrer ile İstanbul'a ilk gelişlerinde Kapalıçarşı'nın girişinde tanışmak nasip oldu. Ayaküstü konuştuk, menejerlerinin 'fazla tıraş etme' bakışları altında. Sırım gibi bir delikanlıydı. Ama Compay'ın ardından fazla beklemedi üstad. Mekânı cennet olsun; Çekiç Ali gibi, Keskinli Hacı Taşan gibi, Davut Sulari gibi, Urfalı Kazancı Bedih gibi.

Gurubun piyanisti Ruben Gonzalez

İKİ ADET GARDENYA

İki adet gardenya sana
Demek istiyorum ki onlarla:
Seni seviyorum, sana tapıyorum
Kulak ver şimdi iyice
Kalbinin sesidir o, benimkinin de.

İki adet gardenya sana
Bir öpücüğün tüm rengi olacak onlarda
Eskiden seni öptüğüm gibi.
Asla mı asla başka bir sevdanın
Renginde bulamayacağın.

Seninle yaşacak onlar, konuşacaklar
aralarında
Benimlesin o zamanki gibi
Ve sen inanıncaya söylecekler sana:
Seni seviyorum.
Bir akşam vakti eğer
Kehanet olduğu üzere
Ölürse aşkımın gardenyaları
Bana sadık aşkının
Başka bir sevda bulduğundandır.

Dos gardenias para ti adlı şarkının Türkçesi
İspanyolca aslından çeviren: **Adnan Özer**

KAÇAK SORUYOR

Gökdeniz Karadeniz

Sizde kitap sevgisi ne zaman başladı? Çocukken okuduğunuz kitaplardan sizi en çok etkileyenler hangileriydi?

Pek çok insan gibi ben de Şeker Portakalı'ndan çok etkilenmistim.

En sevdiğiniz yazar (yazarlar)? Neden?

Dan Brown. Ele aldığı konular, kitaplarını zevkle ve heyecanla okumamı sağlıyor.

Futbolcular kitap okumaz diye genel bir kanı var. Sizce bu saptama ne kadar doğru?

Bence böyle bir genelleme yapmak çok yanlış. Her tür meslek grubundan her tür insan çıkabilir. Bence bu sadece bir önyargı.

Siz en çok hangi tür kitapları tercih ediyorsunuz?

Ben her tür kitabı okurum çünkü her çeşit kitap bana farklı şeyler kazandırır. Belli bir tür tercih etmiyorum. İlgimi çeken ya da bana faydası olabileceğini düşündüğüm kitapları tercih ederim.

Deplasmanlarda (yolda) kitap okumak için fırsat yaratır mısınız, yoksa kendinizi tamamen o günkü maçın atmosferine mi bırakırsınız? Neden?

Hayır yaratmam. Yolda aklımda sadece o günkü maç ve onun stresi vardır. Üstelik bir de uçak korkum var. Kitap okumak doğrusu aklıma gelmiyor, bana iyi geleceğini de sanmıyorum o sırada.

Kitap yazmayı düşünen sporcu tanıdıklarınız var mı? Bu konuya futbolcular arasında nasıl bakılıyor? Siz düşünüyor musunuz?

Yakın çevremde öyle birileri yok. Diğer futbolcu arkadaşlarım nasıl düşünüyor bilmiyorum ama bence kazanılan tecrübelerin insanlarla paylaşılması çok güzel.

Bana gelince... Yazmak güzel fakir, ileride neden olmasın ki.

Futbolcular ile ilgili yazılan, çok satan kitaplar var (Beckham vs..). Bu kitaplar için ne düşünüyor musunuz? Gökdeniz Kitabı hazırlansın ister miydiniz?

Bir öncekı cevabım bu soruyu da kapsıyor aslında. Tecrübelerin diğer insanlara aktarılması çok güzel... Tabii ben de bir kitabım olsun isterim.

Okuyan Us Yayın'ın Okuyan Uslanmaz projesinde sizin de kitap okurken bir fotoğrafınız vardı. Bu proje için neler diyeceksiniz?

Çok güzel bir projeydi. Böyle değerli insanların olduğu başarılı bir projede yer almak gurur vericiydi.

Fotoğraf: Ali Kabas

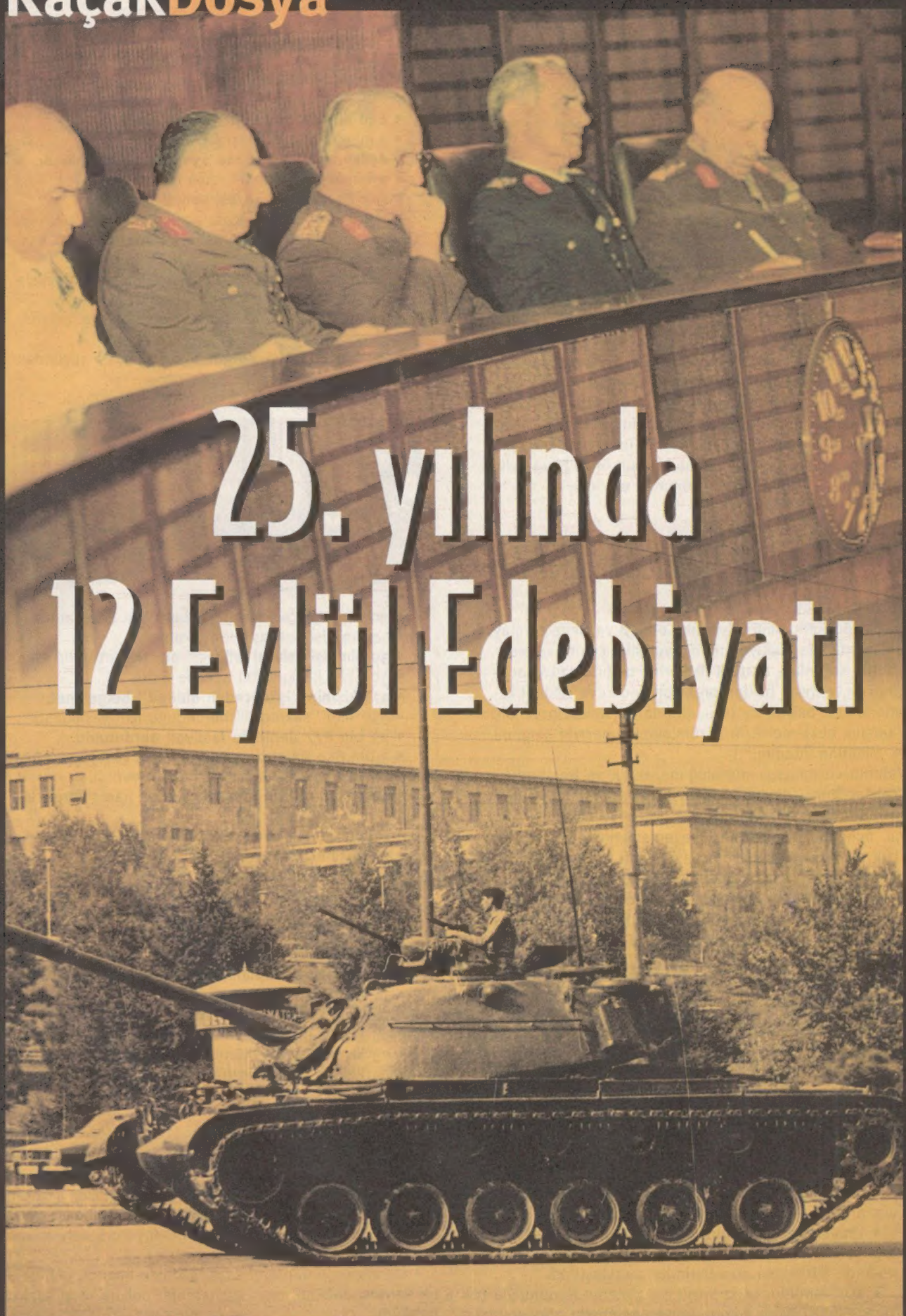

25. yılında 12 Eylül Edebiyatı

Genelkurmay Başkanı ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren, 12 Eylül ile birlikte Devlet Başkanlığı görevini de üstlendi. Evren, Milli Güvenlik Konseyi üyeleri Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Nejat Tümer ve Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun önünde 13 Eylül 1980 tarihinde TBMM tören salonunda ant içti.

Kenan Evren'in Devlet Başkanı olurken içtiği ant

Yüce Türk Milleti,

Devlet Başkanı, Milli Güvenlik Konseyi ve Genelkurmay Başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin içinde bulunduğu bütün sorunları, Atatürk ilkelerine bağlı kalarak, adalet, hukuk ve insan hakları prensiplerinden ve vicdani kanaatlerimden başka bir tesir altında kalmaksızın ve hiç bir karşılık beklemeksizin çözümlemek amacıyla kendimi Türk Milletine adadım.

Vatanın ve milletin mutluluğuna, birlik ve beraberliğine çalışacağıma, devletin bağımsızlığına, vatanın ve milletin bütünlüğüne yönelecek her tehlikeye karşı koyacağıma, milletin kayıtsız şartsız egemenliğine, demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine dayalı yeni bir anayasa düzenlenmesi için çalışacağıma, Türkiye Cumhuriyeti'nin şan ve şerefini koruyup yüceltmek ve üzerime aldığım görevi yerine getirmek için bütün gücüm ve varlığımla çalışacağıma, namusum ve şerefim üzerine ant içerim.

Darbenin bilançosu

TBMM kapatıldı, anayasa ortadan kaldırıldı, siyasi partilerin kapısına kilit vuruldu ve mallarına el konuldu.

- **650 bin kişi gözaltına alındı.**
- 1 milyon 683 bin kişi fişlendi.
- **Açılan 210 bin davada 230 bin kişi yargılandı.**
- 7 bin kişi için idam cezası istendi.
- **517 kişiye idam cezası verildi.**
- Haklarında idam cezası verilenlerden 50'si asıldı (18 sol görüşlü, 8 sağ görüşlü, 23 adli suçlu, 1'i Asala militanı).
- **İdamları istenen 259 kişinin dosyası Meclis'e gönderildi.**
- 71 bin kişi, TCK'nin 141, 142 ve 163. maddelerinden yargılandı.
- **98 bin 404 kişi "örgüt üyesi olmak" suçundan yargılandı.**
- 388 bin kişinin pasaport alması engellendi.

- **30 bin kişi "sakıncalı" olduğu için işten atıldı.**
- 14 bin kişi yurttaşlıktan çıkarıldı.
- **30 bin kişi "siyasi mülteci" olarak yurtdışına gitti.**
- 300 kişi kuşkulu bir şekilde öldü.
- **171 kişinin "işkenceden öldüğü" belgelendi.**
- 937 film "sakıncalı" bulunduğu için yasaklandı.
- **23 bin 677 derneğin faaliyeti durduruldu.**
- 3 bin 854 öğretmen, üniversitede görevli 120 öğretim üyesi ve 47 hâkimin işine son verildi.
- **400 gazeteci için toplam 4 bin yıl hapis cezası istendi.**
- Gazetecilere 3 bin 315 yıl 6 ay hapis cezası verildi.
- **31 gazeteci cezaevine girdi.**
- 300 gazeteci saldırıya uğradı.
- **3 gazeteci silahla öldürüldü.**
- Gazeteler 300 gün yayın yapamadı.
- **13 büyük gazete için 303 dava açıldı.**
- 39 ton gazete ve dergi imha edildi.
- **Cezaevlerinde toplam 299 kişi yaşamını yitirdi.**
- 14 kişi açlık grevinde öldü.
- **16 kişi "kaçarken" vuruldu.**
- 95 kişi "çatışmada" öldü.
- **73 kişiye "doğal ölüm raporu" verildi.**
- 43 kişinin "intihar ettiği" bildirildi.

Eğitimde 12 Eylül izleri

- Din dersleri zorunlu hale getirildi, imam- hatiplerin sayısı artırıldı, Öğretim Birliği Yasası delindi.
- Üniversite özerkliğine darbe vuruldu. Öğretmenlerin örgütü TÖB-DER kapatıldı, yöneticileri gözaltına alınıp sorgulandı, yüzlercesi görevlerinden uzaklaştırıldı.
- YÖK kuruldu, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'yla çok sayıda ilerici bilim adamı, üniversitelerdeki görevlerinden uzaklaştırıldı, eğitimin kalitesi düştü, bilimsel araştırmalar geriledi.
- Milli Eğitim'de ve üniversitelerde gerçekleştirilen ırkçı-şeriatçı kadrolaşmayla Türk-İslam sentezci anlayış egemen kılındı.
- Sorgulayıcı araştırıcı eğitim modeli yerine, ezberci model dayatıldı.
- Öğrenciye potansiyel suçlu gözüyle bakıldı, demokratik katılımı önlendi, tepki gösterenler polisle karşı karşıya bırakıldı.

Salih Bolat

12 Eylül: Kurt Kapanı

O sabah yine her sabah olduğu gibi, bir apartmanın ikinci katındaki evimden, üniversitedeki işime gitmek için çıkmıştım. Merdivenlerden inerken, aynı üniversitede çalıştığımız ve bir sokak arkada oturan arkadaşımla karşılaştım. Beni hep sokağın köşesinde bekleyen arkadaşımın bu kez eve geliyor olmasına şaşırmıştım. Merdivenlerde karşılaşır karşılaşmaz, "Askeri darbe oldu!" dedi. Bu sözün anlamını o an kavrayamadım. Sözcüklerin fonetik değeri yabancı değildi bana ama karşılıkları anlam her zaman rastlanılan bir şey olmadığı için, belki de, "nasıl yani?" diyebildim. Büyük bir kararsızlık ve şaşkınlık içinde sokağa çıktık. Arkadaşım, "sokağa çıkma yasağı var, eve dönelim" diyordu. Hani tanıdığımız birinin öldüğü söylenince, ancak ölüyü gördüğümüzde inanırız ya, ben de sokağa çıkmak, "darbe" nin nasıl olduğunu görmek, kiminle karşılaşacağımı bilmek istiyordum. Caddeye açılan köşeye kadar yürüdük. Ortalıkta bizden başka kimse yoktu gerçekten. Biraz ilerdeki kavşakta bir tank duruyordu. Tankın üzerindeki asker bizi görünce, eliyle, "geri dönün!" işareti yaptı. Sabahın en kalabalık olması gereken saatinde, cadde ıpıssızdı. Bir savaş görüntüsü vardı. Bu kez gerçekten büyük bir kaygıya kapıldık. Tedirginlik içinde bizim eve geldik. TRT'nin siyah-beyaz TV kanalını açtık. Beş general yan yana oturmuşlar, açıklama yapıyorlardı. Daha doğrusu en ortada oturan konuşuyor, diğerleri susuyordu. Ama duruşlarıyla ve bakışlarıyla, konuşanı onayladıkları belliydi. Konuşan, ülkeye barış ve demokrasi getirmek , kardeş kavgasına son vermek için yönetime el koyduklarını falan söylüyordu. Eğer ortada suç işleyenler varsa, ülkenin polisi, yargıcı yok muydu ki, bütün yönetime el koyuyorlar, siyasi partileri kapatıyorlar, liderlerini tutukluyorlardı. Anlayamıyorduk. Bu işin içinde bir iş olmalıydı... İlerleyen günlerde bütün demokratik kurumlar, sivil toplum kuruluşları, sendikalar, dernekler, meslek örgütleri tek tek kapatılıyor, başkanları, üyeleri, üye olmayanları, üyelerin arkadaşları, kim varsa tutuklanıyor, uzun süre cezaevlerinde tutuluyor, işkenceler yapılıyordu. Kim kimi ihbar ediyorsa, evinde kitaplığı bulunan herkesin evi, polis olduğunu söyleyen sivil kişiler tarafından basılıyor, insanlar sorgusuz sualsiz alınıp götürülüyor, çoğu geri dönmüyor, bir daha da onlardan haber alınamıyordu. Ülkenin demokratikleşme sürecine el konulduğu belliydi. Yazarlar, şairler tutuklanıyor, işkencelerde öldürülüyorlardı. Ankara Emniyet'inin nedense hep altıncı katından atlayarak intihar edenler oluyordu. Hiç unutmam, darbenin olduğu sabah, evlerin bacalarından dumanlar tütmeye başlamıştı. İnsanlar korkularından kütüphanelerindeki kitapları yakıyorlardı. Çünkü eviniz basıldığında, sol düşünceyi çağrıştıracak herhangi bir kitap bulunması, tutuklanmanıza yetiyordu.

Ben o günlerde yirmi dört yaşındaydım. Şairin bir genç adam olarak portresini çizmeye kalksam, duvarda bir kan sızıntısı çizerdim. Rimbaud tam benim yaşımdayken şiirde yapacağını yapıyor, şiirin anlamını değiştiriyor ve şiir yazmayı bırakıyordu. Büyük bir kültürel mirasın sahibi olarak yapıyordu bunu. Benim ise bütün düşlerim asker postalları altında eziliyor, kültürel, ahlaki, politik değerlerim yerle bir ediliyordu. Ülkemin aydın insanları, yurttaşları bağımsız olmak, özgür olmak, bilim ve sanat yapmak, emeğinin karşılığını alarak çalışmak istiyordu. Hepsi bu... Ama bu insanların yurdunu korumakla görevlendirdikleri askerler, halkın kendi evlatları, yurdu korumak yerine, silahlarını halka çevirmişlerdi. Evet, şiirler yazan bir genç adam olarak, büyük bir ihanetle karşı karşıyaydım. O günden sonra güvenimi yitirecektim. Diğer şair arkadaşlarım da güvenlerini yitireceklerdi. Bu açıdan Ahmet Erhan'ın, "Ölüm Nedeni Bilinmiyor" adlı kitabı, belki de 1980 sonrası şiirin en tipik yansımasıdır. Giderek yılgınlık, nihilizm, varoluşçuluk, bireyci duyarlılık, 1980 sonrası şiirin arka planını oluşturan dinamikler olmaya başladı. Orhan Alkaya'nın, bir derginin sorusuna verdiği yanıtta öne sürdüğü şu yaklaşımlar, bu bakımdan ilginçtir: "...80'li yıllar, hayatı 'yeniden kurmak' için kalkışılan romantik bir çabanın, 'düşler yasak!' çığlıklarıyla ezildiği bir dönem olarak, muvaazalı gerçekçilik'in yıldızını parlattı en çok. Düşler yasaktı; çünkü üniform bir toplulukta, en küçük ayrıntılar bile denetlenebilmeliydi. Topluluğun kıyısına itilenlerin bir kısmı tecrithanelerde mahsur tutulurken, geri kalanların uygun toplanma olanakları da yavaş yavaş ortadan kaldırıldı ve böylece toplu yalnızlık günleri başlatılmış oldu. Hoş, kıyıda ve açıkta kalanlar da, böyle bir yalnızlaşma sürecine dünden razıydılar, hakçası... Bu düşlere geçit vermeyen dönemde, herkes kendi, özgün, bireysel iletişim kanalına varmak için çırpınırken, iletişimsizlik illeti de, yakınmaların odak noktası haline geliverdi."

Evet, artık bazı şeyler değişmişti. Memet Fuat, Adam Sanat dergisine yazdığı başyazılarda toplumsal değerleri ve Nazım Hikmet'e uzanan bir poetikayı öne çıkarmasına karşın, ısrarla parçalanmanın ve yabancılaşmanın şiirini yazan küçük İskender'i öne çıkarıyordu. 1980 askeri darbesinin sosyal, kültürel ve ekonomik kararlarını uygulamakla görevlendirilen Özal Hükümeti, "tarih bilinci" kavramını "nostalji" kavramıyla, "süreç" kavramını "durum" kavramıyla, "aydınlanma" kavramını "bilgilenme" (information) kavramıyla değiştirerek, postmodern kültürlenmenin yatağını açıyordu.

Kendi adıma söylemem gerekirse, genç yaşımda üç askeri darbe yaşamış bir kuşağın üyesiyim. 1960, 1970 ve 1980 darbeleri... Düşünüyorum da, demek bizim demokrasimiz askeri bir demokrasi, diyorum. Adamlar haklı, cumhuriyeti onlar kurdu, elbette onlar koruyacak. Biz siviller olarak, kendi kendimizi yönetemiyoruz anlaşılan. Bugünkü hükümet, bu ülkeyi sivillerin yönettiği yanılsamasını oluşturabilir. Gerçekte, şu an bizi Avrupa ve A.B.D. yönetiyor. Böyle bir ülkede sanat yapmak, şiir yazmak acaba ne kadar anlamlı? Gözümüzün önünde, Cumhurbaşkanının yeğeni olan bir kişinin, kendi bankasındaki ve bu halkın olan paraları gece yarısı çuvallarla kaçırması, ülkeyi yöneten Başbakanın kendi ülkesine güvenmeyip, çocuklarını bir sermaye sahibinin ödediği paralarla A.B.D.'nde okutması karşısında susmak zorunda bırakılan bir toplumun bireyi olarak, hangi vicdanla şiir yazılabilir ki? Yazılabilir mi? Peki, ben de yazılabileceğini düşündüğüm için yazmayı sürdürüyorum. Ve burada, "Söylenceler" adlı bir dizi şiirimin 9. bölümünü okurla paylaşmak istiyorum:

SÖYLENCELER 9.

bir orkide tarlasından geçiyorsun. uzun, eflatun, ipek bir elbise var üstünde. güneş ışınları ağaçların arasından saçlarına, gözlerine, ağzına yansıyor. ellerin ışık içinde. orkideler seni selamlıyor. hemen başının üstünde uçan küçücük, rengaârenk bir kuş çiy düşürüyor dudaklarına. zarif yaprakları geceyle nemlenmiş bir ılgın ağacına dokunuyorsun. Biraz öteden şarkı söyleyerek geçen çocuklar sana bakıyorlar. omzuna kocaman, beyaz bir kelebek konmuş. sen onu melek sanıyorsun. öyle soğuk ki bakışların, tutuşan çoban ateşinden utanıyorsun. nedense birden ellerin olmuyor. korkuyla uyanıyorsun.

düş'ün buradan geldiği söylenir.

Nevzat Çelik

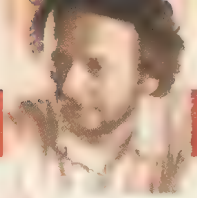

On iki Eylül'e farklı kısa bir değinme

12 Eylül 1980 sabahı, Davutpaşa Askeri Cezaevi'nde hoparlörlerden yükselen marşlar eşliğinde koğuşları basan askerleri karşımda gördüğümde, sadece o sabahki uykumun değil, binlerce tutuklu gibi, dışarı çıkma umutlarımın da postal ve cop darbeleriyle çiğnendiğini anlamam uzun sürmedi. Askeri darbeden aylar önce başlayan baskıların ve yasakların ne zaman sona ereceği belli olmayan sistemli bir işkenceye dönüşeceği daha o sabahki operasyonla belli olmuştu.

Dört duvar içerisinde her türlü insanın, hakları ellerinden alınan tutukluların iki seçeneği vardı: Ya teslim olup, her türlü yaptırımı kabul edecekler ya da ölümüne direneceklerdi. Direnmeyi seçtiler. "İnsanlık Onuru İşkenceyi Yenecek!" temel sloganı altında direnen tutukluların yine büyük çoğunluğu adil olamayan yargılamalar sonunda ağır cezalara çarptırılacak ve hatta idam edileceklerdi.

Tabii ki duvarın dışında kalanlar için de hayat kolay değildi. Deyim yerindeyse ülke, koca bir hapishaneye çevrilmişti çünkü. Korku, tedirginlik ve umutsuzluk bir kâbus gibi insanların üzerine çökmüştü.

İçerideki insanlar ayakta kalabilmek, onurlarını koruyabilmek için fiziksel direnişlerinin yanı sıra, daha önce farkında olmadıkları ya da üzerinde durmaya fırsat bulamadıkları yeteneklerini de açığa çıkarmak zorundaydılar. Başka türlü yıllar boyu sürecek işkence koşullarına dayanabilmeleri mümkün değildi çünkü. Yaş ortalaması 18-22 arasında değişen genç insanların çoğu ortaokul ve lise yıllarında hemen hemen bütün edebiyat klasiklerini okumuşlardı. Ezberlerinde bir antoloji oluşturacak kadar şiir vardı. İyi okuyucuydular, amatör bir şekilde de olsa şiirle ilgileniyorlardı. Ve zaten insan ancak o yaşlarda şiiri, öyküyü, romanı yazma anlamında ciddiye alabilirdi. Herkesin başarılı olması gerekmiyordu. Yazmak, yaşamak için gerekliydi ve önemli olan da buydu!

Sırf bu yüzden, üstelik de hiç beklemedikleri çevrelerden saldırıya uğrayacaklarını hiç ama hiç akıllarına getirmemişlerdi! Tabii ki ben de getirmemiştim.

Edebiyat çevreleri, başlangıçta daha önce hiçbir dergide adlarını görmedikleri bu genç tutuklu ve hükümlü gençlerin şiir yazma çabalarını geçici bir heves olarak gördüklerinden sempatiyle baktılar. Fakat bu genç şair adayları ısrarlarını sürdürüp, şiirlerini geliştirdikçe, şiir okurlarının dikkatini çektikçe tedirgin oldular ve onları küçümsemeye başladılar. Sıkıyönetim komutanlarından, cezaevi müdürlerinden önce onlar, ülke gerçeklerinden, baskıdan, işkenceden, umuttan, direnişten ve bunun gibi şeylerden söz eden bu lirik, epik şiirlerden rahatsız oldular. Ve hatta içerdeki kimi genç şairler ödüller alıp, geniş okur kitlesi bulunca, sanki okurları ellerinden alınmış, paraları ceplerinden çalınmışçasına rahatsızlıklarını açıkça dile getirmeye başladılar. Bizim şiirimiz-malımız iyi, onların ki ilkel koşullarda üretilen kötü-acemi şeyler demeye getirdiler. Bizlerin yazdıklarını, "Cezaevi edebiyatı, cezaevi şiiri," diye tanımlayarak önemsizleştirmek ve yok etmek istediler. Söylemekte sakınca yok, burada asıl hedef çizmeyi aşan Nevzat Çelik'ti! Onun omuzlarından ateş ederek, pek çok yetenekli şaire, "büyük" edebiyat dergileri ve "büyük" yayınevleri kapılarını sonsuza dek kapattı. Sıkıyönetim komutanları, cezaevi müdürleri de boş durmadılar. İlk yaptıkları şey onların yazışmalarını engellemek oldu.

Zaman zaman şiirlerimizi de bir kenara bırakıp, hayatlarında bir kez bile cezaevi kapısından geçmemelerine rağmen, 18-20 yaşlarında cezaevine düşmüş, işkence koşullarında ve idam istemiyle yargılanan bizlerin kafasındaki bilgiyi, kalbindeki aşkı, bedenindeki cinselliği ve pek çok şeyi sorgulamaya başladılar. Bu sorgulama şu yargıya varmak için yapılıyordu: Entelektüel olmayan ve cinselliklerini yaşamayan insanlar şiir yazamazdı! Savunma ve yanıt hakkı bulunmayan bizlerin ilk yargısız infazı, maalesef kendilerini solda tarif eden edebiyat çevreleri tarafından gerçekleştirildi. Ellerinde düşlerinin sıcağından başka bir şey olmayan bizlere bu lafları eden insanların eşleriyle, sevgilileriyle vicdanları sızlamadan nasıl sevişebildiklerine hala şaşarım!

Aradan yirmi beş yıl geçti. Son iki yılda AB dayatmalarıyla yapılan kısmi düzenlemeleri saymazsak, 12 Eylül bütün kurum ve kuruluşlarıyla, politik, ekonomik, kültürel ve sosyal tahribatıyla varlığını sürdürüyor. Herkesin yaptığı yanına kâr kaldı; sadece Kenan Evrenler değil, bütün uygulayıcıları, bu uygulamaları onaylayanlar, sessiz kalanlar, fırsat bu fırsat diyerek cezaevindekilere belden aşağı vuranlar... hiçbir şey olmamış gibi ortalıkta dolaşmaktadırlar. Ve hatta kimileri de darbecilerden hesap sormak yerine, toptancı bir yaklaşımla, o dönemde yazılan şiiri tasfiye etmeyi önerecek cesareti kendilerinde bulabilmektedirler. Madem aşamadık, öyleyse tasfiye edelim! Bu nasıl bir öfkedir ki, dinmek bilmiyor?

On milyonlarca insanın öldürüldüğü paylaşım savaşlarından sonra bile toplumlar yaralarını sararak birkaç yılda toparlanırlarken, 12 Eylül'den bu yana yirmi beş yıl geçmesine rağmen Türkiye'de her şey daha da kötüye gitmektedir. Öyle görünmektedir ki, 12 Eylül'ün aklımızda, ruhumuzda, bedenimizde... açtığı yaraları daha uzun yıllar taşıyacağız.

O dönemin yöneticilerinden, katillerinden, hırsızlarından, işkencecilerinden, yardakçılarından, işbirlikçi "edebiyatçılarından" hesap sorulmalıdır!

Bir dönem, hesabı sorulmadığı sürece varlığını sürdürür çünkü!

İtirazın İki Şartı

çok olmadığımız kesin
çok olan tarafta değiliz
çok olan tarafta olmayacağız
türkiye'de kürt olacağız
kürtlerde ermeni
ermenilerde süryani
gidip almanya'da türk olacağız
hollanda'da surinamlı
fransa'da cezayirli
iran'da azeri
amerika'da zifiri zenci olacağız
çoğalan zencide mutlaka kızılderili
israil'de filistinli
köpeğin karşısında kedi
kedinin karşısında kuş olacağız
kuşun karşısında börtü böcek
hakemler hep karşı takımı tutacak
ve biz hep yedi kişiyle tamamlayacağız maçı
çiçeklerden kamelya olacağız
az kolumuzun tarafında solda olacağız
devrimi çoğaltırken çünkü
bir başka devrime hızla azalacağız
bu da itirazın ikinci şartı

"Sevgili Yoldaş Kurbağalar" kitabından

12 Eylül ve şiir

12 Eylül'ün tek faydası şiire oldu. Tüm ülke bir buldozerin altında inim inim inlerken, şiir dünyası yeni nehirler, yataklar, olanaklar, yeni bir "dil" ve "üslûp" bulma fırsatı yakaladı. 12 Eylül öncesinin toz bulutu içinde ıskalanan *şiirsel düzey*, darbe sonrası kendini, sorgulamaya, derin bir arayışa ve nitelikli bir bir ortama yöneltti.

Gerçi 12 Eylül şiire de mesafeli durdu ve katı davrandı. O dönemin Tercüman gazetesindeki köşe yazarlarının, "öztürkçe" kavgası içinde oldukları Türk Dil Kurumu'na olan kızgınlıkları yüzünden yaptıkları ihbarlar sonucu, şair **Yaşar Miraç** 21 gün süren uzun bir gözaltı dönemi geçirdi. Yaşar Miraç'ın TDK Ödülü kazanan yapıtı "Trabzonlu Delikanlı" ile öteki iki şiir kitabı "Gül Ekmek" ve "Taliplerin Ağıdı" toplatıldı, yasaklandı.

Ama Yaşar Miraç yılmadı, kurduğu "Yeni Türkü Yayınları" sayesinde bugün ünlü olan pek çok şairin ilk yapıtını yayımladı. 1981'den itibaren, Adnan Özer, Ahmet Erhan, Hüseyin Ferhad, Behçet Aysan, Haydar Ergülen, Turgay Fişekçi, Barış Pirhasan ve Ozan Telli başta olmak üzere birçok şair ilk kez kitaplarıyla okur önüne çıkma fırsatı buldu.

Bu dönemin başlarında, Ahmet Erhan, **"Alacakaranlıktaki Ülke"** adlı şiir yapıtıyla hem Behçet Necatigil Şiir Ödülü'nü aldı, hem de 12 Eylül öncesi ile 12 Eylül sonrasının ilk dönemlerine yönelttiği sorgulayıcı bakış açısıyla şiir dünyasına yeni bir boyut kazandırdı. Her ne kadar "*Eylülist*" olmakla suçlandıysa da, Ahmet Erhan'ın "Alacakaranlıktaki Ülke" adlı şiir kitabı yaygınlık ve düzey açısından uzun yıllar aşılamadı.

Keza, **Ahmet Telli**'nin uzun bir gözaltı ve tutuklama döneminin ardından yayımlanan **"Su Çürüdü"** adlı şiir kitabı da, o döneme damgasını vuran önemli yapıtlardan biri oldu. Telli'nin *"Adımdan gayrısını bilmiyorum"* dizesi de, o dönemlerden bugüne kalan güçlü bir vurgu oldu.

Yine o yıllarda, **Üç Çiçek** dergisi, Türk şiirinin yöneldiği bir başka mecra olma özelliğiyle, dönemi tanımlayan yayınlar arasında yer aldı. Türk şiirinde öteden beri varolan ama kendini arka planda tutan *modernist* eğilim, bu kez ciddi anlamda okur karşısında belirdi.

CEZAEVİ ŞİİRİ

Bu gelişim, 1987 yılına kadar inişli-çıkışlı olarak sürdü. Darbe psikolojisinin yol açtığı "geri çekilme" ve "mevzi değiştirme" kıskacından kurtulmaya başlayan şiir dünyası, bu kez yeni bir mecraya yöneldi: Türk edebiyatı, **"cezaevi şiiri"** ile tanıştı.

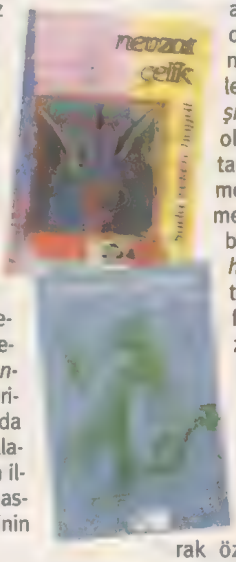

Bu dönemde en popüler cezaevi şairi, kuşkusuz **Nevzat Çelik** oldu. Akademi Kitabevi Şiir Ödülü'nü kazanan Nevzat Çelik, **"Şafak Türküsü"** adlı yapıtıyla bir anda dikkatlerin cezaevi şiiri üzerine çekilmesine neden oldu. Hele hele **Ahmet Kaya**, Nevzat Çelik'in *"Beni burada arama anne..."* diye başlayan ünlü şiirini besteleyince, ilgi daha da arttı. Dönemin siyasal koşulları gereği, cezaevi şiirine olan ilgi, 12 Eylül ve sonrasının baskı dönemine karşı bir tepkinin de simgesi oldu.

Ancak bu furya öyle bir hal aldı ki, Nevzat Çelik'in şiir kitaplarını yayımlayan Belge Yayınları, cezaevinde yatan ve şiir yazan pek çok kişinin de ilk yapıtını bastı. "Yeni Sesler" başlıklı bu seriden, Ayşe Hülya Özzümrüt, Ersin Keleş ve daha nice cezaevi şairinin kitapları çıktı.

Aslında kıskaca alınan ve cezaevi koşullarında eli kolu bağlanan genç insanların şiire yönelmesi kadar doğal bir şey olamazdı. Ama bunun bir *"sektör"* hâlini alması, edebiyat dünyasında ciddi bir eleştiri süreci de başlattı. Ben de o dönem, **"Edebiyat Dostları"** dergisinde cezaevi şiiri olarak adlandırılan bu akıma karşı eleştirel bakış açısı getiren yazılar yazdım. Ve çok büyük tepkilerle karşılaştım.

O dönemde cezaevlerinde yatanlar, açlık grevi, hatta ölüm orucu başlatanlar, *"tek tip elbise"* giymemek için direniyordu. Ama cezaevi şairleri *"tek tip şiir"* yazmakta bir sakınca görmüyordu.

Yazdıkları, cezaevi koşulları ve baskı psikolojisinin daraltığı kadar sığ ve derinliksizdi. Ama bunda onların hiçbir suçu yoktu. Elbette şiirle ciddi anlamda ilk kez cezaevinde tanışan yüzlerce kişiden bir anda Türk şiirine damgasını vuracak düzeyde yapıtlar vermesi beklenemezdi. Kimse de böyle bir beklenti içinde değildi zaten. *"Cezaevi şiiri"* olarak adlandırılan sosyolojik olgu da, tabii ki önyargıyla ve baştan silinip atılacak kadar ucuz bir mecra değildi. Hiçbir şair ve eleştirmen de cezaevi şiirlerine bu gözle bakmadı ve bu şiirden beslenenleri *hakir* görmedi. Ancak o dönemde tartışılan, *edebiyat simsarları* tarafından "yapay" bir kahramanlar dizisi yaratılıp yaratılmadığı sorununda düğümleniyordu.

Daha açıkçası, şiirin, siyasetin bir *"yedek lastiği"* haline getirilip getirilmediği sorunu öne çıkıyordu...

Nitekim, aynı dönemde, kendini bu tek-tip'lilikten kurtararak özgün şiirsel dillerini bulanlar da oldu. Halil İbrahim Özcan, Muammer Ender Öndeş, Emirhan Oğuz ilk akla gelen isimler.

VE BUGÜN

12 Eylül'ün yarattığı baskı, özellikle genç kesimi şiire yöneltmişti. O dönemde piyasaya çıkan bir şiir kitabının nasıl çok okunduğunu, sattığını, yenilerinin nasıl merakla beklendiğini bizzat yaşamış bir okur/yazar olarak, elbette bugün o heyecanı bulamıyorum.

Türk şiiri bugün, düzeyli, dünyayla yarışacak kadar ideolojik/poetik olarak donanımlı ve derinlikli bir durumda. Ama 25 yıl öncesinin heyecanından eser yok. Bunda, sanıyorum, yine 12 Eylül'ün yarattığı darbe sonrası ortamın siyasal yapılanması içinde, Özal iktidarlarının yol açtığı *"paragöz"* ideolojinin de etkisi büyük.

Hayatımızdaki donukluk, tekdüze ilişkilerin getirdiği sıradanlaşma ve ideolojik kopukluk şiire de yansıdı. Hele sosyalist rejimlerin 90'lı yıllarda tek tek yıkılması, o heyecanın daha da hançerlenmesine, tek kutuplu bir dünyanın hegemonyası karşısında bireyin çaresiz kalmasına yolaçtı.

Elbette tüm bu olumsuz koşullar şiirin yenilgisini hazırlamayacak. Çünkü şiir bugüne kadar zaten hep yenilginin içinde, mağlup düşenin sinesinde yer buldu. İktidara ayak uydurmamak, iktidar olmamak için de mutlaka bir yolunu bulacaktır.

1980-1990 Cezaevi şiirinden derleme

Toplumsal çalkantılar içinden kendi sesleriyle geçerek uzun yıllar her türlü şiddet metotlarına karşı çıplak bedenleriyle direnen ve bu direnişlerini yazarak da sürdüren 1980-1990 dönemi şairlerinden şiirler seçmek istedik. Sınırlandırma, bu yıllar arasında cezaevlerinden geçen şairlerin hiç de azımsanmayacak düzeyde oluşundan da kaynaklandı. Tabii buraya sığdıramağımız onlarca şair daha o dönem ön plana çıkmıştır. Kim bilir belki birileri çıkar da ileride Türk ve dünya şairlerinden, yaşamlarının bir bölümünü cezaevlerinde geçirenlerden şiirler topladığı bir kitap ortaya koyar. Türkiye'de bu anlamda pek az antoloji var, Halil İbrahim Özcan ve Fehmi Uzal'ın CEZAEVİ ŞİİR ANTOLOJİSİ bunlardan biri. Bu derleme yapılırken bu kitaptan faydalanıldı.

EROL AKSAKAL

1960 Artvin doğumlu. İlk, orta ve lise öğrenimini Artvin'de tamamladı. Sonra iki yıl M.T.A'da sözleşmeli işçi olarak çalıştı.

1980 Şubat'ında başlayan tutukluluğu, altı yıla yaklaşan bir cezaevi yaşamıyla sona erdi.

VURGUNUM

Yüzüm
senin şeftali tüyü teninde olanda
hele sabah alacasında
yorgunum.
baksana: Kızılca kıyamet kopmak üzere
inat et sevdalı yüreğim
hele akşam alacasında
vurgunum.

İNÖNÜ ALPAT

1962 yılında Polatlı'da doğdu. İlk, orta, lise öğrenimini Polatlı ve Ankara'da tamamladı. 1980 yılında A.İ.T.İ.A. İdari Bilimler Fakültesi, Bolu Sevk ve İdarecilik Yüksek Okulu'nda öğrenimini sürdürürken 1981 yılında tutuklandı.

İlk kitabı, "Yaralı Oğluyum Hayatın", 1986 yılında yayımlandı. İkinci kitabı ise, "Kendini Anlatırsa Bir Kız", adıyla Belge Yayınları arasında 1991'de çıktı. Bu dosya ile 1989 yılı Enver Gökçe mansiyon ödülünü kazandı.

ÇELİŞKİ

Ben böylesine kederli
sen bir o kadar mahzun
biz bu denli uzak birbirimizden
sevgilim, sevgilim
işte hayat

HIDIR ASLAN

Hıdır Aslan'ın idam hükmünde: "Tunceli ili, Hozat İlçesi Taşıtlı Köyü nüfusuna kayıtlı, Salman oğlu, Sultan'dan olma 01.04.1958 doğumlu Hıdır Aslan'ın 03.10.1984 tarih, 3094 sayılı kanun ve buna bağlı İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi'nin 29.07.1981 gün ve 1980/20 esas, 1981/231 karar sayılı hükmü gereğince 25.10.1984 günü saat 06:25'de Burdur Kapalı Cezaevi'nde asılmak suretiyle idam edildiğinden cesedinin merasim yapılmaksızın defnine müsaade edilmiştir. 25.10.1984" yazılıdır.

Hıdır Aslan'ın cezaevinde yazdığı şiirleri, 1980 sonrasında idam edilen onlarca devrimciden biri olan Mustafa Özenç'in şiirleriyle birlikte Hayati Küçük tarafından derlenmiş ve Fadıl Öztürk'ün desenleriyle Alev Yayınlarınca yayımlanmıştır.

BU ABLUKA DAĞILACAK

Duru düşlediğim gökyüzü
Kara kara bulutlar nakışlıyorsa
Umutların kuşatılmasın
Acılarımın gözbebeği
Bak!
Bahar nasıl da hoyrat
Dağlar nasıl da açmış kollarını
Görkemli bir ana kucağı gibi
Kasırgalı vuruşlara Haziran nasıl da
yükseliyor gökyüzüne
Davran hele
Acılarımın gözbebeği
Senin sesin yenilgi tanımaz
Bu abluka dağılacak.

ALİ BİÇER

"1960'da Yozgat'ın Çekerek ilçesinin Kürt köylerinden biri olan Kırıdilim'da doğdu. İlkokulu doğduğu köyde, orta okulu Ankara Yıldırım Beyazıt'ta, liseyi Diyarbakır'da okudu. 1981'de tutuklandı.

DÜN

Dün kanat kanada
gagaları mavi kanda
uçan kuşlar gördüm
penceremde
el salladım
mendil kaldırdım
selamımı bıraktılar mı
kapına
Dün aydınlığı boğmuş
bir yıldırım, kara dağlar
üstüne yürüyen
bulutlar vardı
dalıp seyrettim bir ara
özlemimi verdiler mi
koynundaki sessizliğe
Dün günbatımında
acemi bir hüzne düştüm
bir-iki kitap karıştırdım
şiir mırıldandım kendime
açıp albümü
öptüm kara saçlarından küçük bir
gülüş açtı mı
yürek dalında

HASAN BİLDİRCİ

Bitlis ilinin Ahlat ilçesinde 1960 yılında doğdu. İlkokulu Ahlat'ta, ortaokulu Tatvan'da okudu. Malatya Ziraat Okulu'nu bitirdikten sonra Rize'de tarım teknisyeni olarak çalışmaya başladı. Daha sonra Gaziantep'te çalıştı ve burada Ziraatçılar Derneği Başkanlığı yaptı. 12 Eylül'e iki ay kala Diyarbakır'a tayin edildi ve Eylül darbesinden bir ay sonra tutuklandı. 11 yıl 7 ay çeşitli cezaevlerinde tutuklu kaldıktan sonra tahliye olan Hasan Bildirici'nin "Yasak Ülkenin Günlüğü" adında bir öykü kitabı, "Ülkeye Dönüş" adında bir romanı yayımlanmış bulunuyor.

NE GÜZEL

Ne güzel ak giydirmek günlere
Alnını güneşe öptürmek ne güzel
Yıllar sonra memleketime gittim de
Van Gölü'nü yaşlanmış buldum biraz
Boştu tekneleri balıkçıların
Martılar boş yere dalıyordu
Kırçıl dalgalara
Balıkçılara seslendim:
Çocukluk arkadaşlarım benim
Zaman sizin için de atar karalarını
Zamana ak giydirmek ne güzel

CEMİLE ÇAKIR

"1958 yılında Giresun, Yağlıdere ilçesi Elmabelen Köyünde doğdu. İlkokulu köyünde, ortaokulu ve liseyi Erzurum Kız Lisesinde parasız yatılı okudu. 1975'te İ.T.İ.A.'ne bağlı Şişli Siyasal Bilimler Yüksek Okuluna girdi. 1980 yılı Eylül'ünde gözaltına alındı ve üç yıl tutuklu kaldı. 1985'te tahliye oldu. 1988'de M.Ü. İktisadi İdari Bilimler Fakültesi'ni bitirdi. Çeşitli işlerde çalıştı... Şiirleri ve öyküleri bazı dergilerde yayımlandı."

CEMREYE ÇAĞRI

Beklerim karlar erisin
Beklerim buzlar çözülsün
Toprak şenlensin
Beklerim
Yürüsün dallara sevgi
Beklemekle yetinemem
Çağırırım cemreyi
Erkenden

NEVZAT ÇELİK

ŞAFAK TÜRÜSÜ

1
beni burada arama anne
kapıda adımı sorma
saçlarına yıldız düşmüş
koparma anne
ağlama

kaç zamandır yüzüm tıraşlı
gözler şafak bekledim
uzarken ellerim
kulağım kirişte
ölümü özledim anne
yaşamak isterken delice

7
ne garip duygu şu ölmek
öptüğüm kızlar geliyor aklıma
bir açıklaması vardır elbet
giderken darağacına

8
geride
masa üstünde boynu bükük kaldı
kaâğıt kalem
bağışla beni güzel annem
oğul tadında bir mektup yazamadım
diye kızma bana
elleri değsin istemedim
gözleri değsin istemedim
ağlayıp koklayacaktın
belki bir ömür taşıyacaktın koynunda

usul adımlarla yürüdüm ömrümü
karşımda kurum kurum-laşan darağacı
(tarlakuşu korkmaz ki korkuluktan
Ökse de olsa dört bir yanı)
birdenbire acıdı boynum
gelecekler var birbiri ardına genç
yakışıklı
ne olur işçi kadınım
az yumuşak dik
şu kefenin yakasını

12
beni burada arama anne
kapıda adımı sorma
saçlarına yıldız düşmüş
koparma anne
ağlama
kırıldıysa düş evinin kapısı
bütün kırık kapıların çağrılısıyım
kızların yataklarında çukurlaşan
biten başlayan aşkların ortasındayım
her kavgada ölen benim
bayrak tutan çarpışan
her kadın toprağı tırmıklayarak
doğurur beni
özlem benim kavga benim aşk benim
bekle beni anne
bir sabah çıkagelirim

bir sabah anne bir sabah
acını süpürmek için açtığında kapını
umarım kurtuluş haberiyle dönmüş olur
çam ve kekik kokuları içinde
acı yüzlü çocuklar
o zaman nasıl indirilmişlerse şen şakrak
öylece kalkar uykudan şalterler
dişleyip tükürmeden sigaralarını
türkü tadında giyinirken işçiler

bir sabah anne bir sabah
acını süpürmek için açtığında kapını
adı başka sesi başka nice yaşıtım,
koynunda çiçekler içinde bir ülke
getirdiler
başlarını koymak için yorgun dizine
sen hazır tut dizini anne
o mükemmel güne

Ağustos-Ekim 1983

ANIMSAMAK KUŞLARI

1
çatıların üzerinde yürürdü serçeler
kanatlarından günışığı dökülürdü
ciğerleri sökülür gibi öksürürsü
yokuşa vurdukça erkenci işçiler

ekmeğinin yanına güneşi koyup
usulca bakkaldan çıkan çocuk
bir çift kanat açardı köşede
ben dönerdim geceyarılarından
üstüm başım çatışma içinde

sardunyaların arasında pencere
sen taze bir badem gibi dururdun
beni her sabah böyle vururdun
çekip gözlerine mahmur bulutu

günaydın derken salt dudaktın
beni her sabah böyle vururdun
çekip gözlerine mahmur bulutu

günaydın derken salt dudaktın
bir seni mutlaka öpüyordu
bana mı öyle geliyordu
sen mi çok ufaktın

saçlarında mini minnacık papatya
ardında çiçek bahçesi
ayıp bir söz gibi yürürdün
körleme kalırdım

gidişini görüp de dönüşünü
beklememek olur mu
beklerdim tahtaya gömülen çiviler gibi
bluzun altında kanatlanan çifte kumruyu
biraz köylü biraz burjuva
sanırım kalçalarından almıştı
o felaket huyu

AHMET TURAN DEMİR

"1957 yılında Adana'da, amele bir babanın oğlu olarak portakal bahçelerinde doğmuşum. (Annemin anlattığınca...) İlkokul'u üçüncü sınıfta iken babam ölünce yaşamın zor yanlarıyla daha bir yakından tanıştım. Ticaret Lisesi son sınıfa kadar hem okudum hem de çalıştım; yapmadığım iş yok gibi. Lise yıllarında sosyalist ideolojiyle tanıştım. MC iktidarında faşist baskılar yüzünden okulu bitiremedim ve 1977 yılında TCK'nın 146/1 maddesine muhalefetten tutuklandım. 1984 yılında, askeri hahkemede müebbet hapisle cezalandırıldım."

KUŞ SENFONİSİ

İklimdir
haziran sıcağı
penceremde
uzak yollar
kentler aşmış
serin dağ
fesleğen kokusu
gecenin son demine
kuş uyanışları
anılardan çıkıp gelmiş
bir eski tanıdık
bir dost selamıdır
çoğalır ağaç
hücreme
esintisi hasret
orman olur
yüreğimi harmanlayan
kuş senfonisi
sabaha
...
bir koşu
geçer kapılardan
göğün azıcık yüzü
güneş ışığında
günün kuşatılmış
gül hüznüne
kıvılcımlar serpip
yürür
yürür akarım
dışarıya
çağın yüz akı
terleyen
dost ellere.

SOYSAL EKİNCİ

1954 Kars doğumlu olup Ardahan Yatılı Bölge İlkokulunu bitiren Soysal Ekinci, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili bölümünde iki yıl okumuş ve öğrenimini yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Siyasi çalışmalarından dolayı 1979 ve 1981 yıllarında gözaltına alındı. 6 yıl cezaevlerinde kaldı. Şairin "Bir Yitik Ülke" ve "Çağrı" adlı şiir kitapları Belge Yayınlarınca yayınmlandı. "Yıkıntılar Altında" adlı şiir kitabı da şairin üçüncü kitabıdır.

DÜŞE-KALKA

-İksirini içmiş olsan da şişeyi kırma
Aragon
O bana gereklidir
Sabahın sahibine bizde
Akşamın hesabı verilir-

-I-
bütün sınırları aşıyorum kendi
ellerimle çizdiğim
Düşe kalka, düşe kalka, düşe kalka
yürüyeceğim
Her düşüşümde bir tabaka daha
yükseleceğim/göğe erdiğim
Bulut kümesinde

Randevularımı ürkek kılan bütün
kodları sildim
Ne saklayacak bir şeyim kaldı ne de
saklanacak
Artık bana, kafakâğıdıma yazılmış
Kekeme düşmanı adımla seslenin

Siliniyor yasak oyuncuların elleriyle
Alnımın orta yerine yazdığım çizgiler
Arkamdan alarm zilleri çalıyor

Dokunup darasını bozduğum teraziler

Naçayev'in dediği adamı arıyorum
belki de
İpin ucunu öte yana çeken Lenin'in
Çekik gözlerindeki sürgün hüznünde

Geç kaldım kim bilir, geç kaldım
belki de.

YAŞAR ERKOÇ

1956 yılında Ordu'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini burada gördü. 1977'de Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'ne girdi. Öğrenimi devam ederken 1980'de tutuklandı ve Devrimci Yol yargılanmasında idam cezası aldı; fakat bu cezanın Askeri Yargıtayca bozulması üzerine yeniden yargılanması sürerken 1991 yılında çıkartılan "Şartla Tahliye" yasasıyla tahliye edildi.

SEVGİ ÜZERİNE İKİ ŞİİR

I

Işıklı bir günün ortasındayım
sevda kokuyor saçlarım
bir renk cümbüşünün içinde
ateşin suyunu içiyorum bereketli
ellerinden
ve bir ipek böceğinin kozasından
süzülerek
aşk ile dokuyorum sevgiyi
suskunluğumu şimşeklere katıp
seninle uçuyorum yıldızlara
güneş gözlüm.

II

Kadife bir gül renginde Temmuz
güneşi sağıyoruz ellerimize
ben o gün
toprak bir testinin göz pınarlarında
sevgiyi içtim yudum yudum.
kenetlenmiş ateş kıllarımızdan tüten
ılık bir meltemin esintisinde
karanfil kokusuydu yaşanılan
bir öpüştü sevgi
insanların, insan teninden yansıyan
gül kokulu bir nefesti duyulan
al ey Sevgili Anne ve Baba,
sıcaklığında beni de götür
dalgalarında özgürlük yanan
yosun kokulu o şehre.

1986

SEFA FERSAL

"1960'da Elazığ'da doğdum. Babamın memur olması dolayısıyla, yedi yaşımda Balıkesir'in Susurluk ilçesine göçtüm. İlk, orta-lise öğrenim yıllarım burada geçti. Daha sonra Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsü Türkçe bölümünü bitirip öğretmen oldum. Türkiye'nin çeşitli yerlerinde geçen meslek yaşantımda Ağrı ili Merkez Ortakent köyünde görevliyken Aydın Cezaevi direnişinde ölen tutsakların durumunu yazılı olarak protesto edip istifa ettim. Bundan ötürü tutuklandım ve bir yıla yakın Sağmalcılar Cezaevinde yattım. Direnişi, yoldaş ilişkilerini, dostluğu orada öğrendim. Bu da şiirimi etkiledi.

Şiire 1978 yılında yazar Tarık Övünç'ün desteği ile başladım. İlk şiirlerim Sanat Edebiyat '81 dergisinde yayımlandı. 1983 yılında "Ustaların Seçtikleri"nde Cemal Süreya'nın seçimiyle Varlık Dergisi'nde şiirlerim Yaba ve Avrupa'da yayımlanan ATİK MÜCADELE dergisinde öyküm yayımlandı. "

PARTİZANIN GÜNLÜĞÜ

bir tek gözlerim var
onları kullanıyorum
çatılmış kaşlarımın altında

bir de mayıslarım
ayın on sekizi
sedef çiçekler arıyorum
İbrahim'e sunmak için

ve yalnız gecelerim
yılgı nedir bilmeyen
kartalların kıblesine yönelen
yorgun pençeli.1'de üçüm var
yonca yaprağı
dördü ekime bıraktım Tuzla'da
bir de göçüm var
çulsuz çorbasız

kurşun dokuyorum satene
işli fisto yerine.
damardan nakış
alından ay kızılı
okuyorum kavganın hasını
partizan günlüğünden

Haydar'ım, Meral'im var
bir de sürgünü
goncamış yüreklerin
unutmuşken aşı
yaşasın halk savaşı!
diye haykıran gerillalarım var
asi kentlerin dağlarında

SÜLEYMAN GÜNYELİ

1957 Urfa-Siverek doğumlu. Tunceli Öğretmen Lisesi mezunu. 1979 yılında tutuklandı. PKK yargılanmasında idam cezası aldı.

Şiirlerinin, mahpusluğu ve buralarda yaşanan gerçekliği yansıttığını, söyleyen S. Günyeli'nin şiirleri, Çandıya Berxwedan, Hawar ve Urfa'da yayımlanan Halay-Kültür-Sanat Dergisinde, ayrıca yurt dışında yayımlanan "Cezaevi Şiirleri" adlı kitapta yer aldı.

BAHAR

Bahar kanayan yaradır içerdekilerin
içinde
Dışardakilerin baharı sararken kollarına
İçerdekiler içlerinde yaşarlar baharı
Karla örtülü çiçeklere dokunmazlar
onlar
Okşayamazlar papatyayı, nergisi
Özenerek özlemle koklarlar bahar yelini

Mart Nisan Mayıs
Gülerek geçer içerdekilere
Anlayamaz onların tutkularını
Şubat'ın karı anımsarken onları
Bir tek gül bile
Sunmadı bahar içerdekilere
Alacağınız olsun
Nisan yağmuru
Mayıs papatyası
Yazmayacağız artık sizi
mektuplarımıza
Güller vefalıdır derlerdi
Vefanız yalnız dışarıdakilere mi?

Bak içerdekiler unutmadı sizleri
Topraksız gönüllerde yeşertiyorlar
yüreklerinde
Temmuz'un sıcağı sizi yakıp
kavurduğunda
Merhamet dilemeyin
Dışarıdakilere demet demet
sunarken kendinizi
İçerdekilere
Bir tomurcuk dahi sunmadınız
Ama olsun
İçerdekiler nasıl yeşertiyorsa umudu
sevdayı
Size inat
Umut gibi yeşertecekler içlerinde baharı

ERSİN ERGÜN KELEŞ

1957'de Adapazarı'nda doğdu. İlkokul, Ortaokul ve Liseyi aynı kentte bitirdi. 1977'de ODTÜ'ye girdi. 1978'de tutuklandı. Devrimci Yol yargılamasında önce idam cezası aldı, sonuçta on yıl hapislikten sonra bu cezanın da bozulmasıyla Askeri Yargıtay'dan tahliye edildi. Şiirle 1975'ten bu yana ilgileniyor, şiirle daha yoğun uğraşmaya 1984'te başladı. İlk şiir kitabı "Bir Avuç Şair"den sonra ikinci kitabı "Gülyangını Ömrümüz" 1990'da basıldı.

SÖYLE

Kenan'a

dörtnala bir yaşamın
ışıklarını görebildin gözbebeklerinde
sevincin, tutkunun
yaşama isteğinin çiçeklerini

türkülerini dinlemeyi severdi halkının
umudun ve direncin türkülerini
severdi
şiirler dökülürdü o bildik tanıdık
kaleminden
yerinde usul, dost, yumuşak
yerinde ateş gibi, kavgacı, atak
yerinde kan
ve gülüşler dökülürdü
kadehlerine dostlarının
şair ve sevdalı dudaklarından

ışığını kendi söndürdü
çiçeklerini kendi kopardı gözbebeklerinin
kulaklarını duymaz, dudaklarını
konuşmaz etti
kendi kırdı şiirler dökülen kalemini
"bir daha görmek, duymak bir daha
konuşmak, yazmak istemiyorum"
diyerek
eskiden dost bildiklerinin
yılandili ihanetini
ve bilmem daha niçin?

kendi söndürdü kendisini
bir gece yarısı ilmiğinde
dostlarından habersiz

bir avuç şiir bırakarak geride
ve bıçak gibi bir acı dost yüreklerinde

sen, acılarımı
bir gece yarısı ilmiğinde
kördüğüm eden dostum
yıldızların yedi canlı ışığını almalıydın
halbuki gökten
ama ölümün kara tırpanını aldın sen
ve üstelik
o tırpanla ihanetin kökünü kesmek
varken
sadece kendini kestin kökünden
ya şimdi sen
söyle nerelere koyayım acımı
hangi kadehe
hangi damara
hangi buzun altına
söyle
hangi dağa
hangi taşa
hangi toprağa gömeyim

NAİL KOÇ

1959 Ankara doğumlu. Yüksek öğrenimi zorunlu nedenlerle yarıda kaldı. Politik nedenlerle 13 yıla yakın bir süre cezaevlerinde bulunan Nail Koç'un yayımlanmış iki şiir kitabı var: "Can ve Güven"le "Acının Daraçısı".

BUZYANIĞI ALNIM

Güneş dalında yorgun, mevsim
sonbahar
dağlı bir hüzün çökmüş kestane
ağaçlarına
akasyalar kırgınlık aşılıyorlar...
kaç zamandır ısınmıyor buzyanığı
alnım
kaç zamandır çocuk çığlıklarıyla
bölünüyor uykularım...

Bir tabut geçiyor uykusuz gözlerimin
içinden
son nefesinde gülleri kıskandıran
bir dost,
çarmıha
gerilmiş bir kızın
boğuk uçurumlara fırlatılan suskunluğu,
ve darağaçlarının kuru zeminine
yaşamın dipdiri soluğu bırakılırken
bir sevgilinin buz tutan elleri...

rüzgâr nazlı okşarken ağaçları
anasının koynunda güneşi emziren
bir çocuk
kopupda gelse
sürse gündoğumu alnını
buzyanığı yanağım üzerine
dökülecek tarifsiz kederim gecenin
serinliğine
ve ben
döneceğim miting alanlarımın
mahşeri kalabalığının içine...

ÖZGÜR OVACIK

1960 Çorum doğumlu, Giresun lisesi mezunu.

1980'de "Eğer Sevmek Hâlâ Onursa" adlı kitabı Gözlem Yayınları'nda yayımlandı. Kimi yerel dergilerde şiirleri yer aldı. İkinci şiir dosyası, "Ufka Verdim Gözlerimi" adını taşıyor.

EĞER

Bir gün
bu kör kuyuyu doldurabilirsem
yapabilirsem
gökyüzünün merdivenini
terk edilmiş yollardan
yine geçeceğim
eğer
bir darağacında noktalanmazsa
hayatım
kırmazsa cellat kalemini
yine el ele olacağız
çocuklar gibi
gülebilsin diye insanlar.

EMİRHAN OĞUZ

1958'de İstanbul'da doğdu. Ortaöğrenimini Galatasaray Lisesinde tamamladı. Mimarlık öğrenimini sürdürdüğü yıllarda tutuklanarak uzun süre tutuklu kaldı. 1977-1987 yılları arasında yazmış olduğu şiirlerin bir bölümünü kapsayan "Ateş Hırsızları Söylencesi" adlı yapıtıyla 1987 Akademi Kitabevi Şiir Birincilik Ödülü'nü kazandı.

ATEŞ HIRSIZLARI SÖYLENCESİ

Ateşi çalmaya gittim Promete'nin
dağlara zincirli bileklerinden
geçip buza kesmiş yanardağ ağızlarında uğuldayan rüzgâr mızraklarından
geçip ateş almış buzul ırmaklarındaki ince su damarlarından
ateşi çalmaya gittim İkarus'un yanık
kanatlarını ahi evran çeliğiyle sararak
geçip Spartacus'un bir dağ yamacında gömülü duran kılıç ışıltısından
geçip Bedreddin'in sıska bir söğüt
dalı altında ıslanan rahlesinden
ateşi çalmaya tanrıların yıldırımlarını
çelimsiz ellerimle
yararak
ateşi çalmaya gittim
ve yenildim, ricat yollarından geri çekiliyorum bayraklarımı toplayarak

gecede ateş aylası ve ay öksüz bir
şarkıcıdır uzun yoldan gelmişim

uzun yoldan geliyorum kulaklarım
çınlıyor vur emriyle arandım
sen sus pus içinde bir çığlıktın aradım kendi yankımı ateş aylarında
ham bir çağlayı ısırmak gibi bir şeydi
erteledim genç ömrün kırık aşklarını
sormadım neydi beni savuran beni o
çağ yangınlarının gizemli burgacında
bıraktım çocuk ellerimi dereotlarının
gölgesinde yılları ışık hızıyla aktım
ve işledim geçtiğim bıçak yollarındaki çiçek harmanını belleğimin
kurşuni fanusuna
uzun yoldan geliyorum kulaklarım
çınlıyor vur emriyle arandım...

MUHARREM ENDER ÖNDEŞ

1957'de Manisa'da doğdu. 1974'de Sakarya DMMA'da yüksek öğrenimine başladı. Daha sonra A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Ege Üniversitesi Reklamcılık Pazarlama Yüksek Okulunda okudu. Hiçbirini bitirmedi. 1980 Ocak ayında hüküm giyen M. Ender Öndeş'in şiirleri bundan sonra Eylül, Yarın, Gerçek Sanat, Karşı, Kırkmerdiven vb. dergilerde yayımlandı. İlk şiir kitabı, "İnce Yazılar" 1988'de yayımlandı. Şiiri sürdüren Öndeş, "Yazmak benim için sorumluluk ve zorunluluktur," diyor.

AŞKI HAYATI VE YILDIZLARI

I

Gel, bırak bu saçak altlarına sığınma
huyunu
Yağmur iyi şeydir. Bilmez misin sanki?
Diriltir insanı ve siler gizlice
Alnımıza yazılmış bütün o aykırılıkları

II

Ömür dediğin? Kimin umurunda
sanıyorsun
albümlerdeki o resimler?
Kim merak ediyor uzayan tırnaklarını
senin?
Bak! İbret olsun! Kim anımsıyor en
son ölüşünde
Öldüğü bile belli olmayanları?

III

Gel! Yıkma kaşını! Gecedir, biter.
Ko ne yazarsa yazsın omzunda
tüneyen kâtip
kırpıntılar
Cümle hal insan hali, lakin yalnızlık değil
Sen gel! Suyu önemse yalnız, aşkı,
hayatı
ve yıldızları

HALİL İBRAHİM ÖZCAN

Kayseri doğumludur. Üç yıl öğretmenlik yapabildi. Enternasyonal sorumluluğunun gereğini de yerine getirdi. On yılda ülkenin yedi ayrı cezaevlerinde tutuldu. Artık özgür. Şimdi şaşkınlığını gizleyemiyor, yaşamın içinde ayrıntıları kucaklarken.

Öykü ve şiir alanında kitapları yayımlanıyor.

GELSEYDİN

asla unutulmuyor sende buraları
soruyorsun
ne olsun iyilik sağlık
ipekle kar yıkıyoruz şu sıralar
tavanda

alınma yanak yanağa anışta
bulursun tırnağında eskitilmiş
renkleri
süvari alayları kısraklarının
simgelerinde
sözlükleri karıştırdıkça

kusura bakma silinmiş adın
kaç heceden oluşuyordu senin
neresiydi kirpiklerinde yenilmiş
bayraklar

süreli kin ödül olmuş ödünlü rehine
dibine akan zehir zinde gül olurdu
gelseydin
elden ele anlatıldıkça tek yönlü
utanırdı
pembe bakışlı afyon özlü düşler
gelseydin

KENAN ÖZCAN

1959'da Ordu Fatsa'da doğdu. İlk, orta, lise öğrenimini burada tamamladı. 1979 Aralık ayında tutuklandı. Cezaevi'nde yazdığı şiirlerini Belge yayınlarından "Sizinle Kaldı Sevdam" adlı kitapta yayımladı. Şiirlerinde direnmeyi, umudu ve insani olanı kendine özgü duyarlılığı ile işleyen Kenan Özcan, şiirlerindeki gibi yaşadığı Amasya Askeri Cezaevi'ndeki hücresinde, 20 Ekim 1985 tarihinde, yaşamına kendi elleriyle son verdi.

SON ŞİİR
Kimi dostlarım;
En onurlu kısmında
Noktaladı yaşamı
Ya bir orman karanlığında
Ya bir dağ geçidinde
Kimi dostlarım;
Asıldı bir başka celladın ellerinde
Kimi dostlarım;
İhanet etti, tek kelimeyle ihanet
Kimi ise;
En saygınları
Zorlukları göğüsleyerek yürüyorlar
İnanıyorum ki, yürüyecekler
Yüreklerinde yarattıkları
O duru, o güzel günlere

19 Ekim 1985

HÜSEYİN ŞAHİN

1961 Malatya'da doğumlu. "...İşçi bir ailenin iki erkek çocuğunun birincisiyim. 1978 yılında siyasal nedenlerle tutuklandım. Yaşım henüz on altı idi. Bu aynı zamanda öğrenimimin bitmesi anlamına geliyordu. Kısa süren yargılamalar sonucunda, 36 yıl ceza aldım. O gün bugündür, yazmak, sürekli yazmak için çaba harcıyorum," diyen Şahin'in ilk şiir kitabı Belge Yayınları arasından 1991'de yayımlandı. Ayrıca birçok dergilerde de şiirleri okunan Hüseyin Şahin 1991'de çıkarılan "Şartla Tahliye" yasasıyla 13 yıl sonra serbest bırakıldı.

ÇIĞLIĞI SENDE KALDI
Çığlığı sende kaldı, tenimde öptüğün
yalnızlığımın
Uçup gitti canımın ağrısı
Dev bir yangın şimdi, Yüreğime
bastırdığın ellerin

Korkular ne çiçek açar, yüzümde
Ne alnımdan eksilir ölümün kuyuları
Gürültünün yokluğunda öğrendim
yığınla seni
Dudağımı ısıran bir tanımdan...

TARIK UYGUN

1958, Artvin Ardanuç'ta doğdu. İlk, orta, lise öğrenimini Ardanuç'ta yaptı. Giresun Eğitim Enstitüsü son sınıfındayken okuldan ayrıldı. 1980'de tutuklandı. Devrimci Yol davasından önce idam cezası aldı; yargıtayda bozulan bu hükmün ardından, bu kez müebbet hapis cezası aldı. 11 yıllık hapislikten sonra bu hükmün de bozulması ile Askeri Yargıtayd kararıyla tahliye edildi.

İlk şiirlerini topladığı kitabı "Güncemde Işıyan" adıyla yayımlandı, (1990.) Şiirle ilgisini sürdüren Tarık Uygun, şiir bana yaşamı tanımak, yorumlamak, değiştirmek ve daha güzele doğru akması için katkıda bulunmaya başladı, diyor.

AŞKI ARARIM
aşkı ararım
sesler dönüşmemiştir söze
henüz alev almamıştır ateş

aşkı ararım
bir çağ dönümü sonra
tanrıların doğmadığı
dilin kirlenmediği
kayalara oyulmuş
yabancı mezarlarda

etin ve kemiğin rengi solar
dökülür kül yığını sulara
son bulur uyuyan sonsuzluk
zaman durur yontularda

FEHMİ UZAL

Fehmi Uzal: 1959 yılında Çarşamba da doğdu. Hiç okula gitmedi. Fırın işçiliği ve sendikacılık yaptı. Eylül 1980'den hemen sonra Yunanistan'a gitmek zorunda kaldı; iade edildi ve bu durum uluslararası kamuoyunca eleştiri konusu oldu. Samsun ve Sinop kurtuluş davalarından TCK'nın 146/1. maddesince tutuklandı, yargılandı ve hüküm giydi.

Erzincan Askeri Cezaevinden bir grup arkadaşıyla firar etti ve yurtdışına çıkarken yakalandı.

Firarda Son Gece Ya da
Sevgiliye Hazır Not
tut ki gelmeyeceğim bu akşam
tut ki bir düş bakışında kaldı aklım
olur ya hani seni istemez canım
n'olur incinme
asma yas zülfünü kaşlarına
yine bu koluna yıldızların
yine sar beni sardığın gibi
soylu bir aşk söylencesinde
sevgili notlar düş güncene

tut ki gelmeyeceğim bu akşam
yarın... gece... öbür gün
tut ki göğsüme kurşun dizdim
bir komün afişi önünde

tut ki gelmeyeceğim
silahım tutuk
yakalandım bir grev çağrısında

tut ki gelmeyeceğim
ömrüm demir ve kül yığını arasında

tut ki bu sabah ipe çekileceğim
bizimkiler henüz
sondan ilk sayfasındayken tarihin
tut ki gelmeyeceğim bu akşam
tut ki aşk çağrısında kaldı aklım
insanız ya hani seni istemez canım
n'olur incinme
yıkma yas zülfünü gözlerine
yine gir koluna yıldızların
yine sev beni sevdiğin gibi
mavi bir devrim çağrısında
en çılgın notlar düş güncene
yine gül canım
ben her gün açarım yüzünde

EMİR ALİ YAĞAN

1958 Tunceli doğumlu. İlk şiirleri 1979 yılında yurt dışında Mücadele dergisinde yayımlandı. Şiirle uğraşı asıl olarak 80 sonrası cezaevi günlerinde yoğunlaştı. 1989'da tahliye olduktan sonrada şiir ve denemelerle yazın çalışmalarını sürdürdü. E. Ali Yağan'ın şimdiye kadar Temmuz, Dönemeç, Gerçek Sanat, İmece, Yeni Şiir, Tohum, İletişim, Kırmızıgül, Parantez, Güneş, Erde, Karşı, Şiir Okulu, Damar v.b dergilerde şiir ve düz yazıları yayımlandı. İlk kitabı "Urmiye Mavisi" 1989 yılında Umut Yayınları arasında yayımlandı. İkinci dosyası "Şarkılar Ülkesi" ile 1990 Cahit Sıtkı Tarancı Ödülü'ne değer görüldü.

TURNA GEÇİDİ
ben ki
boyun eğmemişim
tiranlar hükmüne
atom çağına
intiharım olur payıma düşen ayrılıklar
-ırmağı
dön-imdadım ol-ipince bir misinanın
-ucunda inadım

Bu gece firarım ol
ay değirmisine sarıp eşkâlimi
işte aşkın gazabı desinler-kundakçısı
zulmetin
kanlısı belalısı desinler-eşkıyası
sevmenin

dön-saçlarında nergis mavisi
bir tutam medya çiçeği
dön-koynunda sığınakların
ılıman kuytuluğu
kurşun mavisi ellerinde
işliklerin üretken kiri
ve öylece kal
çığlığından öpeyim-yasak ve aykırı
daha ne isteyebilirim ki-olası
vebalımsın

tut elimden uçsuz uzamsız örgülerine
sal yılkıların
dörtnala menzile erip-çatlayan utkun
ve kibirli atların
sıra sıra darağaçlarında-celali
ömrüm ömrüm

ısrarla harlanırken
hançeremde yaşamın türküsü
kalbim hazırken
fırlatılmaya celladın bıçağına
iyiden iyiye inanmış-vakarlı ve
kararlıyken
zaafım olursun-büsbütün direngen
ve asi.

12 EYLÜL ŞAİRLERİ - YAZARLARI

Gökyüzü pırıl pırıl . Kuşlar kanat çırpıyorlar masmavi gökyüzünde. Hafif bir esinti var dışarıda. Geriye düşüyor başım, taa gerilere yirmi beş yıl öncesinin Eylül'üne.

Darbenin arifesi: gecenin karanlığında patlayan silahların sesleri geliyor uzaklardan. Polis sirenleri. Gökyüzüne bakmak bile gelmiyor aklıma. Cemse ve Ford sesleri. Şafakta siyah beyaz tv'den okunan Milli Birlik Konseyinin 1 numaralı bildirisi "Yüce Türk Milleti" diye başlıyor Mesut Mertcan"ın sesinden yorgun bir su gibi dökülüyordu.

Duvarlarda arananların afişleri, ihbarlar, muhbirler devreye giriyor birden bire.

24 Ocak kararlarının yürürlüğe konmasıyla birlikte darbe söylentileri zaten ortalıkta dolaşmaktaydı. O dönemdeki Süleyman Demirel Hükümeti bu iktisadi kararlılığı yürürlüğe koyamayınca toplumun bastırılacağı ve bunun uzun yıllar sürmesi toplumsal muhalefetin susturulması için 12 eylül ilan edilir. O dönemin kaynaklarından biri olan Cüneyt Arcayürek'in kitabının başlığında olduğu gibi "Demokrasiye dur" denilir. Zaten yaşanılanlar demokrasinin kırıntılarıydı.

12 Eylül ile birlikte bütün demokratik kitle örgütleri yasaklandı ve ilericilik devrimcilik adına ne varsa hepsinin üstüne kâbus gibi çöken gerici yıllar başladı. Siyasi partiler kapatıldı. Yeraltı örgütlerinin üstüne hızla gidildi. Gerçi o zamanki dönemde legal ve illegal birbirine yakındı. O yüzdendir ki çok kısa zaman diliminde koca koca örgütler hızla çözüldü. 1402 sayılı yasa ile üniversiteden ve kamu kuruluşlarından, silahlı kuvvetlerden binlerce kişi işlerinden uzaklaştırıldı.

Onur yayınlarının sahibi İlhan Erdost dövülerek öldürüldü. Yüz binlerce kitap imha edildi. Cezaevleri dolduruldu. Her türlü baskıya karşı direnenler kendi cümlelerini kurdular "sonuna kadar direneceğiz", "insanlık onuru işkenceyi yenecek"

Direnişin odağı artık cezaevleriydi.

Dışarda kalan bir avuç aydın önce "Aydınlar Dilekçesi"sini verdiler ardından "Ekmek ve Hak Dilekçesi" verildi. Kovuşturmalara uğradılar.

Kısacası faşizmin karanlığı gelip çökmüştü. Söz tükenmiş, ahiretler birbirlerine yüz vermez olmuşlardı. Acılar düşüyordu ömrün eylül yaprağına.

İdamlar başlamıştı bir biri ardı sıra.

Necdet Adalı 7 ekim 1980'de Ankara"da idam edildi. Ardından Adana'da Serdar Soyergin 25 Ekim 1980, yaşı büyütülerek asılan Erdal Eren (13 aralık 1980) daha on yedi yaşında bir fidandı.

Sol baştı Halil İbrahim Özcan cezaevi aradaşlarıyla 4 Ekim 1985 w2 no'lu Ask. Cezaevi - Elazığ

"Her yerde ölüm var, tanrı bol bol veriyor onu / herkes herkesin hayatını alabilir, ama ölümü / alınamaz kimseden; binlerce kapısı var ölümün" Seneca böyle diyordu tarihin yaprakları arasından kalan acıyla.

Direniş dişiydi, ve Seneca'nın dediği gibi ölümün binlerce kapısından geçilebileceğini öğretiyordu cezaevlerindeki politik tutsaklar. "Yaşasın ölüm" sloganları atılarak ranzalardan betona çivileme atlanıyor Diyarbakır Cezaevi'nde. Evet insanlar ölme özgürlüklerini kullanıyorlardı. Montaigne, Denemeler'de şu örneği veriyordu; "Anginos"un tutsağı bir Ispartalı çocuk köle olarak satılıyor; efendisi onu zorla çirkin bir işte kullanmaya kalkınca: 'Görürsün' diyor çocuk, kimi satın aldığını -özgürlüğüm elimdeyken ayıptır sana kul olmak.- böyle söyledikten sonra evin tepesinden kendini aşağıya atıyor. Yani ölümle korkutulamayacak kadar hayata bağlı insanlar dörtler kendilerini yakıyor Diyarbakır Cezaevi'nde. Ateşler kabul ediliyor.

Ölüme yatılıyor ilk direnişçiler ölümün orucunda kendilerini feda ediyorlar.Talepler basitti

-Politik mahkum olunduğunun kabulü -insanca muamele-dışardan gelen kitap ve okunacak dergilerin içeriye verilmesi.

Bununla başlayan taleplere karşılık daha ağır işkence oluyor. Bu talepler bazı cezaevlerinde yalnızca yaşama hakkına tekabül ediyordu; Diyarbakır, Elazığ cezaevleri gibi.

Ülkenin dört bir yanında kurulan darağaçları genç bedenleri sallandırıyor. Sokak infazları başlıyor.

Karanlık ve yılların ağırlığı ve hücrelerin soğukluğuyla karşılaşılıyor. Koca koca illegal, yarı legal örgütlenmelerin gücü gittikçe zayıflatıyor ve dağılma sürecine giriliyor.

Ölmekten beter olan günlerde insanlar kendi hallerini ifade etmenin yollarını buluyorlar. Dert ve dava birbirine yaklaşıyor. 1926 -1937 yılları arasında içerde tuttuğu Gramcı için Musolini 'Bu beynin çalışmasını yirmi yıl durdurmalıyız" dememiş miydi? Susturulmaya çalışılan beynin çalışmasını ehlileştirmek için her türlü yolu devlet deniyordu.

O günlerde yaşayabilmek için direnenler bir yandan da gönderebilecekleri mektuplara yüklüyorlardı duygu ve düşüncelerini. Bu mektuplar daha bir denetlenmiş türlere dönüşüyordu. Çünkü mektup ruhun çıplaklığıdır. Oysa şiir öykü roman bir iç döküm değildi yalnızca. Bunun farkına varanlar ranza aralarında en sevdiklerine göstermeye başlamışları şiirlerini, hikâyelerini. Öyle ya ateşin içinden gelen çocuklar, yazdıklarıyla küçük burjuvalar olarak küçümsendiği zamanlardı. Yazmak çok zordu çünkü yazmak başka bir özgürlük alanının yoluydu ve insan yazarak da özgürleşebilirdi.

Dönem pratiği içinde okunan, bilinen şairler yazarlar hep mücadele içinde tanınan bilinen ülkelerin bağımsızlık mücadelesi vermiş ve sosyalizme hizmet etmiş isimlerden oluşmaktaydı. Bunun dışında bilinen ve sevilerek okunanlar ise o insanın kişisel gayreti ve arzusu ile ulaşılanlardı. Yani bilinen şiirler aynı, hikayeler aynı verilen örnekler hemen hemen birbirine benzerdi. Böylesi bir yerde yazmak ve yeniden özgürlük alanını genişleterek kendini var etmek zordu hem de çok zor.

Bir önceki kuşak gibi edebiyattan sanattan gelen çoğunluk değildi 12 Eylül ile birlikte içeri alınanlar. Estetik ilk yıllarda tamamen içerdekinin uzağındı duran bir konuydu. Estetikle ilgili kitaplar 1984 yılından itibaren Türkiye'de çoğalmaya başlamıştı. Zaten okuma fi-

ilinin zorluklar içinde olduğu koşullarda bunlara ulaşmak zordu.

Her türlü gericiliğin derinleştirildiği ortamda artık içerden sesler yükselmeye başlamıştı. Bunlardan ilki Nevzat Çelik'ti. Nevzat, dışarının beklediğini değil kendi duyarlığında şiirler üretiyor ve bu sanki dışarının beklediği şiirlermiş gibi karşılığını buluyordu.

"Gece Gezintileri" adlı şiirinde şafak türküsü

....biter elbet bu firari gezintiler
kırık kapılı evinde gültepenin
bir bebek ağlar babası yitik
ağzımda ıslık dönerim metris damına
ağlama bebeğim
türkülü sabah bıraktım kapına

".....sıcak saklayın gecelerimi" adlı şiirinde

geçici ayrılık benimkisi
ilkyaz çiçeğine gebeyim
ağıtlar yakmayın adıma
ben ölmedim ölmeyeceğim..

İdamla yargılanan bir şairin şiiri. Özlem, mücadelenin bırakıldığı yere yeniden dönme ve başlama inatla hayata tutunma. **Ahmet Kaya**'nın o eşsiz sesi ve bestesiyle halkla bütünleşen

..metrisin önünde durdum
şapkamı yerlere vurdum
ben dağlarda uçan kuştum uçan
kuştum
kanatlarımdan vuruldum...

Evet, kanatlarından vurulan kuşlar gökyüzüne küsmemişlerdi ve artık yazıyorlardı. Sonra şiiri has ipekte sınayan Emirhan Oğuz 'Ateş Hırsızları Söylencesi'ni yayımladı.

Tahliye adli şiirinde:
Martılar çığlıklarla geçtiler
Bunlar ritsos'un-martıları dedim
Hayır,bunlar benim martılarım-dedi

Bir dost şubat'ta çıkacakmış dedim: anımsadın mı, hani her kuşun

Kurşunların erişemediği gizli bir ufku vardır diyen...

Anımsadım-dedi:elleri midye kesiği, ayak bileklerinde mavi diken

Ve saçlarında yosun lifleri vardı;dizkapağında, soğuyan kurşun

.....

Evet kurşunlar kuşlar, martılar...

Halil ibrahim özcan
El Yosması adli şiirden

....Bir ürkek serçe
çağlarla başımı derde sokar
hücre penceresinde öter
solgun ince bir sızı doldurur kalbimi

çığlıklar birbirine karışır yan hücrede
Dargındım sınanmış isyan bıçağı misali
Durgun sular çekemez olmuştu kahrımı

...ve sular..

Cmhuriyet tarihi boyunca hapishanelerden aydınlar şair ve yazarlar hiç eksik olmadı. Nazım Hikmetlerle başlayan, Orhan Kemal, Kerim Korcan, Kemal Tahir, Ahmed Arif, Enver Gökçe, Şükran Kurdakul, Arif Damar, Metin Demirtaş, Can Yücel, Ataol Behramoğlu, Sevgi Soysal, Erdal Öz, Feride Çiçekoğlu... Toplumsal bellek adına bunları unutmamak gerekir diye düşünüyorum. Unutulanlar yaşanmamış sayıldığında insanın koca bir hiç olduğunu düşünüyorum. Mardin-Diyarbakır yolunda bir taksinin içinde **Feride Çiçekoğlu**'nun dökülen gözyaşlarının ağırlığı kadardı yaşanılanlar anlatmaktan öte... Ve ona katılan Oya Baydar...

Gözlerimi kapatıyorum, Sen nehrine sürgünün acısıyla yürüyen arkadaşımı, Beyoğlu'nun arka sokaklarından birinde kendini kalorifer borusuna asan Şair Soysal Ekinci'yi, Golanın eteklerinde, elinde kalaşnikovuyla düşen Malik'i, düştüğü topraklarda öpüyor, ve hâlâ içerde olup yazan kardeşlerime binlerce selam gönderiyorum.

12 Eylülzadelerden Demirel ve Ecevit maaile, zoraki Hamzakoy yolcuları.

Turhan Feyzioğlu

12 EYLÜLCÜLER, EYLÜLZADELER ve BAZI KİTAPLAR

1974-1980 dönemiyle ilgili yaptığım çalışma nedeniyle İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne (İBB) bağlı Taksim Atatürk Kütüphanesi'nde çalışıyordum. Tarih: 2004 yılı sonu.

1980 yılı Eylül ayında meydana gelmiş olaylara ilişkin gazete haberlerinin fotokopisini çektiriyordum. İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) öğrencisi bir gençle tesadüfen tanışmıştım. Son sınıfta okuyordu. Gazetedeki haberler ilgisini çekti ve bana, "O dönem askeri darbe mi oldu?", "Askeri darbe ne demek?", "Neden böyle bir şeye gereksinim duyuldu?", "Sıkıyönetim ne demek?", gibi bir çok soru sordu.

12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra doğmuştu. 22-23 yaşlarında bir gençti. Belki de askeri darbeyle yaşıttı.

12 Eylül 1980 askeri darbesinin üzerinden tam 25 yıl geçti.

Darbe yapıldıktan sonra siyasi partiler, sendikalar, siyasi dernekler kapatıldı. Siyasi faaliyet yapılmasına uzunca bir süre izin verilmedi. "Örgüt" sözcüğü ürkütücü bir şeydi.

Siyasi liderlerden bir tanesinin ilginç bir sözü vardı. "Türkiye'de siyasi bir yorum yapmak için 24 saat uzun bir zamandır. Her an her şey değişebilir. Ben ancak şimdi içinde bulunduğum zaman için bir şeyler söyleyebilirim", demişti.

Siyasi bir değerlendirme için 24 saatin bile uzun sayılabildiği bir anlayışın olduğu yerde yaklaşık 25 yaşındaki bir gencin 25 sene önce yaşanan olaylar hakkında bilgisinin olmaması doğaldı.

Karl Marks'ın dediği gibi, "alt yapı üst yapıyı" belirliyordu.

Evet, 12 Eylül 1980 dönemi bir milattı. Emperyalist-kapitalist sistem için bir milattı. Uzun süredir yapmak istediğini kimsenin muhalefet edemediği bir ortam içinde yapmak zorundaydı.

Yoksa dağın başındaki çobanın bile siyasi dergi okuduğu, ilkokul birinci sınıf öğrencilerinin siyasi eylem yaptığı bir ortamda emperyalist-kapitalist sistemin istediği her şeyi yapması mümkün değildi, yapamıyordu.

12 Eylül 1980 öncesinin doğrularını-yanlışlarını tartışmak önemli ama deyim yerindeyse, "7'sinden 70'ine" herkesin politize olduğu, taraf olduğu bir dönemdi.

Taraf olduğu konum içinde bireyler belli çerçeveler içinde hareket ediyordu. Kaba bir biçimde de olsa bir örgüt disiplini sağlanıyordu ve bazı ilkeler çerçevesinde hareket etmek söz konusuydu.

Bu ortadan kalktı. Herkes kapitalist sistemin izin verdiği biçimde hareket edebilirdi. Süreç içinde bu sağlandı. Bireyler özgür değildi ama serbestti. Aynen, bir ay önce Van'da yaşanan bir olay gibi.

Bir sürünün koyununun, bir tepeden aşağı atlamasıyla diğerlerinin de hep birlikte atlaması olanağı bireylere sağlandı.

Emperyalist-kapitalist sistem için, yığınların tüketim alışkanlığının olmasının dışında bir önemi, değeri yoktu.

Yığınların tüketmesi önemliydi. Yoksa onların varlığı önemli değildi.

Üretmeden tüketme anlayışı herkese hâkim bir güdü haline getirildi. Bugün, yığınlar hiç çalışmadan-üretmeden her şeye sahip olmak istiyor. Böyle bir anlayış içerisinde olan yığınların örgütlenmesi, toplumcu bir anlayışa yönlendirilmesi mümkün ama çok zor.

Tarihin akışının, gelişiminin çoğunlukla seçkin devlet adamlarının, komutanların iradesine bağlı olduğu konusunda yaygın bir kanı vardır. Gerçekte bu kişiler, olayların gelişimini çabuklaştırır ya da geciktirebilirler, ama tarihin akışını ve gelişimini değiştiremezler.

12 Eylül 1980 bir tarih. Ama bir günde olup biten ve diğer günler gibi bir tarih değil. Millet adına ülke yönetimine el koyulduğunun açıklandığı bir tarih. Yani sosyal bir olay.

Behice Boran'ın yazdığı gibi, "Bunun için meseleyi, toplumsal yapı ve bu yapının değişmesi açısından görüp formüle etmek gerekir... Meseleleri toplum yapısı açısından görmek demek, onlara, üretim güçleri, ilişkileri ve bu ilişkilerin meydana getirdiği sosyal sınıflar açısından bakmak demektir."

25 yıl gibi kısa sayılmayacak bir zaman diliminden sonra 12 Eylül üzerine inceleme, araştırma, anı , belge, edebiyat, sanat vb. düzeyinde nelerin yayınlandığı konusunda bir yazı hazırlamak istedim. Fakat, gördüm ki, 12 Eylül üzerine, şaşırtıcı diyebileceğimiz kadar yayın bulunmaktadır. Bir dergi sayfasında bunların hepsine yer vermek olanaklı olmadığı için belli başlıklar altında ve arşivimde bulunan yayınların genel bir dökümünü, bu olayı merak eden okuyucu için "konu başlıklarıyla" sunuyorum.

"GİRİŞİLEN HAREKETİN AMACI"

1-Mehmet Ali Birand, **12 Eylül 04.00**, Karacan Yayınları, İstanbul, 1984, 2-*Kenan Evren*, **Kenan Evren'in Anıları**, Milliyet Yayınları, 6 cilt, İstanbul 1990, 3- *Baskın Oran*, **Kenan Evren'in Yazılmamış Anıları-1**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 9. baskı, 1990, 4- *Baskın Oran*, **Son Defter-Kenan Evren'in Yazılmamış Anıları-2**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 4. baskı, 1990, 5-*Nevzat Bölügiray*, **Sokaktaki Asker**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1989, 6- *Necip Torumtay*, **Necip Torumtay'ın Anıları**, Milliyet Yayınları, Istanbul 1993, 7- *Hıfzı Veldet Velidedeoğlu*, **12 Eylül Karşı Devrim**, Evrim Yayınları, İstanbul 1989, 8- *Cüneyt Arcayürek*, **Demokrasi Dur-12 Eylül 1980**, Bilgi Yayınevi, Ankara, Mayıs 1986, 9- *Hasan Cemal*, **Tank Sesiyle Uyanmak**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 5. baskı, Temmuz 1986, 10- *Zafer Üskül*, **Rejim ve Asker**, Afa yayınları, Istanbul 1989, 11- *Ufuk Güldemir*, **Kanat Operasyonu**, Tekin Yayınevi, Istanbul, 12- *Talat Turhan*, **Doruk Operasyonu**, Sorun Yayınları, Is-

tanbul, Ağustos 1989, 13- *Erbil Tüşalp*, **Eylül İmparatorluğu**, 4. baskı, Eylül 1990, 14- *Yalçın Doğan*, **Dar Sokakta Siyaset**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1985, 15- **Ülkemizi 12 Eylül'e Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerindeki Oyunlar**, Aydınlar Ocağı Yayınları, İstanbul 1984, 16- *Hasan Cemal*, **Demokrasi Korkusu-12 Eylül Günlüğü**, Bilgi Yayınları, Ankara, 2. baskı, 1986.

"24 OCAK 1980 EKONOMİK KARARLARI"

Bu konuda yararlanılabilecek kitaplardan bazıları şunlardır:

1- *Emin Çölaşan*, **24 Ocak Bir Dönemin Perde Arkası**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 16. baskı, 1986, 2- *Emin Çölaşan*, **12 Eylül Özal Ekonomisinin Perde Arkası**, Milliyet Yayınları, İstanbul 1990, 3- *Aslan Başer Kafaoğlu*, **24 Ocak Uygulamaları ve Bazı Gerçekler**, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1981, 4- *Fikret Şenses*, **1980 Sonrası Ekonomi Politikaları Işığında Türkiye'de Sanayileşme**, V Yayınları, Ankara 1989, 5- *Boratav/ Türkcan/ Erdost/ Türel/ Berksoy*, **IMF İstikrar Politikaları ve Türkiye**, Savaş Yayınları, Ankara, 1982, 6- *Boratav/ Keyder/ Pamuk*, **Krizin Gelişimi ve Türkiye'de Alternatif Sorunu**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1984, 7- *Oğuz Oyan*, **Dışa Açılma ve Mali Politikalar**-Türkiye 1980-1989, V Yayınları, Ankara, 8- *Bilal Çetin*, **Soygun-Hayali İhracatın Boyutları**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1988, 9- **Bırakınız Yapsınlar/ Bırakınız Geçsinler Türkiye Ekonomisi** (1980-1985), Bilgi Yayınevi, Ankara, üçüncü baskı, 1987, 10- *Osman Altuğ*, **Kayıtdışı Ekonomi, İstanbul**, Mart 1984, 11- *Yalçın Doğan*, **IMF Kıskacında Türkiye**, Tekin Yayınevi, İstanbul 1980, 12- *Faik Y. Başbuğ*, **24 Ocak Yargılanıyor**, Tekin Yayınevi, İstanbul 1987, 13- *Faik Y. Başbuğ/ Mustafa Koç*, **Kara Para**, Tekin Yayınevi, İstanbul 1980, 14- *Emin Çölaşan*, **Banker Skandalının Perde Arkası**, Milliyet Yayınları, İstanbul 1990, 15- *Emin Çölaşan*, **Yalçın Nereye Koşuyor**, Milliyet Yayınları, İstanbul 1990, 16- *Bülent Ecevit*, **Mithat Paşa ve Türk Ekonomisinin Tarihsel Süreci**, DSP Yayınları, Ankara, 1990, 17- *Halil Nebiler*, **Mafyanın Ekonomi Politiği**, Sarmal Yayınevi, İstanbul, Mart 1995, 18- *Erbil Tüşalp*, **Ben Tarihim Bay Başkan**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 3.baskı, Haziran 1990, 19- *Mustafa Sönmez*, **Özal Ekonomisi ve İşçi Hakları**, Belge Yayınları, İstanbul, Kasım 1984, 20- *M.Nazif Ülgen*, **Özalizm Çıkmazı**, Şahin Yayıncılık, İstanbul, 2.baskı, 1990, 21- *Arslan Başer Kafaoğlu*, **Bankerler Olayı**, Cemmay Dağıtım, İstanbul, Nisan 1982, 22- *Arslan Başer Kafaoğlu*, **DÇM Dosyası**, Alan Yayıncılık, İstanbul, Mart 1986, 23- *Atilla Akar*, **Horzum Labirenti**, BDS Yayınları, İstanbul, Ocak 1990.

"DEMOKRASİ DUR"

Bu konuda yararlanılabilecek kaynaklardan bir kısmı şunlardır:

1- **Gerekçeli Anayasa Önerisi**, A.Ü. SBF Yayınları, 1982, 2- *Bakır Çağlar*, **Anayasa Bilimi**, BFS Yayınları, İstanbul, Mart 1989, 3- *Emel Olcayto*, **Yeni Anayasa İçin Görüşler**, 1982, 4- *M.Emin Ulucan*, **Batı Tezi Anayasalarımız-1982 Taslağı ve Gerçek Demokrasi**, 1982, 5- **İki Seminer ve Bir Reform Önerisinde Tartışılan ANAYASA**, Birikim yayınları, 1982, 6- **Demokratik Anayasal Düzenin İşlerliği**, İstanbul Barosu Yayınları, 1980. 7- **T.C. Anayasası 1982**, Ünlü yayınevi, İstanbul, 1993, 8- **T.C. Anayasası 1995**, Cumhuriyet gazetesi eki, Ağustos 1995.

SİYASİ DAVALAR ve SİYASİ YASAKLAR

Bu konuda yararlanılabilecek yayınlardan bazıları şunlardır:

1-*Muzaffer Erdost*, **İlhan İlhan**, Onur yayınları, Ankara 1991, 2- **Ruhi Su'ya saygı**, Adam yayınları, İstanbul, 3- ***Tahir Hatipoğlu***, **Eylül Üniversitesi**, Selvi Yayınları, Ankara, 1990, 4- *Erbil Tüşalp*, **Bin Belge**, Dost Yayınları, Ankara, Şubat, 1987, 5- *Kemal Anadol*, **12 Eylül Günleri**, Yalçın Yayınları, İstanbul, ikinci baskı, Mayıs 1987, 6- *Kürşat İstanbullu*, **Gözaltında Kaybolanlar**, 7- *M. Mahmut Uyan*, **Gerilla Kartaldır**, Belge yayınları, İstanbul, Şubat 1993, 8- *Sinan Kukul*, **Bir Direniş Odağı Metris**, Haziran yayınevi, İstanbul, Ocak 1989, 9- *Yalçın Küçük*, **İtirafçıların İtiraflar**ı, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1988, 10- *Çetin Yetkin*, *12 Eylül'de İrtica*, Ümit yayıncılık, Ankara 1994, 11- *Hakan Aygün*, **Şeriatın Ayak Sesleri**, Ekin Yayınları, Ankara 1992, 12- *Haydar Kutlu-Nihat Sargın*, **Sorgu**, Amaç Yayıncılık, İstanbul, Eylül 1988, 13- *Talat Turhan*, **Kontgerilla Cumhuriyeti**, Tümzamanlaryayıncılık, İstanbul, Mart 1993, 14- *M. Emin Değer*, **Oltadaki Balık Türkiye**, Çınar Yayınları, İstanbul, 3.baskı, Nisan 1993, 15- *Muzaffer Erdost*, **Bir Fotoğrafa Altyazı**, Onur yayınları, Ankara, 16- *Lütfü Oflaz*, **Bir Mahkum**, Yazko yayınları, 1985, 17- *Türker Alkan*, **12 Eylül ve Demokrasi**, Kaynak Yayınları, İstanbul 1993, 18- *Oral Çalışlar*, **Mamak**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 19- *Uğur Mumcu*, **12 Eylül Adaleti**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 20- *Ali Sirmen*, **12'den 12'ye 12 Eylül**, Çağdaş yayınları, İstanbul, 21- *Nazlı Ilıcak*, **Zincirbozan Anıları**, Dem Yayınları, İstanbul, 22- *Kemal Kırlangıç*, **Savunma Açısından 12 Eylül**, Sergi Yayınevi, İzmir 1989, 23- *Haşim Kutlu*, **12 Eylül'ün Cezaevleri**, Alan Yayıncılık, İstanbul, Kasım 1989, 24- **Basın '80-84, ÇGD Yayınları**, Ankara, Haziran 1984, 25- Çağlar Kırçak, Türkiye'de Gericilik (1950-1990), İmge Kitapevi, Ankara, 2.baskı, Kasım 1993, 26- *Süleyman Ege*, **Kitabın Ateşle Dansı**, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara 1994, 27- *Osman Balcıgil*, **İdamın Günlüğü**, Onur Yayınları, Ankara 1986, 28- *Uğur Mumcu*, **Terörsüz Özgürlük**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2. baskı, 1994, 29- *Yaşar Ayaşlı*, **Adressiz Sorgular**, Yurt Yayınları, Ankara, 2. baskı, Aralık 1990, 30- *Uğur Mumcu*, **Rabıta**, 17.baskı, Tekin Yayınevi, İstanbul 1995, 31- *Dursun Karataş*, **Haklıyız Kazanacağız**, iki cilt, Haziran Yayınları, İstanbul, Ağustos 1989, 32- *Abdullah Baştürk*, **Savunma, Çağdaş Yayınları**, İstanbul, 33- *Zeki Kırdemir*, **Dam'dan Dar'a 78'lilerin Öyküsü**/ Devrim Bize Yakışırdı, Ozan Yayınları, İstanbul, Haziran 2004.

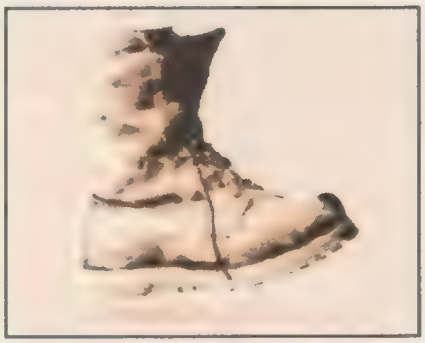

SANAT ve EDEBİYAT

Bu konuda yararlanılabilecek kitaplardan bazıları şunlardır:

1- **Görülmüştür (Hapishane Mektupları)**, Yarın Yayınları, Ankara, Mayıs 1985, 2- *M.Kemal Zorti*, **Netekim 1**, Papirüs Yayınları, İstanbul, 12. baskı, Mayıs 1991, 3- *M.Kemal Zorti*, **Netekim 2**, Papirüs Yayınları, İstanbul, 2.baskı, Ağustos 1991, 4- *Kemal Gökhan Gürses*, **Oniki Eylül-On Don İstiyorum**, Yılmaz Yayınları, İstanbul, 5- *Murat Belge*, **12 Yıl Sonra 12 Eylül**, Birikim Yayınları, İstanbul, 6- *Emre Kongar*, *12 Eylül Kültürü*, Remzi Kitabevi, Istanbul, 7- *Fehmi Uzal-Halil İbrahim Özcan*, **1980-1990 Cezaevi Şiir Antanolojisi**, Sorun-Melsa Yayınları, İstanbul, 8- *Nevzat Çelik*, **Müebbet Türküsü**, Alan yayıncılık, İstanbul, 9- *Engin Erkiner*, **Yolun Sonu**, İlyada Yayınları, Mersin, Kasım 1989, 10- *Haşim Kutlu*, **Parti Okulu**, Koral Yayınları, İstanbul, Eylül 1990, 11- *Melih Pekdemir*, **Anne Bak Kral Çıplak**, Başak Yayınları, Ankara, 4.baskı, Ağustos 1992, 12- *Aziz Nesin*, **Korkudan Korkmak**, Adam Yayınları, İstanbul, 5.baskı, Mayıs 1992, 13- *İbrahim Sevimli*, **Uzun Bir Göç Öyküsü**, Belge Yayınları, İstanbul, Haziran 1993, 14- *Yalçın Küçük*, **Küfür Romanları**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2.baskı,1988, 15- *Latife Tekin*, **Sevgili Arsız Ölüm**, Adam Yayınları, İstanbul, 8.baskı, 1985, 16- *Ahmet Altan*, **Sudaki İz**, İstanbul 1985, 17- *Aydın Öztürk*, **Bir Ömür Dayanır Yürek**, Ekin Yayınları, İstanbul 1987, 18- *Aydın Öztürk*, **Yanardağ Sıcağında**, Ekin Yayınları, İstanbul, 1989, 19- *Ertuğrul Özkök*, **Elvada Başkaldırı**, Afa Yayınları, İstanbul, 2.baskı, 1987, 20- *Adnan Gerger*, **Firar Öyküleri**, Başak Yayınları, Ankara, 5.baskı, Eylül 1990.

Gerçek korkuyu keşfetmek

Sultan en iyi adamlarıyla birlikte bir yolculuk yapmaya karar verdi. Dubai limanından yola çıkıp açık denizlere yelken açtılar. Gemi karadan uzaklaşırken, denizi daha önce hiç görmemiş ve hayatının çoğunu dağlarda geçirmiş adamlarından biri panik atak geçirmeye başladı. Geminin korunaklı bir köşesine oturan adam ağladı, inledi, yemek yemeyi ve uyumayı reddetti. Herkes yolculuğun aslında o kadar da tehlikeli olmadığını söyleyip onu sakinleştirmeye çalıştı. Ama bu sözler kulağından girse de kalbine ulaşmıyordu. Sultan ne yapacağını bilmez bir haldeydi; sakin denizde, masmavi gökyüzünün altında ilerledikleri güzel yolculuk hem yolcular hem de gemi mürettebatı için bir işkenceye dönüşmüştü.

İki gün geçti ama adamın haykırışları yüzünden kimse uyuyamıyordu. Tam Sultan geminin rotasını tersine çevirip tekrar limana dönmeye hazırlanıyordu ki, sultanın, bilgeliğiyle tanınan yardımcılarından biri yanına yaklaşıp şöyle dedi: "Sultanım, izin verirseniz, onu sakinleştirmeyi bir de ben deneyeyim."

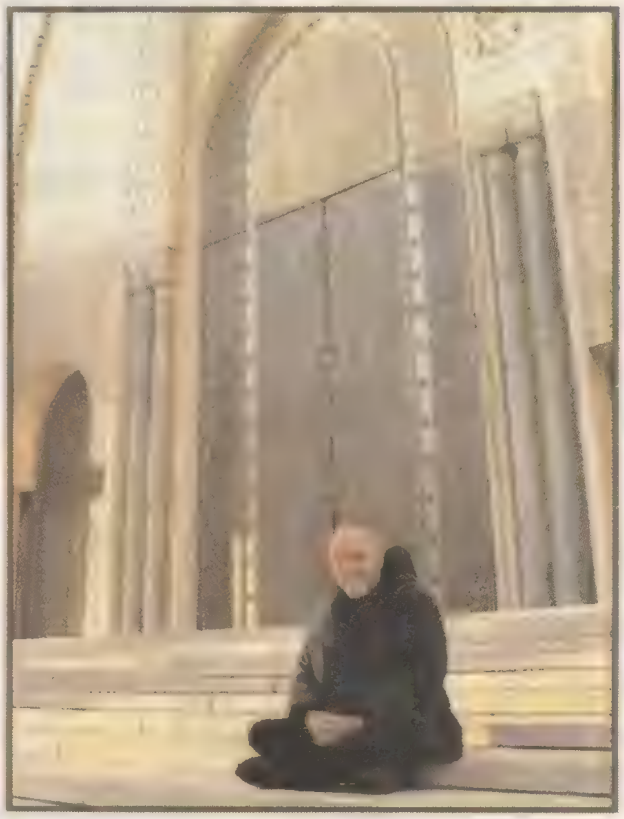

Sultan hiç tereddüt etmeden yardımcısına izni verdi, bununla kalmayıp adamı sakinleştirdiği takdirde onu ödüllendireceğini de söyledi. Bilge adam mürettebatı çağırıp sorunlu yolcuyu hemen denize atmalarını emretti. Mürettebattan bir grup kâbusun sona ereceğinın memnuniyetiyle adamı saklandığı köşeden alıp, çırpınmalarına aldırmadan denizin içine fırlattı. Adam suya düşerken çığlıklar atmaya başladı, suya battı, tuzlu su yuttu, yüzeye çıktı, daha yüksek sesle bağırdı, tekrar dibe battı ve bu çırpınmalar bir süre devam etti. İşte tam o anda sultanın yardımcısı adamın tekrar gemiye çıkarılmasını emretti.

Bu olaydan sonra gemideki hiç kimse adamdan tek bir sızlanma bile duymadı, adam artık gemi yolculuğunu büyük bir sessizlik ve sakinlik içinde sürdürdü. Sadece bir kez konuştu; bir başka yolcuya söylediği bu söz, hayatında gökyüzünün ufukta denizle birleşmesi kadar güzel bir manzara görmediğiydi. Gemideki herkes için işkence halini almış olan yolculuk da yeniden sakin ve huzurlu bir deneyime dönüşmüştü.

Limana geri döndükten sonra Sultan yardımcısını yanına çağırıp sordu: "O zavallı adamı denize atarak sakinleştirebileceğini nereden bildin?" "Kendi evliliğimden" dedi yardımcısı. "Karımı kaybetmekten çok korkuyordum, o kadar kıskançtım ki, tıpkı bu adam gibi tüm zamanımı ağlayıp sızlanarak geçiriyordum.

Bir gün, karım bu halime daha fazla dayanamayıp beni terk etti. Ve hayatın o olmadan ne kadar korkunç olduğu işte o zaman anladım. Ve bana ancak bir daha korkularımla ona işkence etmemeye söz verdiğim zaman geri döndü.

Aynı şekilde, bu adam da tuzlu suyu hiç tatmamıştı ve boğulmak üzere olan bir adamın nasıl can çekiştiğini bilmiyordu. Bir kez bu deneyimi tadınca, geminin güvertesini ayaklarının altında hissetmenin ne muhteşem bir duygu olduğunu da en iyi şekilde anladı." "Çok akıllıca bir cevap" dedi Sultan; "Hıristiyanların kutsal kitabı İncil'de şöyle yazar: 'En büyük korkularım hep geçip gitti.' Bazı insanlar ellerindekinin değerini ancak kaybettikleri zaman anlarlar."

Çeviren | Mine Akverdi

KAÇAK ELEŞTİRİ

A. Ömer Türkeş

Soğuğu Hissedin

(Mikael Niemi, Buzlar Kırılırken, Yerdeniz yay.)

Bir gece vakti Nepal'de, deniz seviyesinin beş bin dörtyüz on dört metre yukarısında, dondurucu bir soğukta uyandığınızı bir düşünün. İşte tam böyle bir anda, karanlığı ve soğuğu okuyucuya da hissettiren cümlelerle başlayan "Buzlar Kırılırken", hikâyesi boyunca iliğimize, kemiğimize işleyen Kuzey'in karlı ve buzlu atmosferine rağmen, anlatıcının çocukluğuna dair hayat parçacıklarıyla içinizi ısıtacak bir roman.

Karanlık, sessizlik ve soğuktur anlatıcıyı geçmişe gönderen; dudaklarını değdirdiği mezar kitabesinin yarattığı şokla çocukluğuna uzanan baş döndürücü bir uçuruma sürüklenecek, geçmişe uzanan bir tünelden geçerek İsveç'in en kuzeyine, Pajala kasabasına, 60'lı yıllara uzanacaktır. Artık hafızası netleşmiş, sıra anlatmaya gelmiştir; anlatılan onun ve en yakın arkadaşı Niila'nın, değişime kapalı gibi görünmekle birlikte büyük bir ekonomik ve sosyal alt üst oluşun arifesindeki dış dünyayı geriden ve gecikmeli de olsa izleyen unutulmuş bir coğrafyadaki kimlik ve kişilik arayışlarının hikâyesidir.

Kuzey'in "delikanlıları"

İki küçük çocuğun fiziksel, ruhsal, kültürel ve cinsel gelişimini adım adım değil, geçmişi nice yıldan sonra anımsayan yetişkin bir anlatıcının seçtiği geleneğe, tarih ve coğrafyaya vurgu yapan çarpıcı sahnelerle izliyoruz; çocukların dünyasını geleneklerden "süzülüp" gelen kaba bir erkek kültürü, 60'lı yılların gençlik akımları, yaşadıkları bölgenin merkeze uzaklığı ve o merkez karşısındaki önemsizliği belirleyecektir. Efsane ve hurafelerle doldurulmuş beyinlerinin üzerine İsveçe özgü sakin ama buyurgan dille verilen okul eğitimi "cila" çekecek, erkek kimliklerini de büyüklerinden aldıkları öğütler, -okulda, sokakta, evde- sıradanlaşan, gündelik hayatın doğal bir parçası gibi algılanan şiddet bileyecektir.

Erkek egemen kültürün "aforizmaları", romanın en sevimli bölümlerinden. Bizim "delikanlıyı bozar"la kurduğumuz yasaklar dünyasının Pajala'da da bir karşılığı var: knapsu. Tıpkı bizdeki gibi, orada da bir gencin knapsu sayılan işlerden uzak durması gerekiyor; örneğin, perdeleri değiştirmek, örgü örmek, kilim dokumak, elle süt sağmak, bitkileri sulamak ve buna benzer şeyler. Bazı işler ise şüphesiz erkekçedir; örneğin, ağaç kesmek, geyik avlamak, ahşap kulübeler yapmak, nehirden aşağıya kütükleri taşımak, dans partilerinde kavga etmek... Ne var ki, dünya artık eskisi gibi basit değildir; refah döneminden sonra kavramları karıştıran pek çok yeni uğraş ve görev icat olmuş, "knapsu" kavramı yüzlerce yıllık bir sürecin ürünü olarak gelişip yerleştiği için, yeni durumda kullanılma güçlükleri ortaya çıkmıştır. "Örneğin, motorlar erkekçedir. Benzinle çalışanları elektriklilerden daha erkekçedir. Bu yüzden arabalar, kar kızakları ve motorlu testereler knapsu değildir. Ama bir erkek, dikiş makinesiyle dikiş dikebilir mi? Elektrikli bir mikserle krema çırpabilir mi? Süt sağma makinesiyle inekleri sağabilir mi? Bulaşık makinesini boşaltabilir mi? Arabasının tozunu elektrikli süpürgeyle alıp saygınlığını koruyabilir mi? İşte size düşünmeniz için birkaç soru. Yeni akımlar söz konusuysa işler iyice zorlaşır. Örneğin hafif margarin yemek knapsu mudur? Ya arabanızda klima olması? Saç jölesi kullanmak? Meditasyon yapmak? Şnorkelle yüzmek? Yara bandı kullanmak? Köpeğinizin kakasını naylon poşete koymak?

Erkeklerin maço ve knapsu kategorilerine ayrıldığı Pajala dünyasında henüz erkeklikleri toplumca onanmamış gençlerin işi çok zor. Çünkü yaptıkları işler belirliyor "knapsu"luk derecelerini; bu bazen kırmızı yün bir bere giymek kadar zararsız bir şeydir, ki işte o zaman, "knapsu" çukurundan yukarılara tırmanabilmek için, dövüşmeleri, ortalığı kasıp kavurmaları ve ölüm tehlikesi dolu birçok ritüeli yerine getirmeleri gerekecektir...

Neyse ki, anlatıcı ve arkadaşları Rock'n'roll ve Beatles'i keşfediyor, 68'lerin özgürlük çağrısını yakalıyor ve kendi aralarında kurdukları toplulukla "âlemlere akıyorlar". Belki de onları bu unutulmuş coğrafyadan kurtulabilmişlikleri, yaptıklarının "knapsu" olup olmayacağı korkusunu yenebilmişliklerinden kaynaklanıyor...

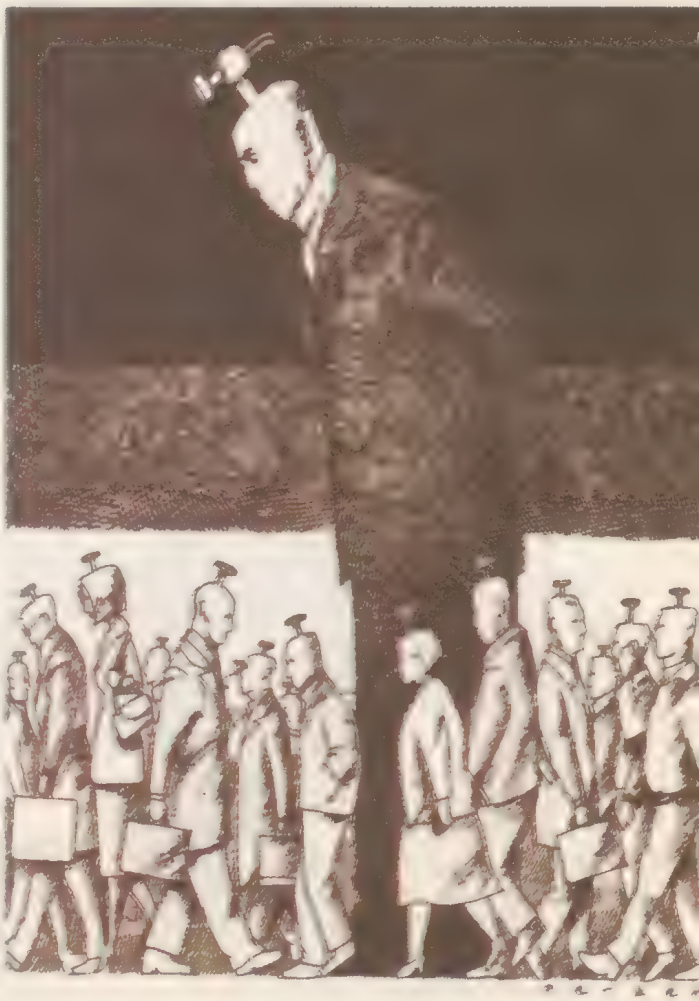

Taşra, her yerde taşra...

Mikael Niemi, bizdeki Doğu-Batı ayrımının Kuzey-Güney yönleriyle belirlendiği İsveç'in taşrasını anlatmış. Aynı yüzölçüme sahip olduğu halde, okuldaki haritada Güney illerinden çok daha az yer kaplayan Pajala gibi, daha yüksek olmalarına rağmen dağlarının, debileri daha fazla olmasına rağmen nehirlerinin ve aslında insanlarının da görünürlüğü yok. Ulusal gururu kabartacak geyikleri, kirpileri, bülbülleri, ünlü kişileri, büyük eğlence parkları, trafik ışıkları, köşkleri, büyük toprak sahipleri ve hepsinden önemlisi egemen ulusla ortak bir dilleri olmayan Pajalalılar, farklılıklarını, egemen ideolojinin hegomonyasıyla biraz ezik, biraz cahil, biraz da saflıklarını, aslında hiç kimse olduklarını kabullenmişler. Pajala'da şimdilerde nasıl bir hayat sürüyor bilemiyoruz. Anlatıcı, Pajala'nın merkezden uzak olduğunu fark ettiği, "merkez karşısında içinin boşaldığını hissettiği, kendi kabuğunu fark ettiği, darlığını gördüğü, bunun sıkıntısını yaşadığı, ama henüz bunu sessizce yaşadığı, bunu ifade edecek bir dili bulamadığı bir dönem"i anlatıyor; "karşıtıyla karşılaşmanın onda doğurduğu sıkıntıyı henüz bir öfkeye, bir hırsa, bir inatlaşmaya, bir ödeşmeye dönüştürmediği, dışındaki anlamlar vaadine, yetişkinler dünyasına, büyük şehre açılma umudunu koruduğu sessiz yılların" Pajala'sını ve oranın "yetersiz ya da engellenmiş bir toplumsal/kültürel statü"deki insanlarını.

"Buzlar Kırılırken"ı okurken, Hasan Ali Toptaş'ın Anadolunun unutulmuş bir kasabasında yaşayan küçük bir çocuğun bilincinden aktardığı "Kayıp Hayaller Kitabını" hatırladım. Ancak Niemi'nin anlattığı hayat daha aydınlık. Bunda çok uzak coğrafyalarda yaşamanın getirdiği kültürel farklılıklar kadar Anadolu'daki kopkoyu yoksulluk gibi hayati öneme haiz maddi farklılıkların da rolü var elbette. Ama kurgusal farkı da vurgulamak gerekir. Çünkü, anlatıcının unutulmuş bir coğrafyada, beş yaşından ilk gençlik yıllarına kadar geçen hayatını özetlerken bir çocuğun algı dünyasına sadık kalan Niemi, bu hayatın taşranın kabuğunu kırmış bir yetişkinin anılarıyla canlandığının farkında.

Bireysel özgürlüklerin yerini akrabalık bağlarının, komşuluk ilişkileri ve topluluk sorumluluklarının aldığı, insanların geleneklerle bağlarını koparmadan geçmişle içiçe yaşamak zorunda oldukları taşra hayatının bireyin iç ve dış dünyasına yaptığı etkileri yakalamak açısından, anlatıcı rolünü etkinin daha derinlere nüfuz edeceği bir çocuğa vermiş Niemi. Çocuk da rolünün hakkını iyi veriyor doğrusu; "artık gözümde bütün Tornedalen farklılaşmıştı. Görünüşe göre, doğup büyüdüğüm bu yer, nefret, şehvet, korku ve anıların görünmez ipliğiyle örülmüş kocaman güçlü bir ağ ile örtülüydü. Bu dört boyutlu ağın yapışkan telleri zaman içinde hem ileriye ve geriye; hem de aşağıya -toprağın içinde yatan ölülere- ve yukarıya -doğmamış olanların bulunduğu cennete kadar uzanıyordu. Dahası, ben istesem de istemesem de yakında beni de içine alacaktı. Çok güçlü, çok güzeldi ve beni ölesiye korkutuyordu. Şimdiye kadar ne kadar da çocukmuşum; babam bana etrafımı görmeyi öğretti. Köklerim, kültürüm... Adına her ne derseniz deyin, artık bütünüyle bana aitti."

Türkçeye çok az çevirisi yapılan İskandinav edebiyatını tanımak için "Buzlar Kırılırken"i mutlaka okuyun. Sadece mekânları, ürkütücü doğası, dondurucu soğuğu, kaba saba insanları, duygu ve düşünce biçimleriyle değil, hem doğanın bir çocuk bilincinde bıraktığı izleri yansıtan hem de yazmanın titiz bir işçilik gerektirdiğini kanıtlayan imgesel tasvirleriyle de güzel bir roman yazmış Mikael Niemi.

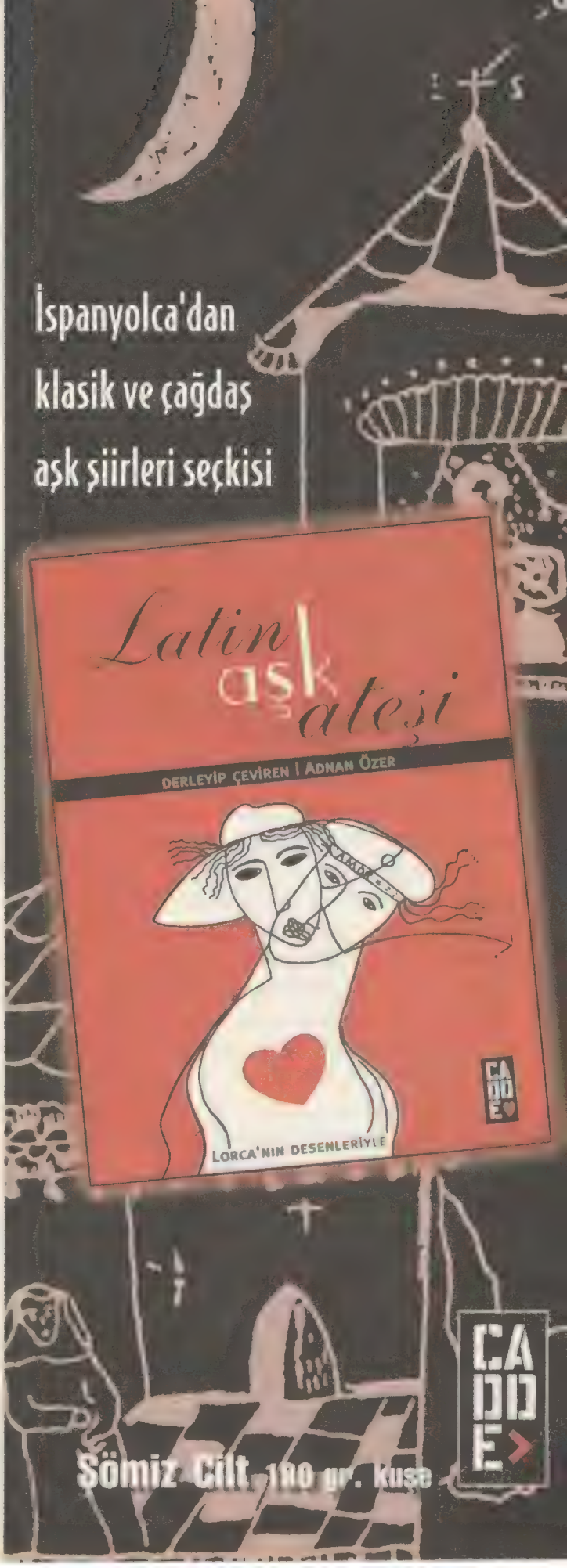

Kültür-Edebiyat dergileri elbetteki kültürel eylemlilik içerirler. Sosyal yapıyı gözardı etmeyen dergiler diğerlerinden pedagojik yüklem bakımından ayrışır... Kültür-Sanat imkanlarının yaygınlaşması, paylaşımı; yani o alanda demokratikleşmenin sağlanması canlı ve topluma açık bir kültürel ortam yaşayabilmesi için önemlidir.

Kaçak Yayın sosyal yapıyı önemseyen bir kültürel eylemlilik çabasında. Diyalogcu ve sentezci bir kültürel eylemi zaman zaman naif örneklerle de olsa yürütmeye çalıştı. İstanbul'un varoşları sosyal yapı olarak çok çarpıcı bir örnek. Merkezi kültürel yapılanma denilince de yine İstanbul başta geliyor. "Varoşların Pedagojisi" başlığı altında yapmaya çalışacağımız yayınla sosyal yapının kültüre ait çelişkilerini sergilemeye çalışacağız. Başlıktaki iddia ise bu sosyal yapı kangrenine pedagojik bir yaklaşımın gerekli olduğunu göstermekten başka bir anlam taşımıyor. Sosyal bilimcilerin, kültür adamlarının ve tabiiki okurlarımızın dikkatine sunuyoruz.

İlk araştırmamızı yerel yönetim bazında ele aldık. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürü Hüseyin Öztürk sorularımızı yanıtladı.

İstanbul çok büyük bir şehir, Türkiye nüfusunun büyük bölümü bu şehirde yaşıyor, böyle olunca da kültür sanat hizmetleri çok büyük bir önem kazanıyor. İstanbul'un Beyoğlu gibi merkezi noktalarında çok çeşitli kültür sanat imkanları mevcut. Bu bölgelerde yaşayanlar, buralara ulaşma imkânları olanlar için büyük bir sıkıntıdan söz edilemez. Ancak İstanbul'un bir de varoşları var ve bu bölgelerde aynı imkânlardan bahsetmek maalesef mümkün değil. Buralarda tiyatrolarınız ve kültür merkezleriniz olduğunu biliyoruz, ancak yeterli olmadıkları kesin. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Kültür Müdürü olarak ilk elden sizinle görüşmek, neler eksik, neler yapılabilir vs. üzerine sohbet etmek istedik... Öncelikle mevcut projeler hakkında bize bilgi verir misiniz?

İstanbul gibi büyük bir şehirde hizmet vermek, bu şehre layık olmak çok zor bir olay. Ben Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürü. olarak bulunduğum yerin çok ağır bir görev olduğunu biliyorum. Buradaki politika öncelikle mevcut kültür merkezlerini en iyi şekilde hizmet vermesini sağlamak. Halka hizmeti ve kültür sanatı ideoloji dışında tutup, en iyisini sunmak. Şu anda doğrudan belediyemize bağlı Cemal Reşit Rey Konser Salonu, Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi, Tuzla İdris Güllüce Kültür Merkezi gibi merkezlerimiz faaliyette. Bunların ya-

nında Altunizade Kültür Merkezi, Üsküdar Belediyesi'nin, ama faaliyetleri biz koyuyoruz. Yine Ümraniye'de halihazırda bir Kültür Merkezi var ve bir ikincisinin inşaatı da bitmek üzere. Bunlar yeterli mi? Tabii ki değil. Yeni Büyükşehir kanunu çıktıktan sonra bizim çalışma alanımız biraz daha genişledi, Tekirdağ sınırına kadar her yer İstanbul. Bu yükümüzü artıran bir durum ancak yeni kanun kültürel alanda faaliyetlerimize daha fazla serbestlik tanıyor. Eskiden yapacağımız her faaliyette teftiş kaygısı ağır basıyordu, bu hâlâ mevcut, ancak eskisine göre daha esnek. Meslek eğitimi vermek, özel sektörle ortak çalışmak, kültür sanat faaliyetlerini dilediğimizce gerçekleştirmek artık mümkün. Kültür merkezi olmasa da faaliyet yapılabilir diyoruz; meydanlar, caddelerde, sokaklar var. Bu tarz çalışmaları zaman zaman yapıyoruz. Bunun en iyi örneklerinden biri "Şeker Otobüsü" adını verdiğimiz çocuklara yönelik çalışmamız. Bu otobüsle çocuklara çeşitli gösteriler sunuluyor; tiyatro da var, Karagöz Hacivat da... Amacımız hem geleneksel sanatlarımızdan, hem de günümüz modern sanatlarından çocukların anlayabileceği dilden sunum yapmak. Otobüs, Silivri, Çatalca, Büyükçekmece, Beykoz... yani İstanbul'un en uzak kenar semtlerinde bile geziyor.

Ben, kültür merkezleriyle sizin aranızdaki koordinasyonu merak ediyorum. Mesela Silivri'de bir belediye var, burada kültür merkezi açılacağı zaman size mi bağlı oluyor?

İlçe belediyeler kendileri kültür merkezi açabileceği gibi, Büyükşehir de gidip açabilir. Ancak ilçe belediyelerinin parasal gücü Büyükşehir kadar iyi değil. Dolayısıyla ancak belli faaliyetleri buralarda yapabiliyorlar. Toplu sünnet, toplu nikâhlar, iftar yemekleri gibi. Bunlar da yapılması gereken sosyal faaliyetler, ancak kültür merkezi kavramına uygun değil. Daha çok başkanı siyasi yönden öne çıkarmanın endişesi içindeler, nasıl bir faaliyet yaparız da buraya daha çok kişi gelir, başkan da çıkar konuşur. Hedef bu olunca kültür ve sanat biraz geride kalıyor.

Bir semtte tiyatro açılabilmesi için aradığınız koşullar nelerdir?

Belediye olarak tiyatro sahnelerini de kapsayan kültür merkezleri açıyoruz. Tuzla'da bir kültür merkezi açtık, hafta sonunu tiyatroya ayırdık. Halkın tepkisi ilk anda soğuk olabiliyor. Ancak ben şu kanaatteyim, seyirci az geldi veya oyunu beğenmedi deyip de karşı bir tavır içinde olamayız. Sürekli bunları çoğaltmalıyız. Mesela Küçükçekmece tarafında bizim Büyükşehir'in hiçbir kültürel tesisi yok. Avcılar, Büyükçekmece... Buralarda hiçbir sanatsal faaliyetimiz mevcut değil...

Ciddi bir nüfustan bahsediyoruz yani...

Birkaç milyon kişi. Güngören var, Bağcılar, Bahçelievler var. Buralar yürekler acısı. Ciddi manada, tiyatrosu, kütüphanesi olan bir kültür merkezi yok. İlk hedefimiz bu bölgede bir oluşum gerçekleştirmek.

Fiziki bir çalışma başlamış durumda mı?

Küçükçekmece üzerinde var, şu an projesi yapılıyor. Bunun dışında yine merkezi olmayan bir noktada Sütlüce'de, "Sütlüce Kültür Merkezi" inşaaatı bitmek üzere, son rötuşları yapılıyor. İçinde sinema salonları, seminer salonları, tiyatro salonu ve bin araçlık otoparkı var. Yani günümüzdeki modern şartlara göre oluşmuş bir yer. Faaliyetlerimiz sadece İstanbulla da sınırlı değil, biz yurtdışına da açılıyoruz. Oralarda da İstanbul Günleri yapıyoruz. Geçen sene Kazakistan'da İstanbul günleri yaptık. Sergiler açtık, paneller yapıldı, konserler verildi...

Bu çalışmalar da önemlidir. Ama konumuz şimdi o değil. Belirttiğim gibi merkezi yerlerde kültür sanat aktiviteleri yeterli ve standartları yüksek. Bizim buradaki konumuz, artık merkezi yerlere değil de, şehrin diğer semtlerine neler yapılabileceği. Aslında hizmetten önce hizmet anlayışını götürmek meselesi var. Malumunuz, genelde bir faaliyet söz konusu olduğunda daha çok eğlenceye yönelik konser vb. organizasyonları oluyor. Halkın da ilgisi daha çok bu yönde bu anlamda. Belki de bilinçlenmeyi sağlamak gerekli.

Bizim İSMEK kurslarımız var şu anda. İngilizce kursundan tutun da Bilgisayar kursuna, el sanatlarına kadar her türlü mesleki ve sanatsal alanda kurslarımız var. Açılımı İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları...

Halk eğitim kursları gibi..

Evet ama şu andaki faaliyetleri Halk Eğitimlerin çok üzerine çıktı.

E.P: Halkın bilinçlenmesini sağlamak, açılan kültür merkezlerini layıkıyla dolduracak bilincin gelişmesi için için bu kursların yani temelde eğitimin çok önemli olduğunu düşünüyoruz. Tiyatro oyununu götürmekten çok onun kitlesini oluşturmak önemli. Bu kursların periyodları nedir, kimler katılıyor, edindikleri donanım nedir, bunu biraz açar mısınız?

Şimdi buralar daha çok öğretim çağını tamamlamış, ilkokul, ortaokul mezunu, lise mezunu insanlar geliyor. Kimi meslek eğitimi için, kimi bir hobi edinmek, sanatın bir dalında üretim yapmak için. Bir üniversite mezununu da mesela bilgisayar kursu ilgilendiriyor, o da ona geliyor. Biz bu kurslar sonucunda belge verdiğimiz için, daha sonra mesleki anlamda elinde resmi bir kurumdan belgesi olduğu için yararlı da oluyor. Geçtiğimiz aylarda İSMEK Sergisi açtık. Dünyanın en büyük sergisiydi... Dünyanın en çok eser olan sergisiydi... Yüzlerce eser sergilendi orada... Ve bu halkın her tabakasından, 15 yaşındaki çocuğun da orada ürünü vardı, 50 yaşında olanın da vardı...

E.P: Bu kurslar kurumsallaşsa. Uzun soluklu, kendi içinden kendi kadrosunu çıkaran gittikçe büyüyen bir yapıya bürünse...

Şu an artık kurumsallaştı diyebiliriz. 8-9 senedir faaliyette, oradan yetişen kurs hocaları var artık. Ve gerçekten de kendi yerlerimiz yetmiyor, başka yerler kiralıyoruz bu kurslar için. Amatör bir hizmettir ama profesyonelce işler yapılıyor. Bu kurslar o kadar çok genişledi ki, bu kurslardan çıkan ürünleri yurtdışında gidip sergiliyoruz. Halka yayılan bir şey bu, çok tutuldu ve biz bu hizmeti ücretsiz veriyoruz. Öyle ki bazı özel dersaneler bize kızmaya başladılar, çünkü onlar ücretli yapıyorlar, ancak bizim kalitemizin onlardan aşağı kalır hiçbir yanı yok.

Sizin İstanbul sınırları içinde her yerde kütüphane açma yetkiniz var değil mi?

Tabii var.. Şu anda belediyenin 14 yerde kütüphanesi var. Az tabi. Ama heryerde var, Eyüp'te de var, Gaziosmanpaşa'da da, Beyoğlu'nda da var...

Halkın ilgisi nasıl; gözlemliyor musunuz?

Tabii halkın ilgisi çok iyi diyemeyiz. Ama biz bu kütüphaneleri kültür merkezlerinin içine koyup orada yürütülen faaliyetlerle de ilgiyi artırmak gayretindeyiz.

Kütüphanelere kitap alım işini bir komisyon mu yapıyor, neye bağlı?

İki türlü yapılıyor. Komisyon zaten düzenli alım işini gerçekleştiriyor. Yani piyasada yeni çıkmış kitaplar vs. Bunun dışında hariçten gelen taleplere de açığız. Ama burada bazen yazarlar kitaplarını satmak istiyor, onu da alıyoruz. Bir tane de almıyoruz, kaç tane kütüphane varsa o kadar alıyoruz, hepsine koyuyoruz...

B.P: Merkezden uzak yerlerde, kitap sokmak bile garip karşılanıyor... Oralar için pozitif ayrımcılık yapılabilir mi? Mesela üniversitelerin kütüphanecilik bölümlerinde okuyan öğrencilerle ortak bir çalışma yürütülebilir mi? Yayınevleriyle de anlaşılıp, pilot bölgelerde her eve bir kitap gibi... Yayınevleri buna katkıda bulunabilir...

Tabii ki katılıyorum... Zaten şu an bizim politikamız da oralara yönelik... Sütlüce, Tuzla gibi merkezden uzak yerlerdeki kültür merkezlerimiz bunun örneği. Bunun yanında kahvehanelere yönelik bazı faaliyetler düşünüyoruz...

Ne gibi?

İşte geçmiş senelerde yaptık, buralarda halkın sevdiği veya onlara hitap edebilecek kişilerle konuşma yaptık. Tabii kolay değil. Orada okey oynayan bir adama dinlettirmek zor oluyor. Amacımız bunu İstanbul'un her yerine yaymak... Ayrıca kitaplık koyuyoruz kahvehanelere... Kitap, dergi gibi yayınlar koymak istiyoruz.

Bunları yeterince tanıtamıyorsunuz, sanırım.

Buralarda faaliyet yaparsanız tanıtımı oluyor. Ünlü bir kişinin gelmesi lazım duyulması için. Örneğin önemli bir kültürel faaliyet yapıyorsunuz, oraya sayın başkanımızın programı müsaitse geliyor, öyle gazeteci geliyor; ya da popüler bir sanatçıyı getirirseniz. Örnek olarak Sibel Can veya Hülya Avşar bulunursa o programda bütün gazetelerde o program çıkar...

Basından şikayetçi olduğunuz anlaşılıyor...

Cemal Reşit Rey'e dünyanın en ünlü sanatçılarını getiriyoruz. Ve hakikaten büyük paralar ödeyerek getiriyoruz. Fakat bakıyorsunuz, basından ya bir kişi geliyor, ya iki kişi. O da küçük gazeteler. Biz bu organizasyonları önceden bildiriyoruz, program gönderiliyor, hatta telefon ediliyor. Tabii bu sanatçıya sanata verilen değer. Bu zamanla belki kırılacak. Gelişmenin sağlanabilmesi için sizin dediğiniz gibi hizmeti yaymak lazım, ilçe belediye yöneticilerinin o anlayışa sahip olması, en azından değilse de teşvik etmek lazım. Ancak bir de sivil toplum örgütlerinin aslında bunları itelemesi lazım. Bu kayıtsızlığın kırılması için sadece biz değil, onlar da çalışmalı. Biz her tür öneriye açığız. Mesela bize bir sürü proje geliyor. Biz bunları tek tek inceliyoruz. Biz gerekirse yasal sınırlar içine çekerek veya katmamız gereken başka bir şey varsa, çalışıyoruz üzerinde.

Projeleri nasıl değerlendiriyorsunuz, şartları nedir?

Önce projenin uygunluğuna bakıyoruz. Birincisi, yasal kıstaslara uyup uymadığıdır. Ayrıca yapılabilirlik özelliği var mı? Çok hayali projeler geliyor bize. Hayali derken, yapılamayacak, çok zor ve yapılması halkın çok küçük bir kesimini ilgilendirmeyen şeyler. Tabii bir de biz mümkün olduğunca tamamlanmış projelere sıcak bakıyoruz. Tek sayfa gelmiş bir öneri için çalışma yapmamız mümkün olmuyor. Ancak dosyası tamamlanmış, projenin aşamaları belirlenmiş yapılabilir durumda projelere her zaman açığız.

BP: Ne tür projeler geliyor elinize?

Çok çeşitli, film senaryosu da var, İstanbul'a dair kitaplar da ve bunlar içinde şu an destekleyecek olduklarımız mevcut. Maddi anlamda pek sıkıntı yaşamıyoruz, güzel projeler geldikçe Büyükşehir belediyesi bunları desteklemeye hazır. Ayrıca sinema filmleri yapmak istiyoruz İstanbul'la ilgili. Bir şehir müzemiz yok, bugün Avrupa'daki kentlere gidiyorsunuz her şehrin bir müzesi var. Mutlaka yapılacak.

Bir Edebiyat Müzemiz yok.

Tabii o da düşünülen projeler arasında. Çünkü İstanbul'da birçok edebiyatçı geçmiş, zaten edebiyat denilince İstanbul akla geliyor...

Bir de belediyenin yayıncılık faaliyetleri var...

Geçmişte yayınlanan hakikaten çok güzel eserlerimiz var. Bunların tekrar basımlarını yapmak istiyoruz. Bunun yanında şu anda başkanımızın da gönlünde olan 10 tane kitap var İstanbul'la ilgili. Bunlar özellikle Boğaziçi, Beyoğlu, Haliç'e dair; biz bunları halka sunmak istiyoruz. Ama çok geniş olarak, tarihi, doğal, kültürel, her türlü yönünü anlatacak... Bunların hazırlığı yapılıyor. Her sene 2 tane kitap hedeflendi.

EP: Çıkardığınız kitapları herhangi bir kitapçıda bulmak mümkün oluyor mu?

Beyoğlu'nda İstanbul kitapçımız var, orada bulunuyor. Onun dışında kütüphanelere, okullara vs. bizden bir talep geldi mi, biz ücretsiz veriyoruz. Zaten ilk çıktığında birçok kuruma dağıtımı yapılıyor.

Son bir soru soracağım ben, İstanbul da bir çok festival var, caz festivalleri vs. Neden edebiyat festivali yok?!

Şu anda kültür sanat vakfının yaptığı festivallerde belki büyükşehirin adı az geçiyor ama orda da bizim çok payımız var. Tabii orası bir sivil toplum örgütüdür ve biz oraya maddi olarak da, parasal olarak da destek veriyoruz, bunu özellikle söylemek istiyorum. Ayrıca salonlarımızı onlara ücretsiz veriyoruz.

Onlar çok fazla şımartıldı. Edebiyatçıların boynu bükük...

Yani edebiyatçılar da isteyecek tabii, bunu da söylemek istiyorum. Onlar istiyorlar talep ediyorlar, ben rahatsız da değilim. Burası herkesin kurumudur... Tabii ki isteyecekler, güzel olan şeylere bizim de yardımcı olmak görevimiz.

Dergimiz aracılığıyla iletmek istediğiniz bir mesajınız var mı?

Öncelikle teşekkür ediyorum... İlk defa bir dergi geldi, bizim faaliyetlerimizi sordu... Biz herkese, bütün sivil toplum örgütlerine, herkese açığız... Gelsin yeter ki. Önerilerini bekliyoruz...

Soldan sağa: Alper Çeker , Adnan Özer, Aslan Özdemir, Barış Pehlivan, Eser Poyraz. Önde Hüseyin Öztürk

Uykunda öpüyorum seni

Uykunda ağlıyorsun...

Uykunda öpüyorum seni... Korkmadan ağlıyorum seninle... Senin için bir şey yapamayışıma, seni bu dünyada yapayalnız, kimsesiz bırakışıma ağlıyorum...

Senin için gerçeklik yok, bu hayat, bu hayatın kuralları yok... Kendine nasıl derinden ve katıksız inanıyorsan, bu hayata, bu insanlara da öyle inanıyorsun... Bunu sana ben anlatamam. Bak bu sensin, bak bu da hayat, bu da kuralları; bak, insanlar seni aslında nasıl görüyor, yok bu hayatta duygularının karşılığı, diyemem. Seni sevginden uyandıramam...

Yıllar önce senin olduğun yerdeydim ben de. Tam orta yerde. Benim de saçlarım sevecen bir kardeşlik kokardı.

Herkese koşarken açıkta kalırdı öldürülmeye en açık, en savunmasız yanlarım. Nereme bıçak saplanırdı bilmezdim, ama hep yersiz kanayan o zavallı saçlarıma dostluklara gölge düşürüyor, diye kızardım... Umudu ürkütüyor diye yaralarıma kızardım... Ben en çok beni yaralayanlara koşar, bir suç, bir yanılgı varsa, çoğunu omuzlamak için kendimden vazgeçerdim...

Sırf sevgiler bitmesin, sırf hayatın sevinci gölgelenmesin, dostlukların son günü gelmesin diye üstüme alırdım bütün günahları, bütün yanılgıları, geçmiş ve gelecek bütün kötülükleri... Sevginin umutları sürsün diye, göze alırdım kalbime akıtılacak zehirleri... Göze alırdım eksik yaşanmış bütün sevgilerin tanığı ve sürgünü olmayı.

Sonra baktım kimsesiz ve tesellisiz ölüyorum... Gördüm kendimi nasılsa. Gördüm anısız ve habersiz öldüğümü... Son kez baktım etrafıma, bir yakın, bir içten ses, bir kardeş kokusu aradım kendime. Bağlanmak istedikçe öylesine kopmuştum ki insanlardan, öylesine çok sevmiş, öylesine çok inanmıştım ki, nasıl oldu bilmiyorum, içimden bir kötülük, bir acımasızlık; içimden zavallı bir intikam duygusu çıkartıp, o yaralı kendimi, beni ben yapan o kimsesiz sevgimi o boşluktan çekip aldım... Aldım onu ve korumaya başladım.. O yaralı, o parçalanmış, o kimsesiz sevgimi, kötülükle, acımasızlıkla, hırsla, kıskançlıkla korumaya başladım... O da yetmedi, yazmaya başladım sevgili. Yazmaya... Ne hissedersem, ne hissedeceksem, hayatımda ne varsa, her şeyi yazmaya başladım...

Yazmak, acılardan, aşklardan, yitirişlerden, itilip kakılmalardan kurtulmanın en geçerli yolu oldu benim için...

Kimse elimden söküp almasın diye o yaralı, o kimsesiz sevgimi ve bir daha o karanlık boşluğa düşmemek için yazmaya başladım...

Yıllar sonra şimdi sen o boşluktasın. O yaralı, o kimsesiz sevginle bir zamanlar benim olduğum yerdesin. Saçlarındaki kan kokusunu buradan duyabiliyorum. Bu kokuyu iyi bilirim. Çünkü yıllarca, sevginin peşinden koşulsuzca koştuğum o yıllar boyunca hep kendi kanımı, hep bu kokuyu koklamak zorunda kalmıştım...

Arzuladığım ne varsa her şey karşılıksız kaldı bu hayatta. Saçlarımdaki kan kokusu şimdi içimde sahipsiz bir nefrete dönüştü...

Kin öyle bir şeydir ki sevgili, her şeyi, yaşanmış ve yaşanan bütün sevgileri, gerçek adına ne varsa her şeyi çamurunda gizler. Gün gelir, artık hiçbir şey anlaşılmaz olur. Haklılar haksızlara, kurbanlar cellatlara, sevgiler nefretlere karışır... Ve bir bakarsın, sen de bu acımasız hayatın hakemliğini kabul etmişsin. O kanlı nehrin kenarına gider ve günlerce, hatta yıllarca oradan düşmanının cesedinin geçmesini beklersin... Bu bekleyişin sonu yoktur. Çünkü düşmanlarının sonu yoktur... Biri biter, diğeri gelir ardından. Ve sen düşmanlarınla uğraşmaktan bezgin ve kimsesiz sevginle uğraşmaya dayanamaz, öylece kalırsın...

Yalnızlığınla birlikte düşersiniz boşluğa. O çok korktuğun boşluğa... Öyle kirletirsin ki yalnızlığını, o kirlettiğin yalnızlığını sevsinler diye, dünyanın en samimiyetsiz insanlarına, kardeşim, diye sarılırsın...

Biliyor musun, sen benim o çok eski halimsin... Sana bakıyorum yazılarımı yazdığım bu soğuk, bu uzak odadan. Bana umutsuzca sevdalanmanı seyrediyorum. Bende hiç umut yokken, beni vazgeçilmezin yapmanı seyrediyorum... Seni seyrediyorum sevgili, seni... Saçlarındaki kan kokusunu içime çekiyorum. Yıllar önceki kendi kokumu içime çekiyorum... Hayır, acımıyorum sana, sendeki kendimi özlüyorum en çok. Sendeki o çocuk cesaretini, o çıplak sevgiyi özlüyorum. Sendeki o kanayan, o kimsesiz, ama saf, o tepeden tırnağa sevgiye inanan kendimi özlüyorum... Bedelsiz, acıtmayan, hesap sormayan ve çok savunmasız bir güzelliğin vardı senin... Duygusuzlara göre çok kolaydın. Kurbanın o doyumsuz şehveti vardı sende. En kırgın, en yaralı insanları bile bir cellat yapardı o saf, o gerçeküstü sevgin... Seyrederdim seni o uzak odamda; bir şey yapamadan seyrederdim seni yazarken...

Buruk bir sevinçle izlerdim cellatlarınla sevişirken aldığın hazzı. Nasıl da kıskanırlardı seni, kendilerine duyduğun sevgiyi bile kıskanırlardı... Seninle sevişirken aldığın o inanılmaz hazzı kıskandıkları gibi... Sen o çıplak, o bedelsiz sevginle bütün dengelerini bozardın onların. Aldığın o hazla kendilerine duydukları o bütün sahte güvenlerini derinden sarsardın... Senin bu sınırsız hazzı, bu çıplak sevgiyi, bu derin ve çılgın bağlanışı onca yitirişler, onca göze alışların sonucunda kazandığını anlamazlıktan gelirlerdi... Ne kadar zevk alsalar da bu kimsesiz sevginden, her yakınlığa hazır oluşundan, çabucak bağışlamandan, yine de seni kendilerine benzetmek, dahası yorulmanı, güce ve gerçeğe teslim olmanı, onları bütün o kayboluşlarında, tükenişlerinde, yani her durumda, her şekilde kabullenmeni isterlerdi...

Onları her halleriyle kabul ettiğinde ise senden korkmaya başlarlardı... Çünkü öylesine korunaklı, öylesine derinlerde saklıydı ki sevgileri, seni anlaşılmaz, tuhaf, hatta bulaşıcı bir hastalığa yakalanmış, tehlikeli biri gibi görmeye başlarlardı...

O çıplak, o sahipsiz sevgin yıllar önce terk ettikleri kalplerini, düşlerini, inançlarını hatırlatırdı onlara. Çekiciliğine kapılıp yanına geldikleri anda ve seni anlar anlamaz ölümcül bir ürküntüye kapılmaları bu yüzdendi... Çünkü bugünün insanı kimden korkuyorsa, kim ona yok ettiği kendisini hatırlatıyorsa onu öldürmek ister sevgili. Safı, çıplağı, koşulsuz seveni, kendisine yitirdiği insanlığını hatırlatanı öldürmek ister...

Kabul et artık, kimi sevsen, kimin özgürlüğünü istesen ölümünü istemedi mi senden. İstemedi mi... Kabul et artık...

Ben onlardan hiç olmadım. Ben gözümü senden hiç ayırmadım. Çünkü sen benim saf çocukluğumdun. Sen benim o yaralı, o kimsesiz gençliğimdin... Hayatı bitirdiğim yerde sen yeniden başlıyorsun.. Dokunurken içimi acıtan başında benim kanım var...

Anla artık, seni değil, en çok kendimi yalnız bırakıyorum o rutubetli evde... Senin o affedemediğin kalbinde yatıyor benim tek ve gerçek sevgim...

Tek umudum senin bu savunmasız halin. Senin bu kimsesizliğin... Uyumsuzluğun. Tek çıkışım senin bu deli, bu çıplak sevdan... Kötülüklerin yok muydu, yok muydu hırsların... Vardı elbet. Ama öylesine acemiydi ki hırsların; kötülüklerin bu hayat karşısında öylesine çaresiz ve öylesine masum kalırdı ki, sonunda yine sana dokunurdu zararı; karşındakileri değil seni engellerdi o kimsesiz öfken... Kötülüklerinin zararı sonunda sana dokunmasaydı, yenseydin karşına çıkanları, yenseydin kalbini, hayat senin için hiçbir zaman böyle olmayacaktı... O kutsal, o hiç sönmeyen ışık nereye gitsen ardından gelmeyecekti... O sevinçli ıstırap kalbini hiçbir zaman böylesine içtenlikle ısıtmayacaktı.

Bu şehri ebediyen terk edip giderken, bana söylediğin o son sözde saklı olmayacaktı hayatımızın gerçeği: 'Hayatın kuralları derdin hep, biliyor musun, bu hayatta hiçbir şeyi başaramadım ben...'

DİLDE İFADE BULAN HAYATLAR

oktaftali@hotmail.com
Oktay Taftalı

KAÇAK FELSEFE

İnsan konuşmaya başlayınca, dünya gül bahçesine döndü

Nietzsche

Dilimizi nasıl öğrendiğimiz; hatırlamıyoruz. Çocuktuk, diyelim üç, diyelim beş yaşında konuşmaya başladık. O gün bugündür, düşünce ve niyetlerimizi, istek ve heyecanlarımızı, maddi ve manevi çevremizi, yargılarımızı, kısacası bütün yaşam ve eylemimizi dilde ifade ediyoruz, anlatıyoruz. Kimi zaman başka insanlar tarafından dinlendiğimizi ve anlaşıldığımızı seziyoruz. Çoğu zaman dinlensek dahi anlaşılmadığımız kanaati ağır basıyor. Anlaşıldığımız zaman kendimizi mutlu sayıyor, fakat çoğunlukla anlaşılamamanın mutsuzluğunu yaşıyoruz. Kısacası toplumsal bir varlık olmamız dolayısıyla, başkaları tarafından anlaşılmak veya anlaşılamamak gibi bir derdimizin olduğu söylenebilir.

Fakat, bir dil konuştuğumuzu ve kendimizi ifade ettiğimizi varsaydığımız halde, anlaşılamamak, bizim veya muhatabımızın bir eksikliğine, bir yetersizlik durumuna işaret ediyor. Buna rağmen konuşmaktan ve kendimizi ifade etmekten vazgeçmiyoruz. Demek ki, insanın kendisini ifade etmesi, anlaşılıp anlaşılmamaktan daha öte bir anlam içeriyor. Görünürdeki derdimiz anlaşılmak olsa bile, insanın kendisini dışa vurmak, ifade etmek ihtiyacı, her türlü anlam ilgisinden daha ağır basıyor. Kimi zaman başkaları bizi dinlemese bile, konuşmaktan geri durmuyoruz. Hatta Franz Kafka örneğinde olduğu gibi, kimi büyük yazarların, başkalarının okumasını asla önemsemeden kendilerini yazılı dilde ifade ettiklerini, gizlice ciltler dolusu yazdıklarını da biliyoruz. İfade, bize bir hayat ortamı sunmaktadır.

İFADE EDEN VARLIK OLARAK İNSAN

Batılı filozof Benedetto Croce'ye göre, nerede bir düşünce ve tasarım varsa, orada bir ifade vardır. Öyleyse, bu iddia dolayısıyla düşünce ve ifadenin bir anlamda özdeş olduğunu varsayabiliriz. Zihnimizdeki en basit, en yüzeysel düşünceden tutun da, en karmaşık ve geniş kapsamlı fikirlere kadar bütün tasarımlarımız, dile getirildikleri an maddi bir imkân ve nitelik kazanırlar. Dile getirilmemiş, yani ifade edilmemiş bir düşüncenin, anlaşılıp anlaşılmaması bir yana, mevcudiyeti bile kuşkuludur. Kafamızın içinde yıllardır yazılmayı bekleyen romanlar, şiirler veya yıllardır gözümüzün önüne getirdiğimiz tablolar, kulağımızda duyduğumuzu varsaydığımız ezgi ve melodiler olabilir. Fakat bunları ifade etmediğimiz, dışlaştırmadığımız sürece onlar yokturlar. Kafamızda olduğunu iddia ettiğimiz romanlar, şiirler aslında birer yalandır.

İfade olmasaydı, insanın düşünen bir varlık olduğunu bile bilemezdik. Kendi düşüncelerimizi dahi, bir iç monologla kendi kendimize ifade edemiyorsak düşünmüyoruz, düşünemiyoruz demektir.

Öyleyse, insanın düşünen bir varlık olması, onun aynı zamanda ifade eden bir varlık olduğu anlamına geliyor. Bundan ötürü felsefe açısından dil ve ifade meselesi her zaman önemli bir konu olarak ele alınmıştır. İfadenin aracı olması itibarıyla dil, dünyayı düşüncesiyle anlamlandıran insan için, bu anlamın muhafaza edildiği bir yurt, bir yuvadır. İnsan, düşüncesiyle anlamlandırdığı varlığı, dilde ifade ederek, varlığa bir yurt sunmuştur. İşte Heidegger'in "dil varlığın evidir" şeklindeki ünlü önermesinin dayanağını bu düşünceler oluşturuyor.

DİL ÇEŞİTLERİ

Gündelik konuşma dilinin dışında, örneğin edebiyatın, bir üst dil veya bir "mega" dil olduğu üzerinde durulur. Aynen edebiyat gibi müzik, resim veya mimari de birer dildir. Çünkü bunlar aynı zamanda birer ifadedirler. İnsanın düşüncelerinden öte, duygu, sezgi, algı ve imgelemindeki tasarımları, amaçlarına uygun biçimlerde ifade etmesi, bu türlü bir dil çeşitliliğini doğurmuştur. Şiirin veya resmin konusu, gündelik dilde ifade edilemeyen şeylerdir. Eğer gündelik dilimiz, insan yeti ve yeteneklerini ifade etmek açısından yeterli olabilseydi, belki bu türlü dillere gereksinim olmayabilirdi. Ama iyi ki gündelik dil yetersizdir. Bu sayede insanın başka diller araması ve kendisini mimariyle, müzikle ifade etmesi, aynı zamanda insanın zenginleşmesini sağlamıştır. Zenginlik, çoğunlukla yoksulluktan doğar.

Fakat dile getirdiğimiz zenginlik, giderek yitirilmek üzere. İnsanın ifade ihtiyacı evrensel olsa da, ifade biçimleri, içerikleri ve teknikleri yereldir. Dolayısıyla dil de yereldir. Yeryüzünde sayısız yerel ifade biçimleri, yerel dil ve lehçeler, yerel mimari, yerel müzik ve danslar ve öteki yerel sanatlar bu zenginliğin göstergesidir. Dikkat edilirse, her türlü evrensellik iddiasında olduğu gibi, gerek gündelik dilin, gerekse sanatta ifadesini bulan "üst dil"in evrenselliği, Avrupa Aydınlanma sürecinde dayatılan bir tasarıdır.

DİL VE EVRENSELLİK

Avrupa'da kapitalizmin ortaya çıkışıyla eş zamanlı aydınlanma süreci, sermayenin evrenselleşme eğilimi doğrultusunda kendi değerlerinin evrenselliğini dayatırken, dili de unutmamıştır. Şimdi iddia ediyorum: Evrensellik sanıldığının ve propaganda edildiğinin tersine, yüksek bir değer değil, yoksullaşma içeren ve tek kutba hizmet eden bir kavramdır.

Hatırlanacağı gibi, Anglo-Amerikan emperyalizminin yükselişi öncesinde, Fransızca ve Fransız edebiyatı büyük bir evrensellik iddiasıyla yüzyıllara yayılan kendi okuma kanonlarını (kanunlarını) bütün dünyaya dayatmıştı. Fransızca bilmek, bu dilde okuyup yazmak, yani kendini bu dilde ifade edebilmek, bizim gibi ülkelerde bir prestij nedeni sayılıyordu. Yaklaşık olarak ikinci dünya savaşı sonrasından itibaren, yükselen ABD emperyalizminin, bu durumu İngilizce lehine hızla değiştirdiğine günümüzde de tanık oluyoruz.

Fakat hemen anlaşılacağı gibi, mesele konuşma diliyle sınırlı kalmıyor. İnsanlığın bütün yerel ifade araçları tasfiye edilerek, evrensel olduğu iddia edilen Anglo-Amerikan ifade araçlarına indirgenmek tehdidiyle karşı karşıya. Yani müzik, resim, mimari ve hatta şiir bile yerel olduğu ölçüde görmezden gelinerek küçümsenirken, evrensel olduğu varsayılan Anglo-Amerikan ifade biçimleri, büyük bir kabul görerek yüceltiliyor. New York'ta sergilenebilen bir resim, Londra'da verilen bir konser, İngilizce'ye çevrilen bir roman, sözde Türk sanatçısı için, başarı kanıtı olarak gösteriliyor. Fakirleşiyoruz.

Anadolu'muzun binlerce çeşit bitkisi, sebze ve meyvesi nasıl ki, Batı'da ve İsrail'de üretilen tek tip laboratuar tohumlarının tehdidi altındaysa, en doğal insani ihtiyacımız olan kendimizi ifade etme biçimlerimiz de, tek tipleşerek fakirleştirilmek isteniyor. Bu meselenin bir yanı.

FOLKLORİK VE ETNO-ANTROPOLOJİK ÖLÇÜTLER

Aydınlanma düşüncesinin evrensellik iddiası, dayanağını yine Avrupa Aydınlanma sürecinde ortaya çıkan bilimlerden alıyor. Başta sosyoloji olmak üzere, etnoloji, sosyal antropoloji, folklor araştırmaları gibi bilim dalları öncelikle, Batı aydınlanmasının, kapitalizmin ve onun bir türevi olan modernizmin henüz ayak basmadığı ve asla ayak basmasının gerekli olmadığı coğrafyaları hedeflediler. Bu bilimlerin ağırlıklı araştırma konusunu, genellikle Avrupa dışında yaşayan halklar oluşturmuştur. Avrupalı antropologlar, etnologlar Avrupa sömürgeciliğinin tarihiyle eş zamanlı olarak, uzak Asya'dan Afrika'ya, güney Amerika ormanlarından, kuzey Amerika'nın Alaska buzullarına kadar, dünyayı köşe bucak dolaştılar. Buralarda yaşayan kavimlerin başta dil ve ifade biçimleri olmak üzere, gelenek ve görenekleri, üretim teknikleri, inanç sistemleri, psikolojik algı biçimleri ve bu algı biçimlerine göre zekâ seviyeleri, on yıllar boyu, kılı kırk yaran araştırmaların konusu oldu. Bu araştırmaların sonunda, binlerce cilt kitap, sayısız doküman ve belge, bir tek şeyi ortaya koyuyordu: Avrupa dışında bütün dünya, üzerinde **ilkel** kavimlerin yaşadığı bir taş devri gezegeninden ibaretti. Hümanizmle biçimlenmiş Avrupa vicdanı, bu duruma katlanamazdı ve sözü edilen ilkellerin geliştirilmesi, insanlaştırılması gerekiyordu.

"İlkeller"i önce inandıkları dinden ve kendi tanrılarından kurtararak işe başlamak bir gelenek oluşturmuştur. Dolayısıyla Albert Schweitzer örneğinde olduğu gibi, hayatını bu araştırmalara adayan birçok kişinin doktor, papaz, misyoner, Hıristiyan teolog olması da bir rastlantı değildi kuşkusuz. Yakın zamanlarda, aralarında Konrad Lorenz gibi "insancıl" ve tabiat dostu bilim adamlarının da bulunduğu onlarca antropolog, etnolog, biyolog, vb. ilkellere hizmette bir ömür harcadılar. Onların dillerini öğrendiler, hastalıklarını tedavi ettiler, çocuklarını aşıladılar, tarım ve hayvancılık yöntemlerini, para kullanmayı alım satım tekniklerini onlara öğrettiler. Son üç yüz yıldır "ilkeller" insanlık tarihinin gördüğü en büyük yardım kampanyalarının muhatabı olarak insanlaşmaya, ilkellikten kurtulmaya, gelişme ve ilerleme kaydetmeye başlamışlardı...

Fakat ne oldu, nasıl olduysa oldu, "ilkeller" önce dinlerini ve kendi tanrılarını yitirdiler, giderek dilleri ortadan kayboldu. Derken kuzey ve güney Amerika'da, kutuplarda nesilleri tükendi. Ve üç yüz yıldır sağlık, eğitim, üretim yardımı yapılan kara Afrika'da, nüfusun % 65'i AIDS'e yakalandı. "İlkeller"i geliştirme, insanlaştırma projeleri giderek bir yerde ilkellerin neslini kurutmaya dönüştü.

Binlerce ciltlik antropoloji, etnoloji araştırmalarının konusu olan bu insanlar, yeryüzünden yok olmaya başladılar. Öyleyse Avrupa aydınlanma'sının gurur kaynağı olan bu bilimler ne işe yaradı diye sormanın zamanı gelmiş, hatta geçmiştir.

İ.Ü. Edebiyat fakültesinde öğrenci olduğum yıllarda anlatılan bir hikâye vardı: 60'lı yıllarda bu fakültede sosyal antropoloji kürsüsünü kuran Amerikalı profesörler öğrencilere mezuniyet tezlerinde, Anadolu'da konuşulan dil ve lehçeleri, başta Alevilik olmak üzere Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki inanç ve mezhep türlerini araştırma konusu olarak verirlermiş. Öğrenciler Anadolu'nun çeşitli yörelerini gezerek, bu konularda yaptıkları araştırma sonuçlarını, ödev, mezuniyet ve doktora tezi olarak Amerikalı hocalara sunarlarmış. Sonra 68'li ağabeylerimiz bu durumun farkına varınca, anılan hocaları okul koridorunda yumurta ve una bulamışlar. Kek durumuna düşerek teşhir olan bu bilim adamları, bir süre sonra okulu terk etmek zorunda kalmışlar.

Fakat o güne kadar yeterince antropolojik ve etnolojik veri toplamış olmalılar ki, 70'li yıllarda Çorum ve Kahramanmaraş gibi yörelerimizde, etnik ve mezhep ayrımı üzerinden geliştirilen felaketlere maruz kaldık.

Şimdi gelişmişlik, azgelişmişlik, ilkellik, ilerleme ve gelişme gibi sıfatlar üzerinden yürütülen, evrensel ve yerel araştırmaların, raporların ve bu kavramalara ilişkin hümanist, sağ veya sol politikaların, nasıl sonuçlar verdiğini daha iyi anlıyoruz. Yazık oldu/oluyor bizlere.

YEREL İFADE İMKÂNLARININ İKAMESİ VE YOK OLMA

Yukarıdaki değinilerin ışığında tekrar başa dönecek olursak: Yerel zenginliği muhafaza etmenin önemini tekrar vurgulamamız gerekiyor. İster sağdan isterse soldan bakılsın, kimsenin bir başkasını, hiçbir toplum veya ulusun, bir başka toplum, kavim veya ulusu, ilkellik, gerilik, gelişmemişlik gibi sıfatlarla nitelemeye hakkı yoktur. Bu nitelemelerin ekonomik, kültürel, teknolojik vb. alanlara işaret etmesinin de, bir ayrıcalık içermediği açıktır. Üstelik benzer nitelemeler sonucu, bilimsellik, insanlık, gelişmişlik adına, bu durumdan vazife çıkartarak başkasının hayat ve ifade alanına yön verme veya "geliştirme" çabası, bir insanlık suçu olarak anlaşılmalıdır.

Afrika ve Amerika kıtasında İngilizce veya Fransızca örnek alınarak, ilkel sıfatı yakıştırılan onlarca yerel dil, önce unutturulmuş, sonra da yok olmuştur. Fakat işin asıl acı veren yönü, kendilerini o dillerde, yerel sanatlarında, şarkılarında ve ibadet usullerinde ifade eden kavimlerin de süreç içinde yok olup gitmeleridir.

İnsanın tinsel/manevi varoluşunu temin eden yerel ve özgün ifade biçimleri, asla başka ifade biçimleriyle ikame edilemezler. Gelişme ve ilerleme adına dayatılan yabancı ifade biçimleri, yabancı dil ve sanatlar, yerel ruhun ihtiyaçlarıyla örtüşme imkânına sahip değillerdir. Örneğin; ana dili Türkçe olan bir şahsın, İngilizce roman yazması, yerel ruh açısından garabettir, hıyanettir. Yabancı dilde eğitim veren okullar açısından da durum hiç farklı değildir. Eğer "dil varlığımızın evi" ise, yabancı dilde gördüğümüz eğitim, başkasının evinde konaklarken duyduğumuz huzursuzluğun benzerini bize duyurmalıdır.

İnsanın kendisini ifade etmek ihtiyacı, onun, aynı zamanda içinde yaşadığı tinsel/manevi atmosferin inşasına katılma ihtiyacıdır. İnsan kendi yaşadığı manevi atmosferi kendisi inşa eder. Hepimiz içinde (ve içine) doğduğumuz kültür ve medeniyet atmosferinin sonsuz inşasına katkı yaparak hayat buluruz. Bu anlamda kuzey Afrika mimarisi Mağrip halkları için, Anadolu şiiri bizim için, acem halısı İranlılar için, Çin ipeği Çinliler için bir ifade biçimi, bir dil, bir hayat atmosferidir.

Emperyalist tekellerin bütün insanlığa dayattığı ikame "zenginlikler", teknolojik oyuncaklar, cep telefonları, bilgisayar kumandalı cihazlar, modern binalar, Avrupa resmi, Barok müzik, deneysel dans ve tiyatrolar, vs. vs. bu yerel ifade biçimlerinin işlevini göremezler. Aydınlanma sonrası Batı'nın etno-folklorik ve ezoterik anlamlar yüklemeye çalıştığı bütün yerel ifade biçimleri, insanlığın ancak bir defaya mahsus, taklit edilemez ve yerine başkası konulamaz değerdeki zenginlikleridir. Bir Yörük Halısı, bir İznik Çinisi, sadece bir zamanda, bir defa, bir ustanın elinden çıkmıştır. Tıpkı bir Van Gogh resminin bir defaya mahsus ve taklit edilemez biçimde yapıldığı gibi. Fakat yaygın propaganda Van Gogh'un evrenselliğine karşın, İznik Çinisi'nin folklorikliğine vurgu yapar. Buradaki can alıcı soru şudur: Peki Aydınlanma öncesinde, henüz folklor, sosyoloji, antropoloji vb. bilimler Batı'da yokken İznik Çinisi hangi değeri içermekteydi?

Batıda estetik, linguistik ve ifade bilimleri henüz icat edilmemişken, 16. yüzyıl öncesinde yapılmış bir Saltukoğulları Türbesi hangi mimari değeri içeriyordu? Batılı sanat tarihçileri bu sorunun cevabını, kendi erken dönem Gotik yapıları için öngördükleri değer ölçütleriyle ve aynı kitap sayfalarında vermeliler.

Bize göre ölçüt tektir: İnsan, ifade biçimleriyle kendisini var eder. Saltukoğulları da, tıpkı Germenler ve ötekiler gibi, kendi mimari, edebi, müzikal ve günlük dilleriyle varolmuş ve bir hayat sürmüşlerdir. Devamı olan bir hayat...

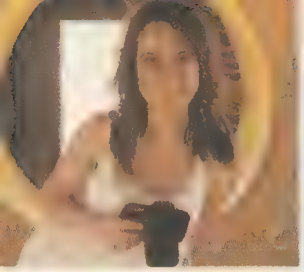

Özlem Kumrular

KAÇAK GEZİ

İspanya'dan haberler...

CARTEGENA SAH

Temmuz ayında Cartagena'daydık. Cartagena, İspanya'nın güneydoğu sahillerinde kendi halinde küçük bir şehir. Ülkenin en önemli festivallerinden La Mar de Músicas, Türkçe mealiyle Müzikler Denizi'nin neredeyse unutulmuş bu şehirde yapılmasının sebebi de bu çorak sahillere biraz neşe ve turist getirmek olmalı. Valencia sahillerinin ötesinde, tatlı bir burun. Bütün bir yıl kış uykusunda olan bu kent, Temmuz ayının gelmesiyle kabuğundan sıyrılıp tam bir festival curcunasının içine düşüyor ve o daracık sokakları, uzak ülkelerin sanatçılarıyla dolup taşıyor.

Yıllar yılı, özellikle de Franco döneminde ülkenin en okkalı karargâhlarına mesken olan Cartagena'da bugün sadece bu eski karargâhların o İspanya kokan çinilerle işlenmiş duvarları kalmış. Bir de palmiyeler. Yanımda askerliğini otuz yıl önce burada yapmış bir arkadaş var. Askerlerin dehşetli bakışları önünde suya indirilen denizaltıyı arıyor gözleri. Daha sonra karaya mıknatısla çıkarılan bu her tarafı dökülen denizaltıya binmek zorunda kalan tayfanın o korku saçan bakışlarını anlatıyor. O günleri hatırlatan kurşun askerler var, şehrin parklarındaki banklara oturmuş... Sanki zaman dondurmuş onları.

Kimler yoktu ki asil konuğunun Türkiye olduğu festivalde bu sene... Açılışı Jimmy Cliff yaptı. Ve bu festivalden Sezen Aksu geçti. Sadece geçmedi, yıkıp geçti. O kendini beğenmiş her şeye burun kıvıran Katalanların ciddi gazetesi La vanguardia, konser sonrası attığı manşette aynen şöyle diyordu: "La Mar de Músicas Türk Pop'un dev diva'sı önünde beyaz bayrak çekiyor." Hızını alamayan yorumcu şu sözlerle devam ediyordu 10 Temmuz'da çıkan yazısında: "Normallerden -iyiler, kötüler, ortalar- ortalıkta binlerce var. Popüler müzik yıldızlarından ise bir düzine kadar. Ama mükemmellik derecesine yükselecek denli sıradışı olanlar yok denecek kadar azdır hayatta. Sezen Aksu bunlardan biri işte." Ve şöyle bitiriyordu: "İşte böyle, Sezen bu büyüklerden, en büyüklerden. Biz bu hipnotize edici ve hiper güçlü diva karşısında aptala döndük. Ayaklarına kapanayım Sezen Aksu. İnşallah bir gün yeniden seni canlı dinleme şerefine erişirim."

Tam anlamıyla yıldız yağdı İspanya'nın bu enlemlerine! Kudsi Ergüner, Burhan Öçal & Trakya All Stars, Erkan Oğur, Galata Mevlevileri, Ömer Faruk Tekbilek, Mercan Dede, Orient Expresión, Babazula & Mad Profesor... Türk yıldızları dışında, Müzikler Denizi'ne başka coğrafyalardan yıldızlar da düştü: Brezilya'dan Gal Costa, Chico Ce-

İLLERİNE TÜRK ÇIKARTMASI

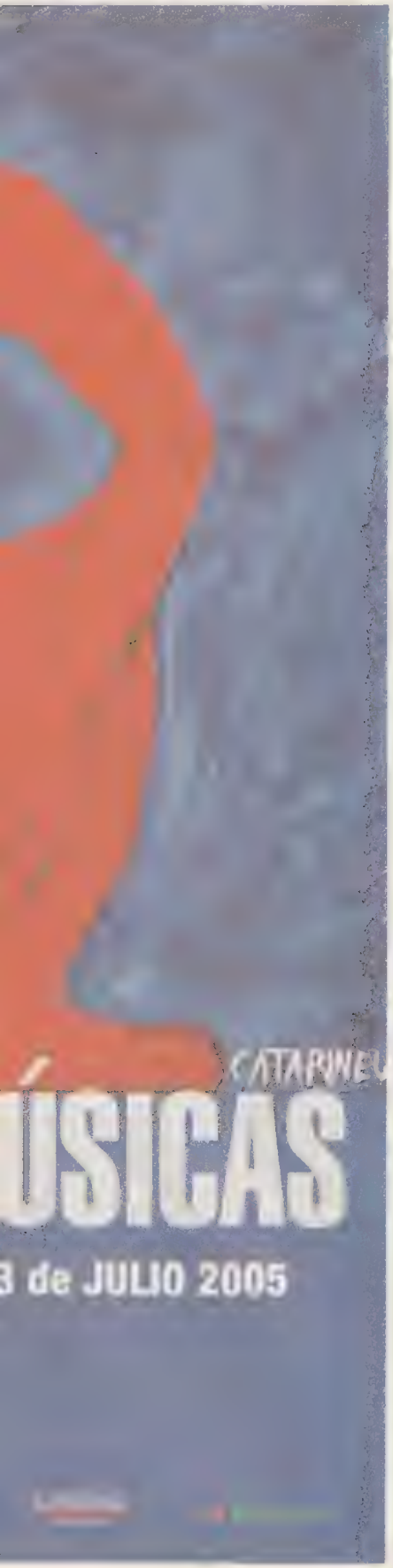

sar (Ray Lema ile birlikte), Adriana Calcanhotto, Silverio Pessoa ve Dj Dolores Aparelhagem. Moritanya'dan Daby Toure. Küba'dan Pablo Milanés'in kızı Haydee. Polonya'dan Kroke. Etiyopyalı Star Mahmoud Ahmed. Romanya'dan Mahala Rai Band. Ve en çok bana sürpriz olan Amelie'nin film müziklerine imza atan Yann Tiersen.

Bir de beyaz perde tarafı vardı işin. Nuri Bilge Ceyhan, Ferzan Özpetek, Ömer Kavur ve Sinan Çetin'in filmleri yanı sıra Fatih Akın'ın "Duvara Karşı" ve "Crossing the Bridge"i İspanyol seyircisiyle buluştu. Fatih Akın festivalin revaçta davetlilerindendi. Olabilecek en sempatik figürdü. Festivalin edebiyat kolu ise la Mar de Letras (Edebiyat Denizi) adını taşıyordu ve bu yılın konukları İlhan Berk, Buket Uzuner, Nedim Gürsel, Emine Sevgi Özdamar'dı. Orhan Pamuk'un İspanyol çevirmeni Rafael Carpinero yazar üzerine cafcaflı bir sunum yaptı. Ankara Üniversitesi İspanyol Dili Bölüm başkanı (ki memlekette kalan son İspanyol dili profesörüdür) sevgili Ertuğrul Önalp da bizimle idi. Heyecanla beklediğim Zülfü Livaneli'nin ve Enis Batur'un gelmemesi en çok beni üzdü. Fransa'da yaşayan Türklere kültür hizmetleri sunan A ta turquie dergisinin başında olan sevgili Murat Erpuyan ve eşi Yasemin Öztürk'le de tanıştım.

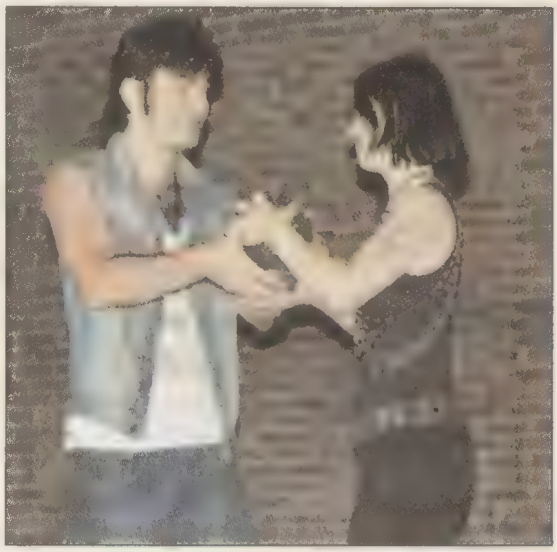

Festivalden benim payıma düşen de 2005 yılı Uluslararası Çeşitlilik Roman Ödülü'nü almak oldu. İç içe girmiş ve Rodos, Roma, Lizbon ve İstanbul arasında koşturan 15 hikâyeden oluşan De Estambul a Rodas (İstanbul'dan Rodos'a) adlı şarabı anlatan romanı yıldızlı Cartagena gecelerinde bol bol şarap içerek ve çatlayana kadar dans ederek kutladık. Sekiz kilo ağırlığında ve üzerinde Latin harfleri bulunan ödülü Fatih Akın'ın elinden Galata Mevlevilerinin seması öncesinde alıp, festival kentinin sokaklarına attım kendimi.

Seni Seviyorum İspanya. ¡Te quiero!

Gelecek ay: Festivalden fotoğraflı hikâyeler)

Kimse Var mı?

KAÇAK KİTAP

Derya Temel

Her Şeyin Bittiği Yerden seslenen bir anlatı

17 Ağustos 1999, hepimizin hafızasında "günlerden bir gün"den çok daha fazlasıyla yer eden bir tarih. Hayatımıza, hayatımızın merkezine sıradan bir takvim yaprağından çok daha ağır, hatta bir balyoz gibi indi. Kelimenin tam anlamıyla derinden "sarsıldık". İlk saatlerdeki elektrik kesintisi ve haberleşmenin imkânsızlaşmasıyla gündelik yaşantımızda hiç de tanıdık olmadığımız korku, panik, endişe, belirsizlik gibi duygularla gel-gitler yaşadık. Yaşanan dramları içselleştirdik. Öyle ki hepimiz, afet bölgesinde olmasak da, oradakilerle evlerimizi kaybettik, yakınlarımızı, sevdiklerimizi kaybettik; enkazın dibindeyken "kimse var mı"yla hepimiz aynı umudun paydasında bir yanıt bekledik...

"Kimse var mı"ydı, en çok bunları konuştuk; depremin boyutunu, ölü ve yaralıların sayısını, maddi hasarın büyüklüğünü, ihmalkârlıkların bedelini pahalıya ödeyen masum insanların öykülerini... Yazılı ve görsel basında yazılıp çizilen tüm kişisel mitolojilerin hepsini yakından takip ettik. Yeni yüzler tanıdık, mesela Ahmet Mete Işıkara'dan gerekli ve ikna edici bilgiyi almadan evlerimize giremedik. Uzmanların en sık tekrarladığı "deprem öldürmez, çürük yapı öldürür" sloganını benimsedik. Çünkü tüm kayıplarımızın çarpık kentleşmenin, alt yapı sorununun, bilinçsizliğin ürünü olduğunu anlamıştık. "Hayat boşluğu" gibi bir kavramımız da oldu. Hayatımızı biraz daha doldurabilelim diye, hayat boşlukları aradık evlerimizde. Üstelik bütün uzmanlar aynı şeyi söylüyordu, deprem yeni bir şey değildi, tedbirli olmak gerekirdi.

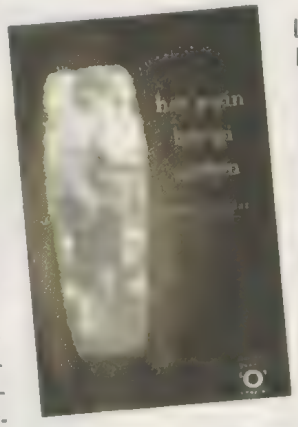

Depremi takip eden ilk aylarda "hayat boşluklar"ımızın yerini biliyorduk. Okullarda sıkça deprem tatbikatı yaparak ya da televizyondan sarsıntı anında yapılması gerekenleri öğrenerek olası bir depreme karşı önlemler alıyorduk. Bu sırada devlet ve sivil toplum kuruluşları ne kadar çabalasalar da depremzedelerin ihtiyaçlarını karşılama konusunda hep yetersiz kalıyorlardı.

Bu talihsiz olaydan altı sene sonra, Sami Dündar "Her Şeyin Bittiği Yerden" adlı kitabında 17 Ağustos depremi ve sonrasında yaşadıklarını tüm samimiyetiyle paylaşıyor. Kitabın giriş niteliğindeki yazısıyla hafızamızda yer eden göçük altında kalma anına vurgu yapıyor.

Bir rüzgâr esti karayelden
Bir oğul sesiydi çınlayarak gelen

Motorlar sustu

Kazmalar durdu

Nefesler tutuldu

Ağır bir koku yayıldı

Kulaklar toprağa
Yürekler umuda yaslandı

Bir 'belki' daha vardı...
Yukarıdakiler aşağıdakine
Aşağıdaki yukarıdakine
Aynı sesle
Aynı sebeple
Aynı nefesle
Bas bas bağırıyordu

"Kimse var mı"...

17 Ağustos günü Gölcük'teki donanmada devir teslim töreninin organizasyonunu düzenlemek için orada bulunan Sami Dündar, kitabında tören boyunca karşılaştığı bir çok aksaklıktan başlayarak her şeyin bittiği koordinatlara doğru ilerliyor. Aynı zamanda Türkiye'ye sosyal ve siyasal anlamda damgasını vuran 1980'lerde henüz çok genç olan, Marksist bir devrimcinin o yıllardaki mücadelesine tanık olurken, her şeyin bittiği yer olarak adlandırılabilecek koordinatlarda da bambaşka hayatların kesiştiğini görüyorsunuz. Gerek arama-kurtarma çalışması sürecinde artçı depremlerden dolayı, göçük altında kalma pahasına, tanımadıkları birinin hayatını kurtarma mücadelesi veren insanların dayanışmasını, gerekse kişilerin toplumsal kimliklerine referans oluşturan ırk, dil, din gibi kavramların 'öteki'leştirici, ayrıştırıcı niteliğinin bir insan hayatının önemi karşısında nasıl da önemsizleşebileceğini çarpıcı bir biçimde gözler önüne seriyor. Bu, kitabın sonunda dört dille -Ermenice, Musevice, Kürtçe ve Türkçe- özel camialara edilen teşekkürlerin yer almasından da anlaşılıyor.

Sami Dündar enkazdan çıkarıldıktan sonra, yaşadığı şoktan dolayı öldü sanılıp ceset torbasına konularak ölü koğuşuna bırakılıyor. Her şeye rağmen yaşayan birini bulabilmek için ceset torbalarını kontrol eden bir çocuk, onun yaşadığını fark etmesiyle hastaneye kaldırılıyor. Hastaneye geldiğinde de yaşama şansı sadece yüzde 20... Yoğun bakımdaki dokuzuncu gününde böbrekleri çalışmadığından dolayı ölüme bir kez daha yaklaşıyor, keza aile fertleri Sami Dündar'la "hadi yarın görüşürüz" diyerek durumu belli etmemeye özen gösteren cümlelerle vedalaşıp yanından ayrılıyorlar. Sami Dündar direnci ve beynine verdiği komutlarla bunun da üstesinden geliyor. Fakat ölüme yaklaşma anları bununla da bitmiyor; diyaliz sırasında açılan yollardan ya da travma sırasında oluşan cilt yaralarından bulaşmış olabileceği düşünülen, kötü huylu bir bakteri olan Pseudomonas yüzünden ölümle burun buruna gelse de gene hayata dönüyor yüzünü.

Hastaneden çıkarken ayaklarını kullanamıyor, egzersizler sayesinde ancak bir süre sonra dengesini sağlayabiliyor. Baston kullanmaya başladığında da tek başına sokağa çıkmayı o kadar çok istiyor ki, nihayetinde düşme riskini bile göze alarak bunu denemeye kalkıyor. Dengesini kaybedip düşse bile etraftaki insanların kendisine hemen yardım edeceğini ve böy-

lece yoluna devam edebileceğini, hem yürüme duygusunun her şeye bedel olduğunu düşünüyor. Fakat sokağa çıktığında önce yoldaki çatlaklar, parke taşlarının derzleri inanılmaz zor engeller olarak karşısına çıkıyor. Sonra da yolda bastonuyla yavaş adımlarla ilerlerken kimsenin umurunda olmadığını fark ediyor. Yolun akışında engel teşkil ettiği için kendisine kızgınlıkla bakanlarla, hafifçe çarpan insanlarla, arabasına almak istemeyen taksicilerle, arabaya almak için önünde duran taksi şoförününse içinde bulunduğu sağlık problemini görmezden gelen kaba davranışıyla birlikte madalyonun öteki yüzünü görmeye başlıyor. Ve yazar, gerçekten her şeyin bittiği yerden, her şeye rağmen topal olarak 'içinde eski Sami'yi bırakarak' da olsa yaşama devam ediyor.

Her Şeyin Bittiği Yerden her ne kadar anı özelliği taşıyan bir kitap olsa da, aslında her koşulda ayakta kalmanın, hayata sıkı sıkıya tutunmanın, kıran kırana mücadele etmenin, imkânsızı başarmanın sırrını fısıldıyor. Çabaların artık son noktaya geldiği, yapılabilecek başka bir şeyin kalmadığı bütün durumlarda, Sami Dündar her eşsiz yeteneği, inancı ve inatçılığıyla yaşama dört elle sarılıyor. Kaderin ona biçtiği acılar içerisindeyken, kendi için mucizeler yaratıyor. Ayrıca ölüm ve yaşam arasında yazarın Tanrı'yla içsel hesaplaşmalarına da tanık oluyoruz. O koşulda dahi kafa tutan Sami Dündar, yaşamak yerine ölümü tercih ettiğini okusak da, bir joker kartıyla hayattan ve mücadeleden asla vazgeçmediğini görüyoruz.

Kitabın yazım aşaması da hayli ilginç aslında. Sami Dündar yakın arkadaşı olan Okan Bayülgen'le bu konunun filmini çekmeye karar veriyorlar. Çünkü Okan Bayülgen, böylece daha çok insana ulaşıp, onların da başına bir şey geldiğinde yaşama hakkını nasıl kullanabileceklerini algılamalarını istiyor. Senaryo toplantıları sonucunda Okan Bayülgen, önce kitabın yazılmasının, kitaptan yola çıkılarak da senaryonun oluşturulmasının daha doğru sonuçlar doğuracağını söylüyor. Sami Dündar laptop'ını alıp Antalya'da bir otele yerleşip kitabını yazmaya başladıysa da o anı yazmakta güçlük çekiyor. Hatta deprem anını on beş günde yazıyor. Daha sonra İstanbul'da yazmaya devam ettiği kitabın yüzde 80'i tamamlandığında laptop çalınıyor ve böylece kitap da gidiyor. Sami Dündar, artık kitabı yeni baştan yazamayacağını, filme devam edilmesinin en doğrusu olacağını Okan Bayülgen'e anlatıyor.

Okan Bayülgen'de Sami Dündar'ı Okuyan Us'tan Cem Mumcu'yla tanıştırıyor. Böylece kitabın yazılmasındaki üç aylık süre başlıyor. Kitabın editörü Hande Şarman günde üç dört saatlik zaman dilimlerinde yazarla birebir görüşmeler yapıyor. Yazarın anlattıklarını teybe kaydeden Hande Şarman, tüm bu aşamada karşılıklı oturup ağladıklarını, üzüldüklerini, duygulandıklarını, sevindiklerini hatta bazen kayıt yapılmadan konuşulduğunu, bunlardan da sadece yazarın izni olan kısımların kitapta yer aldığını belirtiyor. Konuşmaların dizilmesini de Şebnem Keskin gerçekleştiriyor. Bir süre sonra, bahsederken dahi rahatsız olduğu aşama geride kalınca, Sami Dündar kitabı kendisi yazmaya devam ediyor.

Kitabı okurken gerçekten çok etkilendiğimi, hatta birçok yerinde de kendimi "neyse ki Sami Dündar yaşıyor ve kitabı yazan kendisi" diye teselli ettiğimi anımsıyorum. Hakikaten de Her Şeyin Bittiği Yerden unutulmaması, mutlaka ders çıkarılıp yeniden böylesi bir facianın yaşanmasını önlemek için, altı sene sonra toplumsal hafızamızı biraz tazelemeye, duyarlılığımızı bu konuda pekiştirmeye dair oldukça gerekli bir kitap olarak karşımıza çıkıyor.

KAÇAK ANMA

Nefer Ermiş

Ölümünün 50. Yılında Thomas Mann

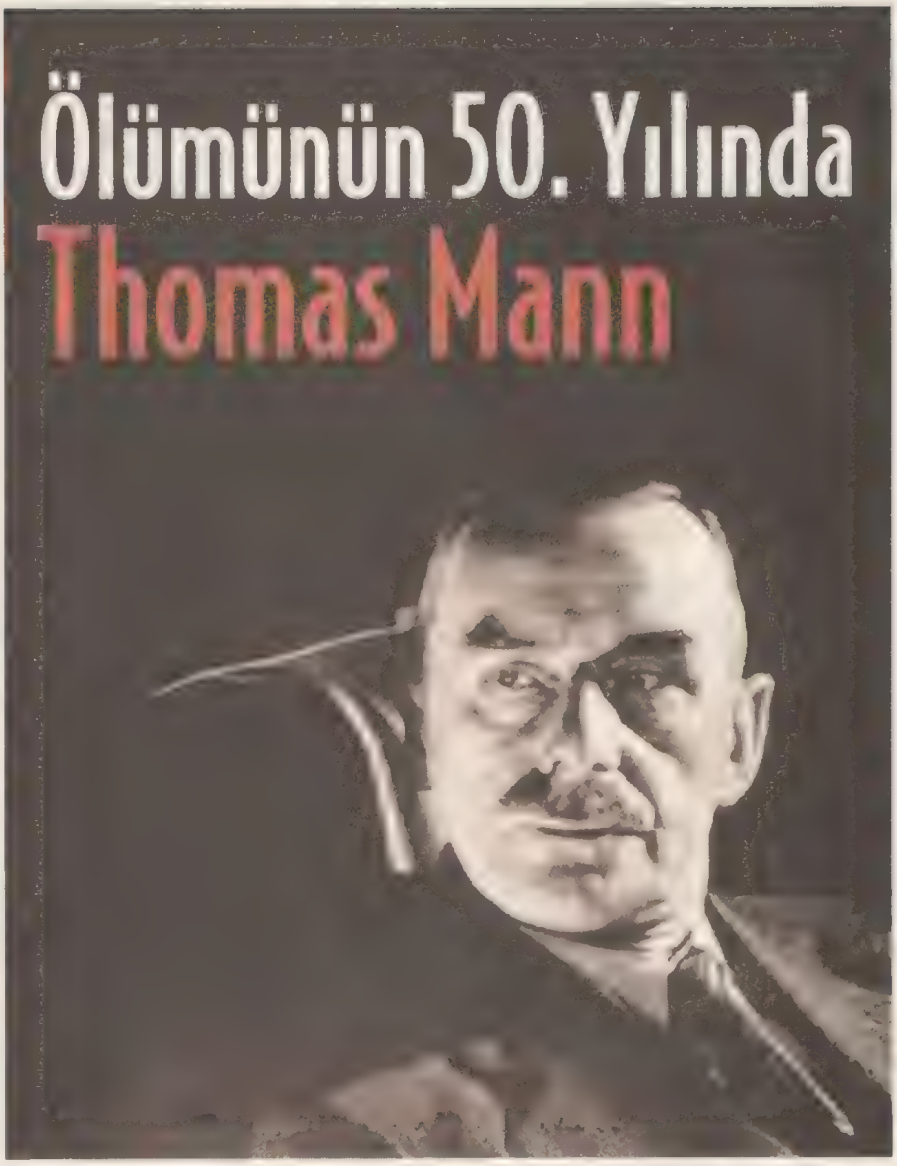

Geçtiğimiz ağustos ayının 12'si ünlü Alman romancı Thomas Mann'ın ölümünün 50. yıldönümüydü. Sanatçı, ülkesi Almanya'da ve dünyanın çeşitli yerlerinde burada sayılamayacak kadar çok sayıda etkinlikle anılırken, biz hâlâ, birçokları tarafından onun en önemli eserlerinden sayılan, hakkında yüz binlerce sayfa yazı yazılan ve ölümünden önce bitirdiği son romanı olan *Doktor Faustus*'un ve *Yusuf dörtlemesi*'nin henüz Türkçeye çevrilmemiş olmasının üzüntüsünü yaşıyoruz.

Thomas Mann dün olduğu gibi bugün de Alman edebiyatının kurumlaşmış yazarlarından biridir. Yayınladığı kitaplar sayesinde kendine, daha hayattayken, oldukça etkileyici bir pozisyon sağlamıştı. Yüksek dereceli devlet adamları bile onu saygıyla karşılıyor, sözlerine değer veriyordu. Bununla beraber Thomas Mann politika alanında zaman zaman her türlü uzak görüşlülüğünü kaybediyor, yönünü tayin etmekte güçlük çekiyordu. Bunun en iyi örneklerinden biri 1918'de yayınladığı "Bir Apolitiğin Gözlemleri" (Betrachtungen eines Unpolitischen) adlı eseridir. Bu onun ilerde reddettiği ve arasına mesafe koyduğu tek kitabıdır. Nasyonal Sosyalizm ile olan ilişkilerinde de zorluklar yaşamıştır. Bunun sonucu olarak da vatanını, ama her şeyden önce kendi ülkesinde, kendi diliyle eserlerini yayınlama olanağını kaybetti. Çocuklarının taktığı isimle "Büyücü", fildişi kulesinde yaşıyor ve orada her gün dünya edebiyatına bir sayfa daha ekliyordu. Hiçbir şekilde rahatsız edilmek istemiyordu. Ama 30 Ocak 1933'e gelindiğinde onu en çok rahatsız eden olaylar süreci başlamış bulunuyordu.

"Ben Alman burjuva kültürünün bir üyesi, çocuğu ve torunuyum."

Paul Thomas Mann 6 Haziran 1875'te Lübeck'de doğdu. Hali vakti yerinde bir tüccar ve senatör olan Thomas Johann Heinrich Mann ile Brezilya asıllı Julia da Silva Bruhns çiftinin ikinci çocuğuydu. 16 yaşına geldiğinde babası beklenmedik bir şekilde öldü. Bu aynı zamanda aile şirketlerinin de sonu oldu. Çünkü iki kardeş de şirketi yönetmeye hazır ve istekli değildi. Bu olay daha sonra onun, bir ailenin yükselişini ve düşüşünü anlatan ilk romanı *Buddenbrook Ailesi*'nde edebi bir malzemeye dönüşecek, o döneme dair çocukluk anıları ve çevresindeki karakterler bu romanın temelini oluşturacaktı. Ancak ailedeki tek yazar o değildi. Büyük toplum eleştirmeni ve "Profesör Unrat" ve "Der Untertan" gibi romanların yazarı olan ağabeyi Heinrich'in de en az onun kadar yetenekli olduğu kabul edilir. Ama büyük başarı Thomas Mann'a nasip oldu. Daha ilk romanı, *Buddenbrook Ailesi*, ona Alman Edebiyatında sağlam bir yer ve şöhret kazandırdı. Hemcinslerine daha düşkün olmasına rağmen 1905 yılında Münih'in önemli ailelerinden birinin kızı olan Katia Pringsheim ile evlendi. Ve bu evlilikten birer yıl arayla iki çocuk dünyaya geldi. Erika (1905) ve Klaus (1906). Karısının ailesi ve yazarlığı sayesinde toplumun yüksek katmanlarıyla iyi ilişkiler kurdu. Aile refah içinde yaşıyordu. 1909 yılında Golo ve 1910 yılında Monika olmak üzere iki çocuğu daha dünyaya geldi. Bu esnada Thomas Mann yüksek edebi değeri olan öyküler, anlatılar ve romanlar yazmayı sürdürüyordu. Bunlar arasında "Tonio Kröger" (1903), "Venedik'te Ölüm"(1912) ve "Büyülü Dağ" (1924) sayılabilir. Ancak erkenden girdiği toplumsal ilişkiler onun yazarlık kariyerini zorlaştırıyordu. Anti semitik klişeleri işleyen *novellası* "Wälsungenblut" karısı Katia'nın ailesini müşkül duruma düşürecek bir skandala teğet geçmişti. Schiller anlatısı *Schwere Stunde* yazarının hâlâ edebiyat yönünü belirleyemediğini gösteriyordu. *Fiorenza* ile yaptığı dramaturgluk denemesi fazla başarılı olamamıştı. İkinci romanı "Königliche Hoheit" *Buddenbrook Ailesi*'nden sekiz yıl sonra yayınlandı. Bu dönemde yaptığı bir geziden esinlenerek yazdığı ve ilerde en tanınmış eselerinden biri haline gelecek olan *Venedik'te Ölüm*, hayat yorgunu bir yazarın genç bir delikanlıya duyduğu aşkı ve koleraya yenik düşmesini anlatıyordu.

Thomas Mann'ın 1912 yılında içinde bulunduğu bu karanlık ruh hali, Birinci Dünya Savaşının 1914 yazında bitmesiyle son buldu. Birçok aydın gibi Mann da savaşın ilişkileri berraklaştıracağını, temizleyeceğini ve canlandıracağını umuyordu. Mann ailesi içinde de yeni bir dö-

nemin başladığı, yüksek sesle dile getiriliyordu. Savaşın bitmesi Mann'ı yaratıcılık krizinden de kurtardı ve yazarlığına yeni bir yön verdi. 1918'de yayınlanan "Betrachtungen eines Unpolitischen" (Bir Apolitiğin Gözlemleri) onun içinde uyanan milliyetçi düşünceleri ve güncel felsefeye katılma çabasını gösteriyordu. Bu ve buna benzer yazıları giderek ağabeyi Heinrich ile aralarının açılmasına neden oldu. Heinrich baştan itibaren pasifist ve demokrat bir tutum izlemişti. Heinrich'in "uygarlık edebiyatçısı" kavramına karşı Thomas Mann Alman kültürü kurgusuyla çıkıyordu.

Heinrich Mann'ın romanı "Der Untertan" (Yurttaş) büyük bir başarı kazandı. Birinci Dünya Savaşı sadece Alman İmparatorluğu için değil, yazar Thomas Mann için de bir felaket oldu. İmparatorluk için yeni bir dönem başladı. 1918 yılında yazarın beşinci çocuğu Elisabeth Therese Mann dünyaya geldi.

Ağır ama sağlam adımlarla Thomas Mann yavaş yavaş belirmeye başlayan yeni politikaya katılıyordu. "Alman Cumhuriyeti" adlı konuşmasında başlangıçta dikkatli, ama sonra şaşırtıcı bir cesaretle demokrasiye olan inancını açıkladı. Kıtlık dönemleri sona ermiş, Mann ailesinin gelirleri enflasyona rağmen yükselmeye devam etmişti. Bir romancı olarak uzun yıllar sürdürdüğü suskunluğunu 1924 yılında yeni bir büyük eserle bozdu. *Büyülü Dağ*, Davos'un yukarı bölgesinde, gerçeklikten kopuk gibi görünen bir akciğer sanatoryumunda geçiyordu. Burada Mann'ın tekniği, tıbbi bilgi ve politik söylem örgüsüne karışıp gitmişti ve bu da ilerde sert eleştirilere neden olacaktı. Bu romanla birlikte Thomas Mann yıllardır unutulan, uzun soluklu bir yazar olduğu gerçeğini bir kez daha ortaya koymuş oldu.

"Unordnung und frühes Leid" adlı *novella*sında Mann kendisininkine benzemediği pek de söylenemeyecek bir profesör evini betimliyor ve en küçük kızının mutsuz sonuçlanan ilk aşkını gözlemliyordu. Büyük çocuklar artık iyice büyümüştü. Klaus ve Erika Mann kariyerlerini yazar ve tiyatro oyuncusu olarak sürdürmekteydi. Bir ikili olarak dünyayı dolaşmakta ve sarı basının dedikodu sayfalarını doldurmaktaydılar. Yirmili yıllarda ailenin yaşadığı parlaklığı, Thomas Mann'ın varoluş akrabası olarak hissettiği küçük kızı Julia'nın 1927'deki intiharı yüzünden bir anda kararır.

Mann ailesi tam bir tiyatro ailesiydi. Thomas Mann aile içinde "Büyücü" olarak anılıyordu. Büyük çocuklarının liberal solcu davranışları, oğlu Klaus'un eşcinselliği Alman basınını oldukça meşgul ediyordu. Ailede eşcinsel eğilimleri olan tek kişi Klaus değildi. En küçük çocuklar bile, babaları Thomas Mann'ın arasıra gözlerinin genç delikanlılara kaydığını, onların varlığından büyük bir keyif aldığını fark ediyorlardı. Gustav von Aschenbach (Venedik'te Ölüm) ve Lord Kilmarnock (Felix Krull) figürleriyle Thomas Mann cinsel eğilimlerini zaten ebedileştirmişti.

Bir gün en küçük çocukları Michael ve Elisabeth koşarak geldi ve özel bir haber vermek için babalarını "mukaddes" öğle uykusundan uyandırdı: Babaları 1929 yılında Nobel Ödüllüler katına çağrılmış ve böylece en büyük "rakibi" Gerhard Hauptman ile eşit konuma gelmişti.

Nobel Edebiyat Ödülü'nü alması edebiyat çevrelerini pek şaşırtmadı. İsveç Akademisi, ödülü verirken, Thomas Mann'ı derin bir üzüntüye boğsa da, özellikle *Buddenbrook Ailesi*'ni vurgulamıştı. Oysa o, ödülü *Büyülü Dağ* için almayı tercih ederdi. Ödül Thomas Mann'ı birdenbire dünya çapında ünlü bir yazar halinde getirdi ve özellikle Buddenbrook Ailesi'ni büyük satış rakamlarına ulaştırdı. Kitabın satışları kısa sürede bir milyonu aştı. Böylece de Thomas Mann nihayet yazarlıktan rahatça geçinebilen bir edebiyatçı haline geldi.

Öte yandan bu dönem Thoms Mann'ın hayatındaki en belirsiz ve dramatik dönem olmuştu. Thomas Mann nasyonal sosyalizmi ve Hitler'i hor gördüğünü saklamıyordu. İşin tuhafı, Wagner'in "Acısı ve Büyüklüğü" üzerine Münih'te yaptığı parlak konuşma Mart 1933'de protestolarla karşılandı. Münih'in önde gelenleri onun Wagner'e ihanet ettiğini düşünerek küplere bindi. Thomas Mann istenmeyen adam ilan edildi. Bozulan atmosferden rahatsız olan ve hayatından endişe eden Thomas Mann karısı, Katia'yı da yanına alarak bir dizi konferans için yola çıktı ve bir daha da geri dönmedi. Mann ailesi çoktandır Nasyonal Sosyalistlerin gözüne batmaktaydı. Bir süre önce, sol görüşlü olduğunu ve Sovyetler Birliğine ve komünizme yakınlığını gizlemeyen ağabeyi Heinrich, Prusya Sanat Akademisinden ayrılmak zorunda bırakılmış, çocukları Erika ve Klaus "Die Pfeffermühle" adlı kabareleriyle Nazi çevrelerinde bazı rahatsızlıklara yol açmıştı. 12 Mart 1933'te gamalı haç bayrağı Almanya'da mecburiyet haline gelince, iki kardeş ertesi gün ülkeyi terk etti. Artık Almanya'da kendilerini güvende hissetmiyorlardı. Thomas ve Katia Mann çifti konferans yolculuğunun yorgunluğunu önce İsviçre'de atmak istemişti. Oğulları Klaus Mann'ın ikinci biyografisinde yazdığı gibi, o ve Erika anne babalarını Almanya'ya dönmekten güçlükle alıkoymuşlardı. Aralarında oğulları Golo'nun da bulunduğu bazı yardımcılar sayesinde, sadece günlükleri ve Yusuf romanlarının üçüncüsüne ait el yazmaları da olsa, bazı eserleri kurtarılabilmişti. Sonradan Reinhard Heydrich tarafından ortaya çıkarıldığı gibi, 12 Temmuz 1933'de Thomas Mann için tutuklama emri çıkarılmış bulunuyordu. Almanlar'ın bu büyük yazarını artık vatanında bir toplama kampı bekliyordu.

Heinrich Mann 12 Şubatta Fransa'ya kaçmıştı. Böylece daha 1933 yılı sona ermeden büyük bir sanatçı ailesi, Almanya'dan tümüyle kovulmuş oldu. 10 Mayıs 1933'de Nazilerin kitap yakma olayı meydana geldi. Ancak bu olayda Thomas Mann'ın kitaplarının da yakıldığı görüşü kesin değildir. Nazi'lerin yakılacak kitaplar listesinde Thomas Mann'ın kitapları yoktur çünkü.

Daha 1926 yılında Thomas Mann bir diğer önemli eserini yazmaya koyulmuştu bile: Josephtetralogie. Onu 1943 yılına kadar uğraştıracak olan büyük romanını 1933 yılında yayınlamayı planlıyordu. Hala "Nazi Horlağı"nın sonunun geleceğini ve ülkesine geri döneceğini umuyordu. Thomas Mann ülkesi Almanya'ya sırt çevirmişti, ama diline hiçbir zaman sırt çevirmedi. Onun sesi hem politik açıdan hem de sanatsal açıdan sürgündeki Alman edebiyatçıları arasında ağırlığı en büyük olanlardan biriydi. Josephtetralogie (Yusuf Dörtlemesi) onu 1943 yılına kadar uğraştıracaktı.

Başlangıçta gönülsüz bir yaz tatili gibi başlayan şey birdenbire süreklilik hale geldi. Thomas Mann, ailesiyle birlikte beş yıl yaşayacağı Zürich gölü yakınlarındaki Küstnacht'a yerleşti. Küçük çocuklar okula başladı. Büyük çocukları sık sık onları ziyarete geliyordu. Golo öğretmenlik yapmak umuduyla Fransa'ya gitmişti. Erika ünlü kabareleri "Die Pfeffermühle"yi oynamayı sürdürüyordu. Zürich, ülkeden kaçan Alman aydınlarının bir merkezi haline geldi. Mann ailesinin durumu pek de fena sayılmazdı. Ancak Thomas Mann vatanını ve bütün maddi varlığını yitirmiş olmayı güçlükle hazmediyordu. Okurlarını kaybetmiş olmaktan yakınmasına şimdilik gerek yoktu. S. Fischer Yayınevi Thomas Mann'ın kitaplarını yayınlamayı sürdürüyordu. Thomas Mann, okurlarını kaybetmek istemiyordu. Ayrıca yayınevinin ödediği aylık avansları da. O ve karısı kısa bir süre sonra Almanya'ya dönmeyi düşünüyorlardı. Aile içindeki tartışmalar kızışmıştı. Klaus Mann Amsterdam'daki Querido yayıneviyle kendine edebi bir sığınak bulmuştu. "Die Sammlung" adlı gazeteyi kurmuş ve babasının da onunla birlikte çalışmasını ummuştu. Başlangıçta buna evet diyen Thomas Mann yayıncısı Gottfried Bermann Fischer'in baskısı sonucu bundan vazgeçti. Aynı şeyi Alfred Döblin, Robert Musil ve Stefan Zweig da yaptı.

Thomas Mann artık Hitler Almanyası'nı vatanı olarak görmüyordu: "Ben neredeysem, Almanya orasıdır."

Ancak Almanya'da yayınlanmaya devam edebilmek için Thomas Mann'ın formalite icabı Hitler rejiminin Alman Yazarlar Birliği'ne üye olması gerekiyordu. Thomas Mann bunu reddetti. Bu

sorunu halletmek amacıyla rejimin bakanı Friks'e doğrudan bir mektup yazdı. Kitapları Almanya'da yayınlanmaya devam etti. 1933-34 arasındaki günlük notlarını "Leiden an Deutschland" (Almanya Acısı) adı altında topladı. 1936 yılında kızı Erika ve arkadaşlarının baskısına boyun eğdi ve Almanya'ya dönmekten tümüyle vazgeçti. Bunun nedeni *Neuen Züricher Zeitung* adlı gazetede Eduard Korrodi imzasıyla yayınlanan yazıda sürgündeki edebiyatçıların karalanmaya çalışılmasıydı. 3 Şubat 1936'da gazete Thomas Mann'ın Korrodi'ye yazdığı açık mektubu yayınladı. Mann yazıda kendini sürgündeki bir edebiyatçı, yaptığı edebiyatı da sürgün edebiyatı olarak kabul ediyor, Hitler rejimiyle bağını kopardığını söylüyordu. Artık kişisel düşünceleri açıkça dile getirilmişti. Şöyle diyordu Thomas Mann: "Binlerce insani, ahlaki ve estetik gözlemlerden ve izlenimlerden hergün beslenen derin kanaatlerime göre artık şu anki Alman iktidarından iyi bir şey çıkamaz, ne Almanya için ne de dünya için. Bu kanaat beni son üç yıldır sallantıda olan köklerimin, kültürel mirası içine salınmış olduğu ülkeme dönmekten alıkoyuyor..." İlk tepki kızından geldi: "Teşekkürler, tebrikler, mübarek olsun, çocuk E." Adım atılmıştı. Bunun üzerine Bonn Üniversitesi, Thomas Mann'a vermiş olduğu fahri doktorluk unvanını geri aldı. Rejim tarafından Almanya'ya girişi yasaklandı. Bu adımla birlikte Thomas Mann, sürgündeki edebiyatçıların temsilcisi haline geldi.

Almanya'ya girişinin yasaklanması Thomas Mann'ın aynı zamanda Almanya vatandaşlığını kaybetmesi sonucunu da doğurdu. Bunun üzerine Thomas Mann Çekoslovak vatandaşlığına geçti ve faşizme karşı daha güçlü tepkiler göstermeye başladı. Konrad Falke ile birlikte "Maß und Wert - Zweimonatsschrift für freie deutsche Kultur" (Ölçü ve Değer-Özgür Alman Kültürü İçin İki Aylık Dergi) adlı dergiyi çıkarmaya başladı. 1938 baharında, bir davet üzerine gittiği ABD'de "Demokrasinin Yaklaşan Zaferi" başlıklı bir okuma turnesine başladı; bu turne sırasında ABD'ye yerleşme kararı aldı. Princeton Üniversitesi kendisine misafir profesörlük kürsüsü verdi ve Thomas Mann ailesiyle birlikte Princeton'a yerleşti. Orada, daha sonra "Bir Kardeş" adıyla tanınacak olan "Hitler Kardeş" adlı bir polemik kaleme aldı. Bu onun nefret edilen despotla girdiği tek doğrudan çatışmasıdır.

1940 yılında oğlu Golo ve ağabeyi Heinrich İspanya üzerinden Avrupa'dan kaçmayı başardı. 1941 yılında Thomas Mann ailesiyle birlikte yumuşak bir iklimi olan Pasifik kıyısına yerleşti. Burada, aralarında Adorno ve Horkheimer'ın da bulunduğu birçok Alman aydını, Mann ailesini ziyarete geliyordu.

Sürgün yılları Mann için oldukça verimli geçmekteydi. Ünü ve başarısı giderek artıyordu.

Münich Antlaşması, Thomas Mann'ı başka bir politik makale yazmaya sevk etti. "Bu Barış" adlı denemesi mevcut politik durumla ilgili büyük bir kuşkuyu ortaya koyuyordu. O dönemlerde yaptığı tek edebi çalışma arka plana itilmişti, Thomas Mann giderek daha fazla politik mücadelenin içine girmişti. Birçok enstitüye başkanlık ediyor ya da onlarla birlikte çalışıyor, bir sürü girişimlerde bulunuyordu. Bunlardan biri de MGM film şirketi ile Alman yazarların sözleşmelerinin uzatılması ve böylece onların ABD'de geçimlerini sağlamayı sürdürmeleri için yaptığı görüşmelerdir. Bu yazarların en önemlilerinden biri de Alfred Döblin'di. Thomas Mann kişisel olarak da sürgündeki edebiyatçılara yardım etmeye çalışıyordu. 1940 sonbaharında BBC'de, savaş sonuna kadar sürecek olan ve "Alman Dinleyiciler!" adıyla tanınan radyo konuşmaları yapmaya başladı. Hümanist çalışmaları aşırı ölçülere ulaşmıştı, ama Thomas Mann her zaman arka planda kalmayı tercih ediyordu. Bu arada Yusuf dörtlemesini bitirdi ve büyük olgunluk eseri "Doktor Faustus"u yazdı. 1944'den itibaren Amerikan vatandaşı olan Thomas Mann vatandaşlık statüsünü bir kere daha değiştirmek zorunda kaldı. Bunu takip eden yılda, bir süreliğine kesintiye uğrayan BBC konuşmalarına 14 günde bir olmak üzere yeniden başladı ve Alman halkına seslenmeyi sürdürdü. 29 Mayıs 1944'te Washington'da yaptığı "Almanya ve Almanlar" adlı konuşmasını kaleme aldı. Bu yazı o sıralarda yazılmakta olan "Doktor Faustus" ruhunun belirgin izlerini taşıyordu. Almanya'nın Hitler rejiminden kurtulmasıyla artık geri dönme sorusu ortaya çıkmıştı, ama Thomas Mann için değil. Sürgündeki Alman yazarların geri dönmesinden sorumlu olan ve kendisi de bir yazar olan yazar Walter von Molo, ondan Almanya'ya dönmesini rica etti. Thomas Mann buna, "Neden Almanya'ya Dönmüyorum" başlıklı bir açık mektupla yanıt verdi. 1933 ile 1945 yılları arasında Almanya'da yayınlanan edebiyatla ilgili olarak ileri sürdüğü genel ve olumsuz yargı büyük tepkilere yol açtı. Almanların yazarı artık kendisine yabancı olan vatanından vazgeçmişti. Ancak 1949'da, Goethe Yılı nedeniyle yeniden Alman toprağına ayak bastı. Weimar'a yaptığı ziyaret Batı Alman ve Amerikan basını tarafından sert eleştirilerle karşılandı. Ayrıca Avrupa'daki korkunç savaşı Amerika'daki sıcak yatağından izlemiş olmakla da suçlanıyordu. Ancak Amerika'da da işler iyi gitmiyordu. Bir gazetecinin, onun komünizm yanlısı olduğu suçlamasıyla ona karşı yürüttüğü kampanya ve başka bir takım nahoşluklar yüzünden ABD ile ilişkilerini kesmek zorunda kaldı ve 1952 yılında Avrupa'ya geri dönüp İsviçre'ye yerleşti. Hayatının son üç yılını orada geçirdi. Thomas Mann, ünlü sürgün, yine de defalarca Almanya'yı ziyaret etmekten geri durmadı. Bunların sonuncusu 1955 yılın mayıs ayında gerçekleşmişti. Seksen yaşındayken, karısı Katia ile evliliğinin 50. yılında, 12 Ağustos 1955 günü öldü.

Thomas Mann'la birlikte hayatı Almanya'nın ve Avrupa'nın en dinamik dönemlerini kapsayan bir yazar da ölmüş oldu. O hem kendi şahsının hem de zamanının ve çevresinin tarihçisiydi. Arkasında, eserlerinin dışında on cilt tutan günlükler ve binlerce mektup bıraktı.

Thomas Mann'ın sanat ve kent insanıyla, maddi ve manevi olanla ile girdiği hesaplaşma birçok okur kuşağını etkiledi. Thomas Mann burjuvazi döneminin ideal bir temsilcisi olduğu kadar birey olarak da büyük yazar kavramının en üst düzeyine ulaştı. Eserlerindeki alt sesler ve uçurumlar, kişiliğindeki belirsizlikler ve karasızlıklar bugün hala okurlarını zorlamaktadır. O sadece okur kuşaklarını etkilemekle kalmadı, edebiyattan sinemaya bir çok alanda genç sanatçıları da etkiledi ve hâlâ etkilemektedir. Edebiyat bilimcileri Thomas Mann'a olan ilgilerini hiç kesmediler. Bugün dünya çapında küresel bir Thomas Mann araştırmasının yapılmakta olduğundan söz etmek mümkündür. Ancak Thomas Mann'ın tam anlamıyla Alman Edebiyatının zirvesine oturuşu, kitapları her zaman iyi satsa da, ancak 80'li yılların sonlarına doğru gerçekleşti ve onun zirvedeki yeri artık tartışılmaz oldu.

Thomas Mann'ın yaşamı, kendi yaşamını da bir sanat eserine dönüştüren sıra dışı bir yazarın yaşamıydı.

KAÇAK ANLATI

Zamanı geldi

Belda Öztürk

Yaşamı yaşamaya değer yapan ne? Bedenimiz bu dünyada kalıp ruhumuz başka dünyaları keşfe çıktığında "Güneşe yakınlık sırasına göre üçüncü gezegen üzerinde geçirdiğim zamanı en iyi biçimde değerlendirdim" diyebilmeyi kendimizden emin olarak nasıl sağlayabileceğiz?

Bir sistemi kavramak istiyorsak sınırlarının dışından bakabilmeliyiz. O zaman yaşarken yaşamın sırrına erişemeyecek miyiz? Bu soruların yanıtlarının her birey için kendi dünyasını keşfetmekten geçtiği inancındayım. Bunların hiçbir birey için yanıtsız sorular olmadığına ve aynı zamanda da hiç kimsenin kendi yanıtını başkasından öğrenemeyeceğine inanıyorum. Bir inancım daha var: Kendini keşfe çıkmak bir insanın yapabileceği en zor, en çetin, en korkutucu ve en gerekli yolculuktur.

Bu yolculukta karşılaşılacak en zorlu düşmanlar korkularımız, kuşkularımız ve önyargılarımız. Gerçi savaş ne kadar zorlu olursa, zaferin de o kadar yetkin olacağını göz ardı etmemek gerekir. Bu düşmanların birincil amaçları seçimlerinizi yaparken kendilerine sağlanmış araçlarla sizleri şaşırtmak ve onların gösterdiği yolun kendiniz için en iyisi olduğuna inandırmak olacaktır. Böylelikle kendinizi, çocukken düşünü kurduğunuz gözalıcı giysileri içinde kaptanı olarak muhteşem bir gemide değil de, sıkıcı bir binada çalışan sıradan bir beyaz yakalı olarak bulduğunuzda, kendiniz için en güvenli yolu seçtiğinizi düşünerek memnun olacaksınız. Varlığından haberdar olmadığınız bir düşman yaşamınızı sizin adınıza yaşarken, tuhaf bir uyuşukluk dışında hiçbir anormallik hissetmeyecek ve onu da büyük olasılıkla yoğun iş temponuzun sonucu olarak göreceksiniz. Nedenini tam olarak kavrayamasanız da, kendi düşünü kovalayanları küçümseme ve ciddiye almama eğiliminde olmakla beraber, içten içe dayanılmaz bir kıskançlık duyacaksınız. O zaman da çevrenizi olabildiğince kendiniz gibi olanlarla saracaksınız ve kendi kurallarınızın geçerli olduğu dünyada yaşayacaksınız.

Bu düşmanların bir diğer amacı özgüveninizi belirli bir seviyede tutmak olacaktır. Ne toplumun sizden beklediği işlevlerinizi yerine getiremeyecek kadar az ne de ortalamaya karşı gelecek düşünceler üretecek ve arkasından eylemler gerçekleştirebilecek kadar fazla. Bir de toplum tarafından kabul görmemenin en korkunç kâbusunuz olduğunu fısıldayacaklar sürekli ve sizi tam istedikleri kıvama getirecekler: Soru sormayan, düş kurmayan, öğrenmeyen fakat öğretilen, kaderini kendi eline almak için gerekli özgüvenden yoksun, ancak dışarıdan bakıldığında ortalama dünya kurallarına göre mükemmel.

Pekiyi bu düşmanların bu kadar güçlü olmalarının nedeni ne? Yanıtı kolay bir soru: Çünkü onlar sizin gitmediğiniz özünüzden beslenerek sizi sizden iyi tanıyorlar. Kuşkularınız korkularınızla besleniyor ve önyargılarınız sizi kendi ellerinizle ördüğünüz duvarların içine hapsediyor. Artık değişimin zamanı geldi. Artık kendine bakmaktan ürkmeyen, utanmayan, kendi gibi davranmaktan çekinmeyen; artık kendi olan insanların zamanı geldi. İnsan olmakla sahip olduğumuz olanakların ayırdına varmamızın ve onları sınırlarını zorlayana kadar kullanmamızın zamanı geldi. Kendini keşfetmenin zorunluluk olduğu zaman geldi. En büyük korkularınızla yüzleşmenin, sizi bir adım fazladan atmaktan alıkoyan kuşkularınızdan kurtulmanın, düşlerinizle aranızda duran önyargılarınızı ortadan kaldırmanın zamanı geldi.

Kendinizi tanırken fark edeceğiniz en küçük özelliğinizin bile yapay adrenalin heyecanlarından çok daha fazla heyecanlandırdığını hissedeceksiniz ve gerçekte ne kadar ilginç bir kişiliğe sahip olduğunuzu anladığınızda yaşamınız boyunca hiç şaşırmadığınız kadar şaşıracaksınız. Kendinizdeki güzellikleri fark ettikçe çevrenizdeki güzellikleri de fark edeceksiniz ve seçtiğiniz çetin yolun her adımına değdiğini duyumsayacaksınız. Kuşkusuz bu henüz başlangıç olacak. Ancak hiçbir zaman unutmayın ki en büyük silah sizin elinizde. Franklin'in dediği gibi "Kendini sevenin rakibi olamaz."

Yaşamımız ancak ruhsal ilerlemelerle daha güzel olur. Göz, yıllardır gördüğü aynı gökyüzüne bakar, ama aynı görüntü, artık aynı olmayan ruhta yoğrulduğunda bir mucizeye dönüşür. Kulak aynı müziği duyar, ama artık aynı olmayan ruh için müzik değil köprüdür. Burun aynı kır çiçeklerinin kokusunu duyar, ama artık aynı olmayan ruh için o kokular yaşamdaki her güzel şeyin temsilcisidir. Artık aynı olmayan ruhla aynı dünya üzerinde yeni bir güne uyanan insan için orası artık yeryüzü değil, korkularından, kuşkularından, önyargılarından, içsel enerjisini evrenle paylaşmasından onu alıkoyan herşeyden arınmış insan için cennettir.

KAÇAK GEZİ

hasinesen@superonline.com

Hasine Şen

BOHEMLER

Bir yere gitme kararı aldığımda yolculuğum genelde gideceğim yere yaptığım hayali bir gezi ile başlar. Çek Cumhuriyeti'ni görme düşüncesi de böyle bir ön gezi oluşturdu zihnimde. Genelde bu tür hayali yolculukların duraklarını, görülecek yer isimlerinin yarattığı ilk çağrışımlar, bu yerlerle ilgili ön bilgiler, farkında olmadan zihnimize yerleşen izlenimler belirler. Çek Cumhuriyeti... Her şeyden önce Prag şehrinin masalsı silueti ile özdeştir bu ülke. Birçok insan için Çek Cumhuriyeti'ne gitmek Prag'ı görmek anlamına gelir, Prag ise Kafka ile özdeşleştirilir. Dublin'in ismi nasıl James Joyce'u, Amsterdam'ınki Vincent van Gogh'u anımsatıyor ise, Prag denince de akla ilk gelen Franz Kafka oluyor. Ama Çek Cumhuriyeti dünyaca ünlü Aslan Asker Şvayk romanının yaratıcısı Jaroslav Hasek'in de, oyun, fantastik öykü ve roman yazarı Karel Çapek'in de memleketidir. Milan Kundera da Çek topraklarında doğmuştur. (O dönemde Çek toprakları Çekoslovak Cumhuriyeti'ne dahildir. Çekoslovakya Sovyetler Birliği tarafından işgal edilince, Kundera, yoğun erotizm içerikli, sosyalizmi eleştiren yazılarından dolayı ülkesinden kovulur.)

Birçok ünlü sanatçı hayatlarının bir dönemini burada geçirmiş. Mozart, Don Giovanni'yi Prag'da tamamlamış. Çek Cumhuriyeti'nin Marianske Lazne kaplıcaları da birçok yazar ve bestecinin dinlenmek ve yazmak için tercih ettiği yer olmuş. Gogol burada Ölü Canlar'ı yazmış, Wagner Lohengrin'i bestelemiş, Goethe de birkaç eserini burada tamamlamış. Karlovy Vary bölgesinde bulunan şifalı sular da Goethe, Schiller, Bach, Beethoven ve Tchaikovsky gibi isimlere şifa ve ilham vermiş.

Shakespeare'in Kış Masalı'nda da bu ülkeye gönderme yapılıyor. Bu oyununda bir sahnenin mekânı olarak Shakespeare günümüz Çek Cumhuriyeti'nin batı kısmını oluşturan Bohemya'yı seçiyor. Ancak Bohemya'nın coğrafi konumu hakkında pek ayrıntılı bilgiye sahip değildi ki onu deniz kıyısında bir yer olarak tanımlıyor oyununda.

Zihnimi biraz daha kurcaladığımda Çek topraklarının dünyaya kazandırdığı önemli sanatçılar

listesine Bedrich Smetana ve Antonin Dvorak'ın isimlerini de ilave ediyorum. Dvorak'ın Slav Dansları ise tarihi bir yolculuğu tetikliyor.

Slav bir halka sahip olsa da, Çek toprakları tarihi geçmişi nedeniyle kültürel bakımdan Alman ve Batı Avrupa etkisinde kalır, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise dilsel akrabalığından dolayı Doğu Avrupa ile yakınlaşır. 1918' de Çekoslovakya Cumhuriyeti kurulur. 1989'daki kadife devrimden sonra 1992'de kadife boşanma ile Çekoslovakya dağılır ve iki bağımsız ülke kurulur: Çek ve Slovak Cumhuriyetleri.

1918'den önce Çek topraklarında Bohemya ve Moravya gibi prenslikler varmış. 'Bohemya' ismi bir anda 'Bohemya kristali' ve 'bohem hayatı' tamlamalarını çağrıştırıyor. Bu topraklar, şüphesiz, kristal üretimi ile ünlüymüş, özellikle de onyedinci ve onsekizinci yüzyıllarda yapılan barok

DİYARINDA

üsluptaki kesme ve oymalı cam işleriyle, ama 'bohem' sözcüğüne etimolojik bir açıklık getiremiyorum. Zihnimin oluşturduğu çağrışım zincirinin bir sonraki halkası 'Prag Baharı'. Bu ifadenin en azından nereden geldiğini biliyorum. Nisan 1968'de Komünist Parti'nin yeni sekreteri, daha insani bir sosyalizm modeli yaratmak için 'Prag Baharı' olarak özetlenen reformlar başlatır, fakat ülke Sovyet askerleri tarafından işgal edilir.

Çek tarihi ve kültüründe yaptığım bu hayali gezimi Çek topraklarına bastığımda Prag'ın, daha sonra da daha az bilinen şehirlerin sokaklarında tamamladım. Wenceslas meydanında örneğin 'Prag Baharı' ifadesi zihnimde somut bir dönemin göstergesine dönüştü. Burada 16 Ocak 1969'da Jan Palach isimli bir öğrenci Sovyet işgaline tepki olarak kendini yakmış, 1989'daki gösteriler de burada yapılmış. Prag'da gittiğim ilk yer aslında Wenceslas değil, Staromestske (Eski Muhit) meydanı oldu.

Burada ülke tarihini etkileyen başka bir Jan isimli Çek'in heykeli var, Jan Hus. 6 Temmuz, Çek Cumhuriyeti'nde Jan Hus Günü olarak kutlanır. Bu tarihte 1415'te din reformcusu olan Hus, genel öğretilere aykırı düşüncelerinden dolayı yakılarak öldürülür. Jan Hus, Protestanlığın öncülerinden biri olarak kabul edilir. Aziz Francesko, John Wycliffe ve Desiderius Erasmus gibi Hus da kilisenin siyasal güçle iç içe geçmesi sonucunda yozlaşmaya başlamasına yoğun tepki gösterir, köklü reformların gerekliliğini savunur. Her şeyden önce Katolik kilisesinde yoğun bir şekilde kullanılan endüljans uygulamasına karşı çıkar. Endüljans, işlenen günahların yapılacak bir sevap karşılığında bağışlanmasıdır. Para ve bağışla ödenen endüljanslar büyük yolsuzluklara neden olur ve Hus gibi din adamlarının tepkisine yol açar.

Jan Hus bir dil reformcusudur aynı anda. Bu Bohemyalı din adamı yazım kurallarında yaptığı yeniliklerle standart bir Çek edebiyat dilinin oluşmasını sağlıyor. Çekçe, Slav dillerinin batı koluna bağlı, Slovakça ve Lehçe ile akrabalık gösteren, Latin alfabesiyle yazılan bir Slav dilidir. Bulgarca ve Rusça bildiğim halde Çekçe'de birçok ünsüz harfin art arda telaffuz edilmesi bana oldukça zor geldi. Bir Çek arkadaşım (onun adı da Jan) dillerinin bu özelliğini yansıtan bir cümle telaffuz etmemi istemişti: 'Strc prst skrz krk.' 'Parmağını boynundan geçirerek bağla' gibi bir "anlamı" olan bu ifade aynen yazıldığı gibi telaffuz ediliyor.

Jan'dan Çekler hakkında başka şeyler de öğrendim. Çek Cumhuriyeti dünyanın kişi başı en çok bira tüketen ülkesiymiş, kişi başı yıllık 161 litre bira tüketiliyormuş. "Bira içmek ayrıcalık değil, haktır" dermiş Çekler. Bir de öfkelendiklerinde rakiplerini pencereden dışarıya fırlatma gibi "milli gelenekleri" varmış. Jan bunun birkaç örneğini de gösterdi. Katıldığı tüm savaşlardan başarı ile dönmesi ile ünlenen bir Çek general, Jan Zizka (başka bir Jan daha), şehir meclisi üyelerini Prag kalesinin penceresinden dışarıya atmış. Benzer bir olay da Otuz Yıl Savaşı'nı tetiklemiş. Habsburg hanedanı Protestan dinsel törenlerin yasaklanmasını emredince Bohemyalı soylular kralın danışmanlarından ikisini sarayın penceresinden hendeğe atmışlar. Komünistlerin rejimi ele geçirdikleri dönemde ise dışişleri bakanı Jan Masaryk (yine Jan), bakanlığının penceresinden dışarıya atılmış.

Verilen örneklerden bu "milli özelliğin" sadece ülkeyi yönetenlere mahsus bir davranış olduğu anlaşıyor. Bu saptamanın verdiği güven duygusuyla Jan'ı dinlemeye devam ediyorum. Çeklerin milli mutfağında sazan balığının çok özel bir yeri varmış. Noel yemeklerinde ve özel sofralarda mutlaka sazan bulunuyormuş. Çek insanlarının ilgilendikleri hobilerin arasında mantar toplamak oldukça önemli bir yere sahipmiş. Türk olduğumu bildiği için Jan, espresso ve nes-kafenin yanı sıra Çeklerin Türk kahvesini de çok sevdiklerini söyledi. Et olarak domuz etini tercih ediyorlarmış. Sonbaharda domuz festivalleri bile yapılıyormuş. Kırsal yerlerde insanlar törensel bir hava içinde domuz kesiyormuş. Yapılan yemekler arasında domuzun kanından yapılan özel bir çorba da yer alıyormuş. Jan, ilgimi çekecek başka örnekler bulmaya çalışırken alandan alana gidip geliyor. Otava nehrinin bir bölümünde Ağustos ortasında bir takım altın şenlikleri yapılıyormuş. Eskiden bu nehrin kumundan bol miktarda altın çıkarılıyormuş ama şimdi insanlar oraya daha çok eğlenmek ve piknik yapmak için gidiyormuş. Çek Cumhuriyeti için "Avrupa'nın çatısı" ifadesi kullanılıyormuş çünkü tüm belli başlı nehirleri ülkeden dışarıya doğru akıyormuş.

Jan ile sohbetimizden sonra Prag gezime devam ediyorum. (Yazım da devam edecek)

Fotoğraflar: Cengiz KARADENİZ

Bir gül

Eflatun Nuri

Yıl 1946. (Tam 59 yıl evveldi!)
Güzel Sanatlar Akademisi'nin bahçesinde, arkadaşlarla oturuyorduk. Bahçe, bir park gibiydi; ince çakıl döşenmiş yolları; bir boy kesilmiş şimşir fideleri, resim çerçevesi gibi bahçeyi içine almıştı. Yol girişlerine, kıyıya köşeye küçük heykeller ve süslü sütun başları konmuştu. Göbekte güller, kenarlarda iri iri papatyalar, morbeyaz zambaklar, laleler, menekşeler, kasımpatılar vardı. Şişko Erdoğan, beraberinde iki kişiyle yanıma geldi:

- Arkadaşlar seninle bir konuda görüşmek istiyorlar, dedi.

Koltuğunun altında kalın bir kitap, bir de bloknot olanı; dalgalı saçlı, biraz esmer ve hafif fatih burunluydu. Lacivert elbiseli, açık gök mavisi gömleğinin yakaları ve kolları kolalı, kol manşetlerinde B.E. harfleri olan koldüğmeleri vardı. Vişne renkli bir kravatı, aynı renk mendili, yakasında da pırıl pırıl mine, Robert Kolej rozeti parlıyordu. Bana gülerek elini uzattı:

- Ben Bülent...

- Memnun oldum, ben de Eflatun, dedim. İleride boş bir bank vardı, oraya oturduk.

- Buyrun, dedim:

- Biz bir gazete çıkarmayı düşünüyoruz; bu iş için biraz maddi olanağımız var, biz sizin çizgilerinize ve manevi katkılarınıza gereksinim duyuyoruz, sizi aramızda görmek istiyoruz, diye açıkladı.

Şiir okuyormuş gibi konuşuyordu. "Duygu yüklü, hassas, ince bir insan," diye geçirdim içimden; yüzüne baktım, keskin hatları vardı. Kararlı, güvenilir bir kişiliği olduğu belirgindi.

Geçen günler içinde kararlı çalışmalarımız Osmanbey matbaasında sürüyordu. Hazırladığımız gazetenin adını "Gıcık" koyduk: Bu, siyasi mizah gazetesi oluyordu. Küçük boy, dört sayfaydı. Taş baskı tekniğine uygun afişi ben hazırlıyordum. Eczalı dedikleri ince özel bir kağıt üzerine, bir tür ilaçlı mürekkeple, ince bir fırça kullanılarak çalışılıyordu. İşlem sona erince taş üzerine tabediliyor ve tekrar zift kokan koyu siyah bir boya ile taş üzerindeki, ters gözüken afişin basılacak yerlerinin dışında kalan yerleri kapatıldıktan sonra diğer işlemler için o işin ustasına havale ediliyordu. Ben de aynen öyle yaptım. Afişin baskıya hazırlanmasının birkaç saati bulacağını söylediler.

Afişleri biz yapıştıracaktık. Bu iş için bir tavan süpürgesi almışlardı. Osman bey:

- Onunla olmaz çocuklar, dedi.

Bir sürü hırdavat arasından, kılları yarı yarıya dökülmüş bir badana fırçası buldu. Tavan süpürgesinin sapını ona taktık. Çemberlitaş Turşucusu'ndan rica minnet küflü bir teneke aldık. Bakkaldan üç kilo un, yarım kilo beyaz peynir; fırından bir buçuk ekmek ve manavdan da bir kilo domates, birkaç biberle birkaç salatalık, doğru matbaaya...

Bahçede tenekenin iki yanını deldik. Oralarda bulduğumuz ip, tel... Ne varsa bağladık, tenekeye fiyakalı bir kulp yaptık. Bahçenin ortasında küçük bir havuz vardı. Tenekeyi içine daldırdık, kırmızı balıkların keyfi kaçtı ama ne yapalım! Ben yarım teneke suya yavaş yavaş unu dökerken, Bülent de bir sopayla su ile unu karıştırıyordu. Eli yüzü, üstü başı hatta yalınayak ayakları matbaa boyasına boyanmış bir çocuk bize:

- Baskıya başlıyoruz, içerden çağırıyorlar, dedi.

Her şeyi bırakıp içeri daldık. Matbaa "langır-lungur" diye ses çıkarıyordu. Koskoca dişliler uzun kayışları döndürüyor, dişliler de büyük bir merdaneye vidalanmış küçük dişliyi çeviriyor, merdane de yavaş yavaş dönüyordu. Yetmişe yüz boyutundaki taş ağır ağır merdanenin altında bir ileri bir geri gidip geliyordu. Bu iş geceyarısına dek sürdü. Nihayet afişleri, fırçayı, kola tenekesini ve nevaleleri alıp Çemberlitaş tramvay durağına, oradan da Divanyolu, Piyerloti, Sultanahmet, Gülhane, Cağaloğlu

derken Bahçekapı yarıkapalı tramvay durağına kendimizi attık. Son Yedikule-Bahçekapı tramvayı kalktı. Çok yorulmuştuk. Ekmekleri sardığımız gazeteyi durağın kanepesine serdik, peyniri, domatesi, biberi, salatalığı çıkardık, karnımızı bir güzel doyurduk. Sirkeci'ye doğru afişleri yapıştıra yapıştıra iniyorduk. Bir ara hakiki afiş yapıştırıcılarıyla karşılaştık. Biz afişi yere yatırıp, kolayı fırçayla sürüp, boyumuzun yettiği yere kadar uzanıp yapıştırıyorduk. Onlar bizim halimize hem güldüler, hem de acıdılar. Bize, afiş yapıştırmanın bütün inceliklerini ve püf noktalarını anlattılar. Sirkeci'ye doğru afişleri yapıştıra yapıştıra indik. Eminönü, Galata, Salıpazarı ve Akademi'nin duvarlarını bir baştan bir başa afişlerle donattık. Fındıklı, son durak Kabataş'tan arabalı vapurla Üsküdar'a geçtik. Yapıştıra yapıştıra Horhor'a geldik. Doğancılar Yokuşu'na tırmandık. "Kola tenekesi de öyle bir ağır ki sormayın!" Doğancılar Parkı'nın bütün duvarlarını aynen afişlerle donattık. Tabii bütün yol boyu dereden tepeden, ülkenin sorunları, aydınlara yapılan baskılar, sorgusuz sualsiz gözaltına alınanlar, dayanılmaz işkenceler ve kim vurduya gidenler, sefalet, açlıktan konuşuldu. O günkü siyasi ortamın eleştirisi yapıldı. Bunun yanında karaborsa, rüşvet, vs... Çıkaracağımız küçücük gazetemizin amacı da incecik de olsa sesimizi duyurmaktı. Ben on dokuz, Bülent yirmi bir yaşındaydı: Sevmek, sevilmek aşık olmak bizim de hakkımızdı. Ama tabii, inanan insanların idealleri aşklarından da üstündü. Onun da benim de sevdiğimiz, âşık olduğumuz birer sevgilimiz vardı. O da, ben de çok şey anlattık birbirimize!

Güzel olan acıyı, sevinci paylaşmaktı. Sevgilisine gönderdiği şiirini o gece Salacak'ta, bir sokak lambasının altında okudu. Uzaklara baktım. Sultanahmet, Ayasofya, Topkapı, Sarayı ve köprü ince bir çizgi gibi sisler içindeydi.

Ay, bulutların arasına girip çıkıyordu. Bu arada, bir yıldız bize doğru kaydı. Simsiyah denizin içinde bir sürü balıkçı kayığı... Hepsinin de fenerleri yanıyordu. Tam karşımda Kızkulesi'ni gördüm. Denizin üstünde bağdaş kurmuş bir kız gibi oturuyordu. Salacak, daha büyük bir önem taşıyordu Bülent için! Bir çırpıda tüm duvarlara, yıkılmaya yüz tutmuş, boş, terkedilmiş evlerin üstüne başına, uygun bulduğumuz ve de uygun bulmadığımız yerlere afiş yapıştırmaktan hiç kaçınmıyorduk. Çünkü sevdiği insan burada oturuyordu: Daha evvel konuştuğumuz gibi. Şimdi sıra benim sevdiğim kızın oturduğu, Kadıköy Kuşdili Çayırı'nın karşısındaki, Gazhahe'ye giden Çayırbaşı Sokağı'na gelmişti. Afişler iyice azalmıştı... Bülent'e:

- Afişler de bayağı azaldı, dedim.

Tekrar yola düzüldük. Toptaşı, Selimiye, Karacaahmet; iki sıralı mezarlıktan geçerken ezan okunuyordu. Söylediğimiz şarkıyı kestik. Haydarpaşa, Yeldeğirmeni ve Kuşdili'ne geldik. Sevdiğim kızın evini gösterdim. Onlara:

- Ben sizi burada bekleyeyim. Belki tuvalete filan kalkar, afiş yapıştırken beni görebilir. Şu kömürcünün duvarına birkaç tane yapıştırın, yeterli, dedim.

Biraz sonra geldiler; afişleri yapıştırmışlar ama, o evin camında bir kâğıt varmış, kâğıtda da "Kiralık ev. Kömürcüye müracaat" yazıyormuş:

- Eyvah!.. Taşınmışlar o zaman, dedim.

Şimdi ben Sena'yı nerede bulacaktım?

Kadıköy tramvay durağına geldiğimizde gün ışıyordu, tepemizde martılar çığlık çığlığa dönüyorlardı. Serçeler, kumrular, güvercinler simitçinin etrafında yerlere dökülmüş susam tanelerini aranıyorlardı.

Bülent, ceketinin iç cebinden, avuç içi büyüklüğünde, pembe bir gül çıkardı; çok güzeldi, kartondan yapılmıştı. Açılan her pembe yaprağın altında çok güzel sözler, şiirler vardı. Gül açıldıkça yapraklar küçülüyordu ama, sözcükler büyüyor, o anlamlı aşk sözleri fısıldıyor gibi devam ediyordu. En son üç dört yaprak daha açıldığında, genç bir kızın resmi vardı, kalp şeklinde kesilmişti!...

Bülent:

-Rahşan, dedi!...

O an ona; mavi gömlek, omuzunda beyaz güvercin, başında kasketiyle meydanlarda nutuk çekeceğini, milyonlarca insanı peşinden sürükleyeceğini, "Karaoğlan" adını takacaklarını, hatta başbakan olacağını söylese miydim acaba?

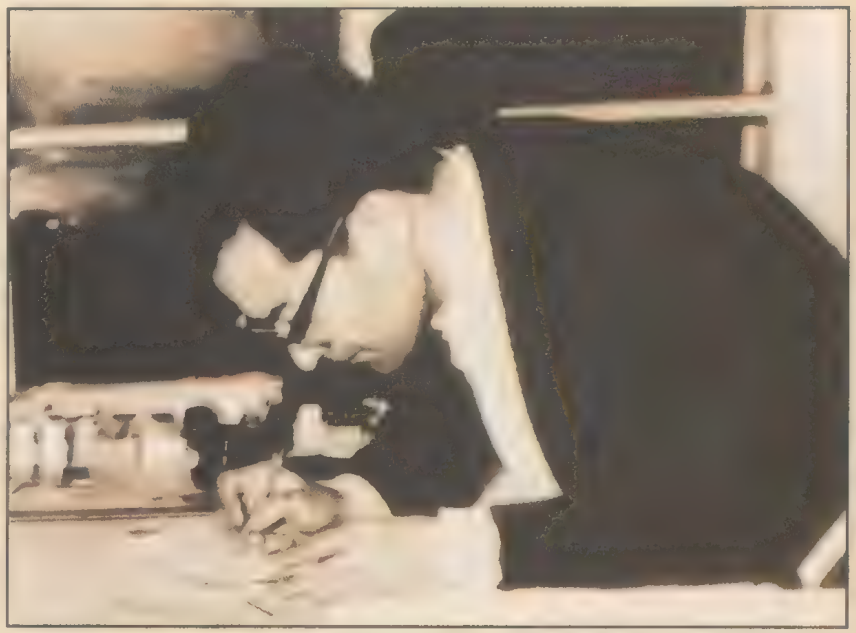

BİRSEN'İN HİKÂYESİ

Beyoğlu Hikâyeleri

Oktay Güzeloğlu

Vurdular. Beş metre yakınımda, hem de gözümün önünde vurdular... Seyrettim, evet, evet seyrettim... Bir insanın bağırsaklarının gövdesinden fırlayışını gördüm, kusa kusa seyrettim. Bir sırtlan gibi saldırdı, insan değildi. Şiddetin vahşetin bir resmiydi. Acımadan pis paslı kocaman bıçağıyla vurdu.

Bu vuruluşa her şey şahitti. Duvarlar, kaldırımlar, çöpler, gök, yer, her şey şahitti... Bir şey yapamadım, yapamazdım... O vuruşlardan ben de korktum. Donmuş korkumla, yalnızca vuruluşa baktım, kımıldayamadım, çok korkmuştum. İlk defa, bu kadar yakınımda çığlık çığlığa birini vuruyorlardı; hiç acımadan, durmadan, sürekli koca bıçağını sokup sokup çıkarıyordu. Kısa sürede her yerinden kan fışkıran bir çeşmeye çevirdi zavallı gövdeyi. Vurulanın ilk çığlığı, insanın kanını donduruyordu... Son çığlığı yoktu! Saniyeler içinde kendime gelmeye başladığımda, vuran it, kanlı kocaman bıçağını, zavallının gövdesine silerek hızla karanlık sokaklara daldı, kayboldu... Ben elim ayağım tutulmuş vaziyette kalmışım; ne yapacağımı düşünürken sokağı birden kadın çığlıkları doldurdu: "Aaay! Birsen'i vurmuşlar!"

İşte bu çığlıklar ve sesler beni kendime tam olarak getirdi. En az beş dakika yaşamdan kopmuştum.

Bütün olan biten beş dakika içinde olmuş bitmişti.

Vurulan Birsen'in birlikte çalıştığı sekizinci sınıf sermayeleri, teker teker Birsen'in başına üşüştüler. Kimi "Aaa kız kim vurmuş?" kimi "Nebilim ben yaa!" gibi sözcükleri havaya sallıyordu.

Sözcükler karanlık, soğuk havada uçuşup gidiyorlardı...

Bu ara, yakın arkadaşı Şükran, bana dönerek "Kim vurdu abi? Sen gördün mü?" diye sordu. "Adını bilmiyorum ama buralarda sık görüyorum, kısa boylu, kalın bıyıklı, kabarık saçlı biriydi..." Şükran çığlığı bastı: "Aaay! Osman bu, vay orospu çoçuğuuu... Parasını yedi yedi bitirdi. Şimdide canını almaya geldi haa!"

"Vay ibne vay!" diye devam edecekken, çopur suratlı Sevim, eksik dişli ağzıyla "Aaa Osman vurmuş, vay pezevenk! Akşamdan beri dükkânın önünde dolanıp duruyordu. Camdan gördüm gördümde, karanlıkta fazla fark edemedim..." Araya, ağdalı ağzıyla, gök gözlü Artiz Pervin girdi: "Vay! Namussuz vay! Ne istedin kızdan...

Ama şekerim Birsen'de çok kazık attı adama dedi" dedi.

Şükran araya atlayarak "Sus lan orospu. Kim kime attı." Falan filan diye sürerken yerde yatan kanlar içindeki Birsen'e baktım birden sinirlerim gerildi. "Kesin lan dedikoduyu, kadın burada ölüyor siz ne konuşuyorsunuz" diye bağırdım. Sustular. Birsen'in üzerine eğilip nabzını kontrol ettim, çok hafif atıyordu. Daha ölmemiş diye hafif sevinçli, o ara sokaktan geçen taksiyi durdurdum.

"Hastaneye gideceğiz" dedim. Şoför yerde yatan kanlı Birsen'i görünce "Abi benim başka işim var" diyerek almak istemedi. Adam haklı. Durup dururken başına iş almak istemiyordu, istemiyordu ama benim de sinirlerim ayaktaydı. Boğazını sıkarak "Dur lan mecbursun!" diye bağırdım, bembeyaz kesildi. "Tamam, abi," diyerek arka kapıyı açtı. Bu ara Şükran uzun bol hırkasını çıkararak taksinin arka koltuğunun üzerine serdi, geçti oturdu. Şoförle ben birlikte, Birsen'in kanlı gövdesini tutarak, yavaşça taksi içindeki Şükran'ın kucağına uzattık. Saat gece yarısını geçmiş, sokaktan tek tük sarhoş adamlar geçiyor, ama sallayan yok! Kim ölmüş, kim kalmış hiç kimsenin ipinde değil...

Kimse bu saatlerde polisle papaz olmak istemez; işin garibi her gece vızır vızır geçen, bir polis arabası da geçmiyor. Şans işte... Neyse, Şükran arabanın arka koltuğunda Birsen'in kanlı başı, kucağında kendi kendine çığlık atıyor, hayata isyan edip küfrediyor.

Arada bir de arkadan, omzuma dokunarak söylediklerini tasdik ettiriyor, bir yandanda kucağındaki Birsen'in kanlı gövdesine bakıp bakıp bağırıyordu. Ben dönüp bakamıyordum, midem bulanıyordu, arabanın içindeki kan ve ter kokusundan, kusmamak için, kendimi zor tutuyordum. Bir hengâme içinde hastaneye geldik. Hemen sedye istedim. On onbeş dakika da zor geldi. Allah belasını versin...

Hastane polisi de bu ara gelmiş bilgi almak istiyordu. Şükran yaygaradan hastaneyi ayağa kaldırmıştı. Birsen'i sedyeye aldılar. Şükran üstü başı kan içinde çığlık atmaya devam ediyordu. Arabanın koltukları kan içindeydi. Şoför bir bana bakıyor, bir koltuklara, kafası eğik vaziyette kollarını iki yana açmış, görüyorsun abi der gibi, hakkını istiyordu. Vay ibne dünya vay, sanki bu olayların sorumlusu benim!

Tek suçum o saatte orada bulunmak... Neyse, arabaya hakkının üç mislini verdim, sevindi, herkes hakkını istiyordu, kendi açılarından haklıydılar, tek haksız vardı, bendim. Ben de bu sokaklarda yaşamanın bedelini ödüyordum. Taksi gitti, o ara polis beni bürosuna çağırarak, gerekli bilgileri zapta aldı, bu ara koşa koşa Şükran geldi. "Abi abi ameliyatta ince ip yokmuş! Nöbetçi eczaneden alacakmışız, para ver? Dedi.

Ben de galvanizli bir küfür ederek, parayı verdim. Ulan ne biçim hastane bu, bir de ilk yardım! Ameliyat ipi olmaz mı yahu... Vay şerefsiz düzen, ya bend e para olmasa! Demek ki herkes olduğu yerde kalacak, üst üste sigara yakarak voltalıyorum, gelenlere gidenlere bakıyorum. Sarhoşlar, vurulanlar, hastalanıp gelenler, çoğu gece çalışan insanlar, haftalığını alıp gece Beyoğlu'na çıkan, gecekondu insanları, meşru, gayrimeşru. Gece insanları... Hastane bahçesi panayır yeri gibi... Bir bankın üstüne baykuş gibi tünedim. Bir gözüm insanlarda, bir gözüm acilin kapısında, Şükran'dan gelecek iyi ve kötü haberi bekliyorum, ama umutsuzum.

Bir sigara yaktım, o ara Şükran geldi, sigara uzattım, yaktı ve "Yok be abi bin kere söyledim, kızım bu gidiş, gidiş değil, herkese zıplıyorsun. Başına iş alacaksın" dedim, ama dinletemedim. "Boş ver be ablaa, bu dünyaya bir daha mı gelicem, intikam alıyorum erkeklerden" diyordu. Ah Birsen ah! Dinlemedin beni...

Bak abi, Bu Osman var ya, çok baktı buna, ama o da ona baktı, fakat Osman'la beraberken, çok zıpladı. Evine her gece başka adam getirirdi. O da delikanlı, demek fazla hazmedemedi... Yaa İşte, inşallah kurtulur...

Şükran'a baktım, kıvırcık kabarık saçları, ay gibi temiz şişman yüzü, ağzının sol içinden eksik iki dişi arasından tıslayarak dura dura anlatıyordu.

"Şükran üstün başın kan içinde istersen helâya git sil" dedim. "Boş ver be abi, dur bakalım bu deli kurtulacak mı? Ben içeriye, bir daha bakıp geliyim" diyerek hızla içeriye daldı.

Bu arada hastane polisi beni tekrar çağırdı. Karakoldan bir polis daha gelmiş, bir sürü soru sordular, adresimi telefonumu tekrar aldılar, hani utanmasalar, sen mi vurdun diyecekler. Allah'tan öyle bir halimiz yok! Üstümüz başımız temiz. Bu işler hep böyledir, yardım edersin olmaz, etmezsin hiç olmaz. Bu iki ucu boklu değneğe benzer. Aradan bir saate yakın zaman geçti, bir haber yok ameliyattan. Bu arada Şükran, dört beş kere yanıma geldi gitti, sürekli Birsen'in maceralarını anlattı durdu. Hem üzülüyor, arkadaşını çok sevdiğini söylüyor, hem de yanlışlarını sıralıyordu. Birsen Almanya'da çalışmış, kocası üç çocuğuyla ortada bırakmış. Bir Alman kadını almış.

Birsen'i Türkiye'ye postalamış. Ortada kalan Birsen bu âleme düşmüş, çocuklarını da kocasının yanına göndermiş... İşte Birsen bu yüzden erkeklerden intikam alıyormuş, adamları birbirine düşürmeyi çok seviyormuş, vs. vs.

Sabaha karşı son haber geldi. Kurtaramamışlar...

Şükran, "Abi bak yaa şu Allah'ın işine" dedi. "Ne var ne oldu? Diye sordum. "Abi doktor dedi ki...", "Ne dedi Şükran geveleme söyle" dedim.

"Abi, Birsen şimdi ölmeseymiş, beş altı ay sonra ölecekmiş, sirozmuş abi. Ameliyatta anlamışlar" dedi.

"Ben de şaşırdım bu işe ama ortada bir cinayet var, şimdi bunu düşünemem" dedim. Şükran öyle söylüyordu ki ses tonunda; zaten ölecekmiş, ha böyle ha öyle... Kendini bu cinayetten çok, Birsen'in muhakkak ölecek olması ilgilendiriyordu. Bu geceyi, bir anda unutması dört beş saat önce başlayan bu yaşananları, bir anda silmesini hiç yadırgamadım. Yani Şükran diyordu ki, böyle olmasa, sirozdan ölecekmiş zaten, kurtuluşu yokmuşa getiriyordu. "Bu durumda şahitlik yapacak mısın?" Diye sordum.

"Bilmiyorum abi, benim kimsem yok yalnız yaşıyorum, ya bana da bir kötülük yaparlarsa!" dedi.

Zorlamadım, hiç kızmadım. Çünkü bu düşürülmüş insanlar, iki yanı keskin bıçak üstünde yaşıyorlardı.

Güvenceleri yoktu. Ben bunları düşünürken, "Abi cenazeyi nasıl kaldıracağız? Kim teslim alacak!" dedi.

"Hadi sen boş ver, ben onunla ilgilenirim sen git uyu" diyerek onu bir taksiyle evine gönderdim. Yorgun ve gergin gövdemle ara sokaklarda "DADALOĞLUM BİR GÜN KAVGA KURULUR" türküsünü taktım dudaklarıma yürüdüm.

Hüzün mevsimi

Ender Özkahraman

*şiir Arkadaş Z.ÖZGER'e aittir...

KAÇAK ÖYKÜ

Çeviren: Yasemin Güniz Sertel

Hayatın Tadı

Sara Paretsky

Daphne Raydor, Rapelec anonim şirketinin kitap departmanında çalışıyordu. Yüksek çalışma kapasitesi ile çalışmaya karşı doyurulamaz bir iştahı vardı. Ocak ayında tüm şirket elemanları evvelki senenin kitap listelerini kapatmakla uğraşırken çıldırıyor, Daphne ise büyük bir hevesle çalışıyordu. Gece geç saatlere kadar kayıtları karşılaştırıp çıkışları yaparken yaptığı işten büyük bir haz duyuyordu.

Ocak ayı gelince şirkette herkes Daphne'ye tapardı. Şirketin kibirli asistan denetleyicisi Helen Ellis, Daphne'yi durdurup bitki düzenleme yöntemi ya da parfümü hakkında Daphne'ye övgüler yağdırırdı. Bütçe yöneticisi Carlos Francetta ise onu Latince iltifatlara boğardı. Masasına çiçekler ve çikolatalar gönderilirdi.

Şubat ayına girer girmez bu yağcılar kaybolur ve Daphne geri kalan on bir ay boyunca kendisine gönderilen aşk merdiveni çiçeğinin yaprakları arasında yalnız yaşamını sürdürürdü. Güzel, istekli ve yetenekli bir kadındı. Ancak çok da şişmandı. Öyle şişmandı ki tüm kıyafetlerini kendisi dikmek zorunda kalırdı; çünkü hiçbir dükkanda onun ölçüsüne uygun kıyafet bulunmazdı. Oldukça yavaş yürürdü. Birkaç basamak merdiven çıktığında bile nefesi kesilirdi. Bu yüzden üç katlı bir apartmanın yüksek girişinde oturuyordu. Marketten yaptığı alışverişi eve çıkarıp mutfağına bıraktıktan sonra olduğu yere yığılır ve nefes alıp verişinin düzene girmesi tam tamına kırkbeş dakikayı bulurdu.

Daphne mükemmel bir aşçıydı. Büyük bir zarafetle süslenmiş kanepeler eşliğinde muhteşem Fransız yemekleri hazırlardı. Çıkardığı şaraplar ve pişirdiği yiyecekler öylesine eşsiz olurdu ki Helen, Carlos ve diğer şirket mensupları onun yemek davetlerini reddedemezlerdi. Pişirdiği yiyeceklerin neredeyse hiç tadına bakmayan ev sahiplerine hayret ederlerdi; nasıl oluyordu da Daphne ağzına lokma koymazken bu kadar şişman olabiliyordu? Ancak Daphne misafirlerini uğurladıktan sonra fırından dört porsiyon yemek indirir ve bunları bir lokmada yutardı.

Daphne sürekli yemek yerdi. Ancak şık Fransız yemeklerini ona eşlik eden birileri varsa hazırlardı. Hemen hemen hergün alışverişe çıkardı; kimse ne kadar çok yiyecek aldığını görmesin diye beş ayrı süpermarketten alışveriş yapardı. Koltuğunun kenarlarına tıkıştırılmış çikolatalı kurabiyeler, yatağının başucunda ve banyosunda cipsler bulundururdu. Derin dondurucusu ve buzdolabı tıka basa yiyecekle dolu olurdu. Kimi zaman yiyeceklerin bir kısmı bozulur ve atılırdı, ama aslında Daphne attığından çok daha fazlasını tüketirdi. Eve kutular dolusu donmuş mezeler getirir ve onları daha erimeden tüketirdi. Yatağının altında donmuş pizzalar bulundurur ve onları ısıtmadan yerdi. Dolap ve çekmecelerine çikolatalar tıkıştırırdı. Hiçbir zaman besleyici bir üründen üç adım uzakta duramazdı.

Daphne'nin bu hali, onun bir peri kızı gibi olduğu çocukluk zamanlarını bilenler için özellikle üzücü bir durumdu. Ona neler olmuştu böyle? Aile dostları Slyvia Raydor'ı suçluyorlardı.

Yirmi sene önce Slyvia'nın yüzü Harper's Bazaar ve Vogue dergilerinin kapaklarını süslerdi. Ülkedeki en başarılı on manken arasındaydı ve sürekli iş teklifleri alıyordu. Slyvia, Daphne doğduğunda dergilere beyazlar giydirdiği bebeğinin üzerine şefkatle eğilip öperken ve onu QE2 mamalarıyla beslerken pozlar vermiş ve böylece şöhretine şöhret katmıştı.

Ancak Daphne ana kucağından oyun parkına geçmeye başladığı zamanlarda Slyvia için bir tehdit oluşturmaya başlamıştı. Çünkü çocuğun büyümesi annenin yaşlanması demek oluyordu. Ve daha da kötüsü arkadaşları -çok eskiden beri onu tanıyan arkadaşları- sık sık Daphne'nin meleksi güzelliğini dile getiriyorlardı. Fotoğrafçılar Daphne'yi çocuk modelliği işine çekmek için çaba sarfediyorlardı. Kimileri de onun ileride annesini gölgede bırakacak bir güzelliğe sahip olacağını söylüyorlardı; Daphne'de annesinde bulunmayan bir sempati vardı.

Slyvia kızına zorla yemek yedirmeye başladı. ('Bunların hepsini bitirmezsen anne seni sevmez.' 'Ama anne'ciğim ben hiç de aç değilim!' 'O zaman anne seni odana kilitler ve yalnız bırakır. Onu böyle incitmeye devam edersen bir daha hiç yanına gelmez!') Ta ki Daphne o yaşında otuz kilo olana kadar.

Slyvia'ya gelince, güzelliği hafif kaşarlanmış olarak devam etmekteydi; artık süslü bir sosyete güzeliydi. Televizyon reklamlarında iyi iş yapıyordu (deterjan reklamlarındaki ev hanımı rolündeydi); ancak dergiler için biraz geçkin görünmeye başlamıştı. Kış aylarında Minorca'ya uçuyor, ilkbaharı Paris'te geçiriyor, yazın La Jolla'nın ılıman ikliminde konaklıyor ve Ekim'in ortalarına doğru yapmacık bir annelik gösterisi için Daphne'nin Chicago'daki kapısını tıklıyordu. ('Daphne, bebeğim! Bu kadar şişman kalmayı nasıl beceriyorsun? Bak ben yiyorum yiyorum ama gene de bir gram bile alamıyorum!') Yanında genellikle genç bir kavalye bulundururdu; Slyvia adamı sofistike güzelliğiyle şımartır ama onun yanında geçkin görünmesine engel olamazdı.

Daphne'nin sevgiye ihtiyacı vardı. Kendisini romanlarla, kadın dergileriyle -eğer hala çıkıyorsa içinden Slyvia'nın resmini dikkatlice kesip çıkarırdı- ve hiçbir zaman karşılaşamayacağına inandığı romantik beyaz atlı prensini hayal ederek tatmin etmeye çalışırdı. Okurken veya kendisini ince ve cezbedici bir kadın olarak hayal ederken yemek yerdi. Yanında kızarmış patatesle koca bir domuz pirzolası, çikolatalı pasta ve dondurma. Ardından biraz çubuk kraker ve yanında cips ile bira. Sonra da doğru yatağa.

Bir kış genç bir adam Rapelec'in muhasebe departmanında çalışmaya başladı. Gençlik saçan bir güzelliği ve oldukça utangaç bir havası vardı. Daphne'nin şişmanlığı ve kırılganlığı Jerry'de ona karşı bir yakınlık hissi uyandırdı. Onun hakkında birkaç hafta enine boyuna düşündükten sonra, mesai bitiminde yalnız kalabilecekleri bir anı kolladı ve onu sinemaya davet etti. Rüyaları Jerry'nin düzgün yüz hatları ile dolan Daphne, ilk önce onun kendisiyle dalga geçtiğini zannetti ama Jerry'nin ısrarları sonucunda çıkmayı kabul etti.

Muhteşem geçen ilk randevuları Mart ayında gerçekleşti. Mayıs ayında gerçek anlamda sevgili oldular ve Daphne tam dokuz buçuk kilo zayıfladı. Eylül ayında Daphne sekiz senedir ilk defa kendisine bir mağazadan hazır giysi satın aldı. Bu durum Daphne için müthiş bir olaydı. Ekim ayında Jerry ve Daphne Chicago'nun kuzeyinde bir daire kiraladılar. Tam on gün sonra Slyvia onları işte burada buldu.

'Daphne, hayatım! Niye bana taşındığını haber vermedin? Her yerde seni aradım ve en sonunda mucit sekreteriniz bana adresinizi verdi!'

Eğer orada iyi niyetli bir dinleyici bulunsaydı Daphne'nin annesini karşısında bulunca mırıldandıklarını bir sevinç gösterisi olarak yorumlayabilirdi. Bu arada Slyvia Jerry'i öyle bir süzdü ki Jerry kıpkırmızı kesildi. 'Hayatım beni arkadaşınla tanıştırsana' dedi sitemkar bir tavırla. Daphne onları isteksizce tanıştırdı ve Jerry'le beraber evdeki ahşap dolapları boyayacaklarını ve boya kokusunun Slyvia'yı her zaman rahatsız ettiğini mırıldandı.

'Annenin şehre geldiği ilk gece boya yapacak değilsin herhalde' dedi Slyvia işveli bir sesle ve Jerry'den kendisiyle kızını karşılaştırmasını istedi. Gerçekte söylemesini beklediği şey, 'Hayatta onun annesi olduğuna inanamam, hem de o senden daha yaşlı gösterirken...' sözleriydi. Jerry hiçbir şey söylemedi ancak bu kez daha da çok kızardı.

'Yani çocuklar' dedi sonunda Slyvia, 'gören de sizi çok gizli bir iş peşindeyken yakaladım zanneder. Aksine siz burada çok eğlenceli bir şeyle uğraşıyorsunuz. Hadi Perroquet'e gidip bunu kutlayalım.'

'Sağol Slyvia ama ben... sanırım ben pek aç değilim ve bu dolapların boyanması gerekiyor.'

Slyvia teklifinde ısrarlıydı ve şaşkın vaziyetteki Jerry'i de tartışmanın içine çekiverdi. 'Bakıyorum da şapşal kızımı perişan etmişsin Jerry; Slyvia onu bildiğim bunca yıldır iştahından hiçbir şey kaybetmemiştir.' Sonunda onları zorla Perroquet'e götürdü ve Daphne yemeyeceğini belirttiği halde, ona aldırış etmeden hepsi için yemek siparişi verdi. 'Hayatım, eğer bir manken olsaydın seni anlardım ancak bu durumda canın ne isterse yiyebilirsin.'

Eve döndüklerinde Daphne gözyaşlarına boğuldu. Bu kadar şişmanken Jerry onu nasıl sevebilirdi... Neden Slyvia pat diye ölmüyordu ki? Jerry onu yatıştırmaya çalıştı ancak kendisi de huzursuzdu. Slyvia ise oteldeki suitinde bir türlü uyuyamıyordu. Daphne aşık ve mutluydu. Böyle bir şey olamazdı. Daphne... zayıf? İmkansız!

Slyvia Jerry'e uzun süre kur yaptı ama Jerry onu oldukça zorlamıştı. Kış için olan planlarının hepsini iptal etti ve Chicago'da kaldı; Partilere ev sahipliği yaptı, tüm sosyal etkinliklerde boy

gösterdi ve Prens Philip İngiliz Konsolosluğunda bir kıyafet balosu düzenlediğinde Jerry'i kavalyesi olarak yanında götürdü.

Daphne olup biteni çaresizce seyretti; umutsuzdu ve yapabileceği hiçbir şey yoktu. Tekrar eskisi gibi yemeye başladı ve Şükran gününe kadar tam beş kilo aldı.

Jerry de perişan haldeydi ve Slyvia ile nasıl baş edebileceğini bilmiyordu. Slyvia'nın davetlerinden tedirgin oluyordu ama bunlara karşı da koyamıyordu. Ve sonunda dairesine dönemediği gece geldi çattı.

Zavallı Daphne bütün gece yatakta oturup bekledi. Saat üç olduğunda artık Jerry'nin dönmeyeceğini anlamıştı. Yemeye başladı; akşam yemekleri için hazırladığı rostonun hepsini ve garnitürleri tüketti. Allah'tan çok fazla yiyecek stoklamamışlardı.

Sabah olur olmaz Daphme en yakın markete gitti ve taşıyabildiği her türlü yiyeceği aldı. Eve döner dönmez iki koca poşeti salonun ortasına bıraktı ve oracıkta yemeye başladı. Paltosunu çıkarmayı bekleyemedi; ofisi aramak aklına bile gelmedi. Düzinelerce şekerleme, koca bir vişneli turta ve iki pizzayı mideye indirdi. Kapıda Slyvia göründüğünde yanında dip ile birlikte bir kutu cipse yönelmişti.

Slyvia odanın tam ortasında durdu. 'Tanrı aşkına, burada n'apıyorsun? Senin işte olacağını sanıyordum!' Daphne olduğu yerde hantalca doğruldu. Slyvia'ya öfkeyle baktı ancak kendisini oldukça etkisiz ve pasif hissediyordu. Ağlamak istiyordu; yarım kilo çikolata yemek ve Slyvia'yı pencereden aşağıya fırlatmak istiyordu... ama öylece durdu. En sonunda konuşmaya başladı. Sesi öylesine uzaktan geliyordu ki Daphne sesinin gerçekten çıkıp çıkmadığını kendisi de kestiremiyordu. 'Burada ne işin var Slyvia? Defol!'

Slyvia bir kahkaha attı. 'Jerry'nin giysilerini almaya gelmiştim -kendisi gelmek istemedi de- zavallıcık güç duruma düştüğünü söylüyor.'

Daphne Slyvia'nın peşinden yatak odasına daldı. 'Jerry'nin giysilerini alamazsın' dedi. 'Onlar bende kalacak.'

'Hadi Daphne, biraz mantıklı ol; Jerry geri dönmeyecek. Senin gibi şapşal bir şişkoda ne bulduğunu hiç anlamıyorum ama en azından bu vesileyle tanışmış olduk; her olan işte bir hayır vardır.' Slyvia konuşurken bir yandan da çekmeceleri açıp Jerry'nin kot ve tişörtlerini çıkarıyordu.

Daphne bir yandan Slyvia'nın kolunu çekiştirirken bir yandan da 'O giysileri alamazsın', diye fısıldadı boğuk bir sesle.

'Vızıldamayı bırak da git kurabiyelerini tıkın Daphne...'dedi Slyvia Daphne'nin suratına tokat atarken.

Daphne öfke içinde ağlamaya başladı. Ne yaptığının farkına varmadan makyaj masasının üzerindeki lambayı aldı ve Slyvia'nın başına vurmaya başladı. Slyvia önce masanın üzerine kapaklandı ve en sonunda cansız bedeni yere yuvarlandı. Daphne hala çığlıklar atarak onu yumrukluyordu.

Daphne bir süre sonra sakinleşti... yerde bedeni boylu boyunca yatan Slyvia'nın yanına çöktü ve ağlamaya başladı. Jerry ona asla geri dönmeyecekti ve bir daha onu kimse sevmeyecekti. Ölmek istiyordu... yemekten boğulana kadar tıkınmak... Adeta bir robot gibi Slyvia'nın sol kolunu kaldırıp ağzına götürürken hala ağlıyordu.

İngilizce'den Çeviren: Yasemin Güniz Sertel

"Ahlâklı, işinin ehli, edepli ve namuslu yayın yönetmenlerine, yayınevi yöneticilerine ihtiyaç var."

Fotoğraf: Sinan Göksel

KAÇAK SÖYLEŞİ

Aslan Özdemir

*Özen Yula, konuşulan, okunan başarılı bir edebiyatçı ve edebiyatın neredeyse her alanında eser veren (Hikâye, roman, tiyatro yazarlığı) üretken bir yazar. Hikâyeleri ve oyunları ile aldığı ödüller bunun en iyi göstergesi. 'Arızalı Kalpler', 'Hayat Bir Kere', 'Jartiyer Kırbaç ve Baby-Doll'ün Ötesindekiler' ve son kitabı **'Tanrı Kimseyi Duymuyor'** önümüzdeki günlerde Yapı Kredi Yayınları'ndan çıkacak. Yula ile yeni kitabı, yazarlık/yayıncılık ve tiyatro yazarlığı üzerine konuştuk.*

Öncelikle son edebi etkinliğinizden başlayalım. Hikâyeci, romancı, oyun yazarı Özen Yula şimdi ne yapıyor?

Yaklaşık dört yıl aradan sonra, yeni hikâye kitabım çıkacak. Yapı Kredi Yayınları ile anlaştım. Edebiyat alanındaki kitaplarımın hepsinin ilk baskıları tükenmişti. Bütün kitaplarım orada tekrar basılacak. Yeni kitabın adı 'Tanrı Kimseyi Duymuyor'. On dört hikâyeden oluşuyor kitap. Babil'den başlayıp günümüze kadar gelen farklı hikâyeler. Farklı kahramanlar, bir biçimde yolculuklarını tamamlarlarken kendi Tanrı'larıyla konuşuyorlar. İşte, o kitabı tamamladım son dönemde.

Kitapla ilgili hemen bir şey sormak istiyorum. Her hikâyede ayrı bir yazı tekniği, farklı bir dil kullanmışsınız.

Evet, bir tek tekniğe ya da söyleme bağlı kalıp o tarz çalışmak yerine, farklı söylemler arasında gezinmek, onları kendi üslubum içinde değerlendirmek bana daha uygun geliyor. Okuyan için de farklı tatlar, renkler yaratacağını düşünüyorum bunun. Örneğin, Dede Korkut'un ağzından anlatılan bir hikâye var. Orada, daha çok Dede Korkut'un kullandığı hikâye tekniklerini, onun döneminde ve daha sonra kullanılan birtakım dil özelliklerini, kelimeleri kullandım. Dolayısıyla, yazarken de farklı bir tat verdi o.

Bu da kitabı renkli bir hale getirmiş, okur da keyif alarak okuma şansına varacak kitaptaki hikâyeleri. Zengin bir anlatım var. Biraz bu zenginlikten bahseder misiniz?

Yazarken farklı tatlar çıkıyor ortaya. Umarım okurlar da bunu bu biçimde algılarlar. Örneğin, Mevlana ile Şems hikâyesindeki Şems'i öldüren kişi, hikâyesini kendince anlatıyor. Farklı bir dille, farklı bir üslupla anlatıyor hikâyesini. Ama bütün hikâyelerde ortak olan bir şey var. Bir "muallakta olma" durumu söz konusu. Yani, hiçbir zaman, hiçbir şey kesin değil; her zaman ayağınızın altındaki zemin çekilebilir. Hikâye kahramanlarının ayağının altındaki zemin çekiliyor. Farklı yerlere gidiyorlar, farklı arayışları gerçekleştiriyorlar. Bir anda, biri bir eylemi gerçekleştirmiş gibi görünürken, hikâye sürecinde onun o işi yapmadığını öğreniyoruz. Ya da hikâye, küçük sürprizlerle sonuca ulaştırılıyor. Ama genelde farklı söylemlerin bir arada değerlendirildiği hikâyeler bunlar.

"Tanrı Kimseyi Duymuyor"un diğer kitaplarınızdan farkları neler?

Önceki kitaplarımdan tabii daha farklı. İlk başladığım

zaman yazdığım hikâyeler, doksanlı yılların arayışı içinde, daha kopuk, kırılmış, yarıda bırakılmış tümcelerin kullanıldığı, kelimelerin parçalandığı teknikler kullanılarak yazılmıştı. "Öbür Dünya Bilgisi", öyle bir yapıdaydı. Daha sonra üç uzun hikâye ya da anlatıdan oluşan, "Kayıpkent Üçlemesi" geldi. O da gene farklı kesik, kopuk, o zamanki dil arayışlarına koşut ilerleyen, dilin plastiğini araştıran bir yapıdaydı. Geçen zaman içinde dil ile ilişkimin daha bir sağlamlaştığını görüyorum. "Buğuevi" adlı hikâye kitabımda daha kallavi bir dil kullanmıştım, daha farklı, uzun tümcelerle daha geniş zamanlı anlatmıştım. Çok zor bir dönemden geçerken yazmıştım o kitaptaki hikâyeleri.

Bundan bir önceki hikâye kitabım "Arızalı Kalpler"de, zaman içinde daha bir sadeleşme, rafine hale gelme söz konusuydu. O kitaptakiler, insan hayatındaki, gündelik yaşamdaki, insanın psikolojisindeki sarsıntılarla o zaman benim de merkezinde yaşadığım depremi koşut bir yapı içinde anlatan, depremle başlayıp biten hikâyelerdi. "Tanrı Kimseyi Duymuyor"daki hikâyeler, son beş yılın hikâyeleri. Daha önceden başlanmışları da var içinde. Bu yeni hikâyelerde dille ilişkimin çok daha net oturduğunu görüyorum. Farklı arayışların, gidişlerin, zulmün ve şiddetin hikâyeleri bunlar. Elbette farklı teknikler, kurgular, zaman algılamaları söz konusu. Benim için de önemli bir nokta diye düşünüyorum. Kendi edebi yolculuğum içinde...

Siz üretken bir yazarsınız; deniyor ki bir yazarın kendini en iyi geliştirdiği yöntem, çok fazla yazması. Siz şu an yazarlık serüveninizde bu gelişmenin neresinde görüyorsunuz kendinizi?

İnsan yazdıkça, yazıyla ilişkisi gelişiyor. Yazı zaten var, ama insanın yazıyla ilişkisi zamanla gelişen bir yapı. İnsan, yazıyla daha içli dışlı, daha haşır neşir olabiliyor ve zamanla dile de, yazıya da, yani onların özelliklerine, dengelerine, ritmine daha hâkim olabiliyor. Yazıya nasıl izin vereceğinin, yazının akmasına izin vermesi gerektiğinin, onu ne ölçüde evcilleştireceğinin, ne ölçüde özgür ve vahşi bırakacağının farkına zamanla varıyor insan. Bazen de yazı dinlemeyip kendi yolunu çiziyor zaten. Ama o durum çok tehlikeli. Edebiyatı sıfırlayıp bir iç döküme dönüşebilir. Bu da fazlasıyla gereksiz edebiyat açısından.

Kitaptaki hikâyelerden birinde bir cümle dikkatimi çekti; "İnsanların içine çıkıp yüzünü göstermez yazı ustası. Sadece yazar, sonra da evrene bırakır".

Evet, o hikâyedeki "ustalar ustası" dediğim bir adamla ilgili bu söylenenler. Yani sonuçta herkes bir şeyleri demek, anlatmak için yazıyor. Bir insan kendi yazdığına hayranlık duyarak ya da başkalarının yazdığına âşık olarak hayatını sürdüremez. Elbette, yazı bir hayat biçimidir ve içinde yaşanabilir yazının. Ama, bir yandan da, 'hayat' denen, yaşadığımız zamanla sınırlı olan bir dönem var ki, burada muhakkak bize verilen o hayatın yaşanması gerekiyor. Çünkü insan ömrü sona erdiği zaman, hayat da o insan için sona eriyor. Dünyadaki hayat devam ediyor, ama, insanın hayatı sona ermiş oluyor. O zaman hayat sadece insanın yaşadığı süreyle, ömürle sınırlı. Dolayısıyla o kısacık ömrün içinde, yazı elbette önemli bir noktada. Ama yazıp yazılanı zamana bırakmak gerek. Önemli olan, yazmak kadar yaşamasını da bilmek, hayatın tadına varmak.

Siz de okunan, konuşulan, hakkında çok yazılan bir yazarsınız ama, pek ön planda görünmüyorsunuz. Bazı yazarların aksine geri planda durmayı tercih ediyorsunuz. Bu eserlerinizin önüne geçmekten çekindiğiniz için mi?

Dediğiniz gibi, bir tercih bu. Her zaman için, 'yapıt' ön planda olmalıdır. Yazılan neyse, insanlarla paylaşacağımız o üründür. Yazmak beri yandan, insanlarla içimizi paylaşmaktır. Yazar olarak yapıttan geride, bir yerde dursunuz, durmalısınız. İşlerinizi tamamlamışsanız içiniz rahat eder. Bir marangoza bakalım örneğin. Marangoz, mobilyasını yaptıktan sonra onu satıyor. O mobilya bir eve girdikten sonra, marangoz, gidip de o insanlara kendini tanıtıp, "İşte bunu ben yaptım, bakın içini de şöyle nakışladım, işledim" demiyor ve bunu demesi de abes, hatta onun da ötesinde mümkün değil. O örnekte olduğu gibi, bir yazarın da bütün yazdıklarını çok ayrıntılarıyla oturup, okurlarına anlatması, "Bak ben burada nasıl hüner gösterdim! Bunu da nasıl, yaptım, şunu da nasıl işledim" demesi çok manasız geliyor. Elbette gereken özellikler gerektiği kadar söylenir. Bir metnin okuma biçimine dair öneriler getirilebilir ama o kadar!

Günümüzde, yazarın yaşamı, kişisel özellikleri, karakter özellikleri, tercihleri yapıttan daha önemli oluyor. Magazine yönelik olan konu, asıl yazıdan, yapıttan daha çok önem kazanıyor. Bu da bana çok mantıklı gelmiyor.

Sonuçta ben yazıyı sevdiğim için yazıyorum, kendime bir yaşam biçimi olarak gördüğüm için yazıyorum ve bir şeyin benden çıkması, tamamlanıp, bitmesi gerekiyor. Yoksa bir türlü bitmiyor. Bu kitap da bir şekilde tamamlanıp, bitmek durumundaydı. Bitti ve benden çıktı. Artık o başkalarının, içinde artık ben yokum. O hikâyeler var. Onlar şimdi başkalarının. Dolayısıyla onları okuyup herkes kendince, kendi birikimine, kendi yaşamışlığına göre o hikâyelerle bir ilinti kuracak. Kimisi bir hikâye kahramanını sevecek, kimisi genel olarak anlatılan şeyi sevecek, kimisi de hiç beğenmeyecek, sevmeyecek. Ama bu konuda yazarın hayatı, dış görünümü önemli olamaz. Olmamalı. Oluyorsa, okurda bir sorun, bir hata var demektir.

Bir çocuğun dilinden sert bir hikâye var. Bu hikâyenin yazılma serüveni nasıl?

Beş yaşındaki bir çocuğun dilinden, kısa cümlelerle anlatılan bir hikâye o. Bir çocuk dili var. Masumane bir yapıyı kuruyor; daha sade, anlaşılır, kolayca akan bir yapıyı kuruyor. Fakat bu yapı, hikâyenin sonundaki şiddeti olduğundan daha belirgin kılıyor. Kullanılan tekniklerden biri de buydu. Son derece durgun, sakin bir şey anlatılırken, aslında o sakin şeyin göründüğü gibi olmadığı, görünenin arkasındaki gerçeğin önemli olduğu ortaya çıkıyor. Hayatta da bunlar bana çekici geliyor. Her-

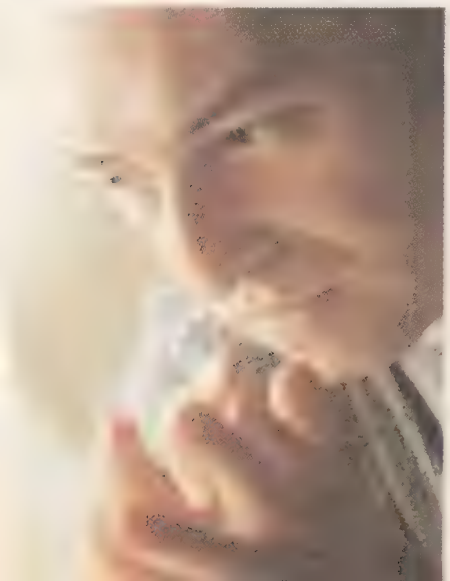

halde pek çok yazar için de zaten çekici olan durum budur. Yani, görünenin arkasındakini anlatmak. Zaten yazar, sadece görüneni anlatıp olduğu gibi bırakıyorsa, o daha farklı bir edim. Yaptığım, yapmaya çalıştığım şey daha farklı. Usta olarak gördüğüm yazarlardan bunu öğrendim. Örneğin, ilk hikâye kitabımı okuyup değerlendiren Bilge Karasu, benim için büyük bir ustaydı. Vüs'at O. Bener gene büyük bir ustadır. Bu isimler, görüşlerinden yararlandığım, hikâyelerinde dille olan ilişkilerini çok fazla önemsediğim yazarlardır. Onun dışında tabii birçok edebiyat ustası var. Sevim Burak'tan Tomris Uyar'a, Füruzan'dan Adalet Ağaoğlu'na, Leyla Erbil'den Hulki Aktunç'a.

Sanki bütün hikâyeler bir bütünün parçası gibi. Kitabın toplamında böyle bir hava var, yanılıyor muyum?

Hayır, yanılmıyorsunuz. Farklı farklı hikâyeler var tabii. Ama genelde hepsi bir arayışın hikâyesi. Farklı devirlerden. Birisi Babil'de, birisi Orta Asya'da, birisi Konya'da, farklı farklı şehirlerde, ülkelerde, dillerde, zamanlarda. Kendilerini ararken bir anlamda, içlerinde kendileriyle hesaplaşmalarını gerçekleştirirken, bir yandan da Tanrı kavramını arıyor, araştırıyorlar.

Bir yandan da adalet arayışı var... Yoksa bu hikâyelerdeki adalet yazarın kendi sesi mi?

Adalet arayışı da var, tabii. Muhakkak benim de kendimce bir adalet arayışım var, ama, hikâyelerdeki arayış farklı. Değişik adalet arayışları var. Sonuçta hikâye kişilerim hakikaten birtakım haksızlıklara uğramış kişiler. Adaletin gerçekleşmediği noktada, ilahi adaletin olması gerekiyor. İlahi adaletin de gerçekleşmediği noktada birtakım sorgulamalar başlıyor. Bu, yalnızca benim kendi çağımla ilgili sorunumdan kaynaklanan bir şey değil. Her dönemde bu tür bir sorgulamanın yapılabileceğini, olabileceğini düşünüyorum. Hikâye kahramanlarının arayışı ve sorgulaması bu. İlahi adalet ya da adalet kavramı üzerine bir sorgulama.

Hikâye mi, roman mı, tiyatro mu? Yazarken hangisinden daha çok zevk alıyorsunuz?

Yazıyı seviyorum ben. Yazmaktan zevk alıyorum, ama, hikâye ile roman çok daha ayrı ve özel benim için. Çünkü gerçekten yazarken kimseyi düşünmek zorunda değilim. Oyun yazarken de kimseyi düşünmek durumunda değilim. Sevdiğim için, paylaşacağım şeyler olduğu için yazıyorum; ama, oyun olunca işin içine okurun dışında, oyunu oyun yapan o tiyatro kişileri giriyor. Yönetmeni giriyor, oyuncular giriyor, teknik ekip giriyor, prodüksiyon giriyor, başka bir yapı giriyor ve onun karşısında bunu izleyen seyirciler giriyor. O zaman tiyatro oyununda başka bir şeyleri göz önünde bulundurmak zorundasınız. O topluca yaşanan bir deneyimdir. Yani, edebiyat yapıyor gibi tiyatro yazamazsınız.

Tiyatro oyunu yazarken edebiyattan besleniyorsunuz muhakkak... En azından esinlenirsiniz...

Evet, esinlenirsiniz ve edebî özellikleri de kısmen korursunuz; ama, bire bir edebiyat yapmak mümkün değildir, o zaman o, "tiyatro" olmaktan çıkar, başka bir türe dönüşür. Ölçü kavramı orada çok önemli, çünkü, gündelik hayatın diliyle de bire bir bir şey yaparsanız, o zaman tiyatro yazmanıza gerek yok; televizyon skeci yazın ya da televizyon dizisi yazın. Çünkü bire bir gündelik konuşmalar insanı oraya götürür. Ama bir sanat dalı olarak tiyatronun ağırlığını göz önünde bulundurup gene farklı bir dil oluşturmak zorundasınız. Bu, edebiyattan daha farklı ve gündelik hayata daha yakın duran bir dil olmak durumunda. Bütün edebî türleri göz önünde bulundurursak, genel olarak "yazı" denen o büyüyü seviyorum. Yazı bir büyü, ben, onu seviyorum. Bu, dümdüz bir şey yazarken de geçerli. Yazarken illa bu basılacak diye yazmıyorsunuz zaten. Oturup iki satır bir şey yazarken bile, bir şeyler yazmış olmak benim hoşuma gidiyor. Bir de kaldı ki hakikaten rahatlatıcı bir şey değil yazı. Oturup rahatlamak için iç dökümü biçiminde, bu bana bu şekilde davrandı filan gibi yazıyorsanız zaten bunun edebiyatla ilgisi yok. Aşkım bana kötü davrandı, aşk şöyle şöyledir, aşk uçar gider diye yazılan yazı da edebiyat değil. Ama edebiyat çok daha damıtılmış, bunların çok dışındaki alanlardan oluşan, aynı zamanda boşluklardan, suskulardan, süssüz anlatımlardan da oluşan bir bütün.

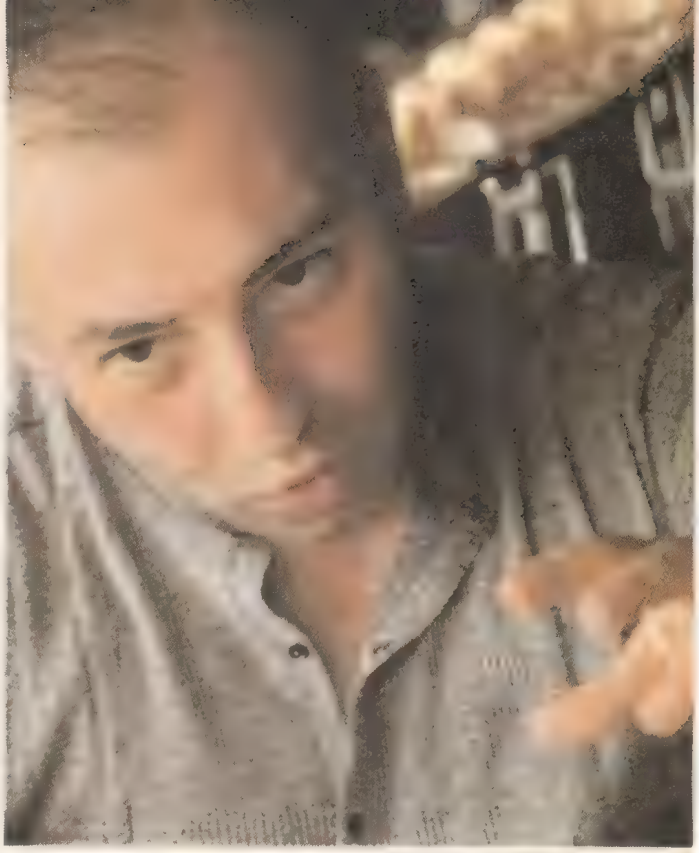

Biraz da işçiliğini bilmekte fayda var değil mi?

Elbette, o işçiliği bilmek gerek zaten. Ama yine bunda da ölçü kavramı çok önemli. Sadece işçiliği biliyorsanız, zanaatkâr olursunuz. Çok düzgün cümleleri art arda dizip bir yapıt oluşturursunuz ama bu da edebiyat olmaz.

Aslında editöre çok işi düşüyor bu anlamda...

Evet, bir yazar için sadece yazıp bırakmak olmuyor. Yazdıklarınızı birileriyle paylaşmaya karar veriyorsanız, bir yayınevine götürüyorsanız veya bir yayınevi sizinle çalışmayı istiyorsa, orada beraber çalışacağınız insanlar da önemli. Sizin dünyanızı, edebî anlayışınızı, nelerden beslendiğinizi anlayıp ona göre size sorular sormalılar. Ya da destek vermeliler ki, ortaya bütünsel bir yapı çıkabilsin. O yüzden editörünüz çok önemli, düzeltmeniniz çok önemli, beraber çalıştığınız kişiler çok önemli. Çünkü orada tek başına değilsiniz artık. İşin edebi kısmını tamamladıktan sonra yani yazı sizden çıktıktan sonra artık başka birileri giriyor işin içine.

Yayıncılık yaptınız geçmişte. Birçok kitabın okurla buluşmasına ön ayak oldunuz. Peki, şimdiki yayıncılık sektörünün durumunu nasıl buluyorsunuz?

Kitaplarınız yayımlandığı sürece yayıncılık dünyasıyla bir biçimde bir iletişiminiz oluyor. Benim pek bire bir iletişimim yok. Ama birçok arkadaşım yayıncılık alanında çalıştığı için bu alanın günden güne farklı biçimde gelişen ve gittikçe sektörleşmeye giden bir yolda olduğunu görüyorum. Ama bunu geliştirecek yapıya ihtiyaç var. Bu yapı için genç yazarların, gerçek anlamda yeni, yenilikçi yazarların kitaplarının da çıkarılması gerekiyor. Sadece elli ilâ yüz bin basılıp sattırılacak yazarlar yeterli değil. Edebiyatı, yayıncılığı edebiyat besler.

Yazar kadar iyi yayıncı ve editörlere de ihtiyaç var, değil mi?

Özellikle Türkiye'de iyi ve kaliteli editörlere çok ihtiyaç var. Zaten yayıncılığın sektör olabilmesi için editöründen tu-

tun, çevirmenine, düzeltmenine kadar bir bütün olarak, sektör içinde o yapının işlemesini sağlayacak yetişmiş elemanlara ihtiyaç var. Ama yayıncılar, her önlerine geleni basmaya başladıkları zaman, "ya satarsa, ya tutarsa" dedikleri zaman iş çığırından çıkıyor. Çünkü sektörde sıcak para akışını gerçekleştirecek çok satan kitaplara ihtiyaç olduğu kadar, aynı zamanda iyi edebiyatçıya da ihtiyaç var. Bu konuda editörlere, genel yayın yönetmenlerine çok iş düşüyor. Yani gerçekten hakkını vererek değerlendirmeliler ve çerez niteliğindeki kitapları yazan insanları kazandırdıkları kadar, gerçek anlamda kaliteli, geleceğe kalabilecek edebiyatçıları da kazandırmalılar. Onlar için de kaliteli halkla ilişkiler uzmanlarıyla çalışmalılar. Yayınevleri, yayıncılar iyi, objektif, ölçüt-

leri olan ve gerçekten bunlara göre değerlendiren eleştirmenlerin yetişmelerine, ortaya çıkmalarına ön ayak olmalı. Elbette sektör olmayı istiyorlarsa bunu yapmaları gerek. Yoksa ülkemizde yayıncılığın gelişmesi, pop müziğin patlamasına benzer bir hal alır. Önce patlar, sonra fıslar.

Editör, tutup o kadar ucuz ve basit kitap yazdırıp bastırıyorsa, demek ki onun da kapasitesi o kadarmış. Her şey de ticari değildir. Yapabildiğini yapıyordur...

İşte, editörün de yetiştirilmesi gerekiyor. Çeşit çeşit editoryal çalışmalar vardır. Bunları yapacak farklı anlamda editörlerin de yetiştirilmesi gerekiyor. Eğer bir sektör olarak sağlam zemine oturtmaya çalışıyorlarsa bunu yapmalılar. Yukarıdakiler yani yayın yönetmenleri, gencecik insanlara üç kuruş maaş vererek, aklı başında, yetenekli adamları sırf kendi egolarına uymadı ya da günün birinde kendi yerlerine getirilirler diye işlerinden ederek bunu sağlayamazlar. Bunun için de ahlaklı, işinin ehli, edepli ve namuslu yayın yönetmenlerine, yayınevi yöneticilerine ihtiyaç var. Elbette bunlardan var, ama daha çoğalmalı sayıları. Yoksa ülkemizdeki sektörleşmeye çalışan birçok alanda olan, burada da olur. Örneğin bugün ülkemizde televizyon sektörü ne kadar kaypak, kaygan, altı oynayan, sağlam olmayan bir zeminse yayıncılık da aynı şekilde olur. Önce sağlam bir zemine oturtmak gerekiyor ki bunu, onun üzerinde yükselebilsin. Ama zemini sağlam kurulmadan, para getiriyor diye, onun kitabı bilmem ne kadar satmış, oradan o kadar para almış diye yapılırsa, bu iş, aynen televizyon piyasasına benzer. İnsanlar kendi egemenlik alanlarını korumaya çabalamaktan, paranoyalarından iş yapamaz hale gelirler. Gençlerin yolu açılmaz, kitaplar doğmadan öldürülürler. Yeni yazarların yetişmesi çok önemli.

Bunları yapanları görüyoruz zaten. Sonraki kitaplarında hüsrana uğruyorlar tabii...

Tabii, o kaçınılmaz. Sıradan bir yazar bile bir gün, şans eseri olarak kitabı için iyi bir fikir bulmuş olabilir, iyi editörlerle de çalışırsa o kitap çok satılabilir. Eli yüzü düzgün bir şey ortaya çıkabilir. Ama öte yandan, hakikaten hikâye sanatını bilip, geçmişine, köklerine saygı duyup yazan, edebiyatçı kumaşı olan gençlerin yetişmesi gerekiyor. Roman için de, oyun için de aynı şey geçerli. Bir yığın yazan insan var; ama, bunların içinden doğru insanları bulup kendileri için doğru olabilecek yazın türlerine yönlendirecek iyi editörlerin yetiştirilmesi gerekiyor.

Elbette hem iyi yazarlara hem de iyi editörlere ihtiyacımız var.

İkisine birden ihtiyaç var. Fakat kimse birbirinin alanına el atmamalı, iyi bir editör olmak da çok önemli. Yazan herkes yazar olamaz. Yazıcılar vardır, yazıkolikler vardır, yazı aktarmacıları vardır, yazan kişiler vardır, yazarlar vardır, edebiyatçılar vardır. Daha birçok ayrım yapılabilir bu konuda.

Editör aynı zamanda yazarsa durum biraz tuhaf oluyordur. Kendi yazarlık birikimini de ortaya koyuyordur. Bu hem iyi hem kötü gibi geliyor bana. Yani bir yönden de tehlike arz ediyor.

İyi bir editör çok önemli; ama, editör olarak kalabilmeli. Yani bulunduğu yerde durabilmeli. Sabit olarak yazarın karşısında durabilmeli; yazar gibi davranmamalı. Yazara yardımcı bir dış göz olmalı. Aynı zamanda hem yazar, hem editörse o daha zor bir şey ama, hakikaten editör kalabilmeyi başardığı ölçüde iyi bir editördür o kişi. Yani yazarın yerine geçip de, yazara ahkâm kesip, ders vermektense, ortadaki yapıtı anlayıp onun zayıf yerlerine çözümler getirmesi gereken kişidir editör. Dolayısıyla iyi bir editör yetişmesi böyle bir şey. Yazarı, yazarın üslubunu anlayan ve ona çeşitli açılımlar getirebilecek kadar okuyan, donanımlı, birikimli, yazarın yerine geçmeye çalışmayacak, kendi durumunun ve konumunun çok farkında saygın editörlere ihtiyaç var. Böyle editörlerimiz var Türkiye'de. Şanslıyız. Ama yenilerinin yetiştirilmesi gerek.

Peki edebiyat dışı alanda yeni çalışmalarınız var mı?

Tiyatroda yönetmen olarak bu yıl Melih Cevdet Anday'ın "Mikadonun Çöpleri" adlı oyununu yöneteceğim. İki kişilik bir oyun, Beşiktaş Kültür Sanat Platformu çatısı altında yapılan bir çalışma olacak. Zeliha Berksoy'un idaresindeki bir yapı içinde gerçekleştirilecek. Akatlar'daki tiyatronun adı, "Melih Cevdet Anday Sahnesi" olarak değiştirilecek. Bu da büyük ustanın anısına, tiyatronun açılış oyunu olacak. Dolayısıyla, bir prestij oyunu. İyi bir çalışma olacağını ümit ediyorum. Devin Özgür Çınar ile Timuçin Esen gibi iki çok yetenekli oyuncu ile çalışacağım. "Mikadonun Çöpleri", bir kış gecesi bir araya gelen iki insanın hikâyesi. Adam, kucağında çocuğuyla yolda bekleyen bir kadını evine getirir, hikâye başlar. Ama ben bunu 2005 İstanbul'unun sonbaharında kendi aralarında böyle bir oyuna girişen zengin bir kadınla adamın fantezi dünyası gibi görüp böyle bir yorumla sahneye aktarmaya çalışacağım. Sonra da başka çalışmalar olacak, kafamda başka oyunlar var. Arada dinleneceğim.

Kolay gelsin. İyi çalışmalar, sonra da iyi dinlenmeler.

Hep beraber.

Fotoğraflar: Gülay Ayyıldız

KAÇAK DENEME

Elif Türker

Lal Masallar'

Mevsim hazan; biz hüzün...
Kalan yalnız; kaybolan biz... Giden yitmişse, yollar kıvrılmıyorsa, sevdalar lalsa, hüzne kaldırırız kadehimizi: "İyi ki varsın" deriz... Her Eylül yeniden doğar hüzünlerimiz Anka misali... Yağmura kavuşur kurumaya yüz tutan duygularımız... Derken lal kesiliriz ve Lal Masallar'a sığınırız Murathan Mungan'ın kaleminde dillenen...

Hazan mevsiminde hüzünlü bir sevda masalına uğrayıp bir dil şöleniyle Türkçe'nin tadına varalım birlikte...

Murathan Mungan'ın Lal Masallar kitabında, üç öykü vardır: Azer ile Yadigâr, Muradhan ile Selvihan ya da Billur Köşk Masalı, Ulak ile Sadrazam. Bu öykülerin hepsi birbirinden güzeldir ama biz Muradhan ile Selvihan ya da Billur Köşk Masalı'ndan yola çıkarak Mungan'ın muhteşem dil kabiliyetine değineceğiz.

Öykünün özeti şöyledir:

Billur Köşk, tek başına dimdik duran, heybetli, ulu bir dağın tepesindeki, dağ kadar heybetli, dağ kadar tılsımlı bir köşktür. Selvihan, işte bu köşkün kızıdır. Adına yakılan türküler yedi düvelin dilindedir. On dört yaşındadır ve bilmediği hüner yoktur. O civarlarda Selvihan'ın gergefinin üstüne gergef işleyen yoktur. Sanki ay siluetini armağan etmiştir Selvihan'ın parmaklarına. Dağ taş gizini vermiştir. Kimsenin bilmediği, duymadığı otları tanır, bunlardan kimsenin tatmadığı nefis şerbetler yapar. Ne var ki yalnızdı Selvihan, bir başınaydı. Babası kızını kimseye vermek istemiyordu. Selvihan'ın gözü ise köşkün pencerelerinden uzak diyarları gözlüyordu.

Bir gece, bir aşiret ovaya kurulmuş şenlik düzenler, semah tutar. Selvihan da Bey Kızı olarak konuk gider. Bu öyle böyle bir semah değildir; namı yedi düvele yayılmıştır. Bu semahı görmemek dünyanın yarısını görmemiş olmak demektir. Derken kılkeçe çadır aralanır ve Muradhan'ın, her kıvrılışı yaradılış suresi gibi olan bedeni gözükür. Ova lal kesilir. Selvihan büyülenir. Semah hiç bitmesin ister. Hançer bedenli delikanlı hep dönsün ister. Ancak, semah biter ve Muradhan ortadan kaybolur. Her semah sonrası bilinmez kuytulara çekilip yalnız kalır Muradhan.

Selvihan artık eski Selvihan değildir. Yüreğine sevda ateşi düşmüştür. Gergefine dokunmaz, otlarına el sürmez olmuştur. Dudakları kilitlenmiş gibidir, hiç konuşmaz, konuşmak istese de hiçbir söz çıkmaz yüreğinden dudaklarına.

Selvihan'ın babası, kızına bir haller olduğunun farkındadır, köşkte tedirgin günler başlar. Bir zaman sonra Selvihan suskunluğundan çıkıp semahın en iyisini görmek istediğini söyler. Ancak, Muradhan'ın obasının sadece yılın belirli günlerinde semah tuttuklarını ve şimdi nerde olduklarını kimsenin bilemeyeceğini söylerler. Selvihan diretir. Bey kızı olduğunu görmek ister. Dört yana ulaklar salınır, Muradhan'ın obası aranır. Selvihan hasta düşer. Derken Muradhan'ın aşiretinin izi bulunur. Hatta yakın zamanda yılın en büyük semahını tutacakları haberi beraberinde gelir.

Selvihan on gün yol giderek Muradhan'ın konakladığı ovaya varır. Muradhan semahı açar. Selvihan, semahtan sonra Muradhan'ın gittiği kuytuya gitmeye karar verir. Semah ilerlemiştir ki Muradhan Selvihan'ı görür. Semah tutan kolları kilitlenir. Kıpırdayamaz olur Muradhan. Anlar ki sevda vakti gelmiştir. Semahı bırakıp kuytusuna kaçar. Selvihan Muradhan'ı kuytusunda bulur ve ayın şavkında karşılıklı semah tutarlar. Ne var ki Muradhan laldır. Selvihan Muradhan'dan kendisine yüreğini aşikâr etmesini ister. Muradhan'sa bu sevdayı yaşamak istediğini ancak mümkünsüz olduğunu söyler. Çünkü Selvihan bir Bey Kızı'dır, Muradhan bir oba çocuğu; Selvihan bir dağlıdır, Muradhan bir göçer; Selvihan bir bülbüldür, Muradhan bir lal.

ın Şakıyan dili

Muradhan, Selvihan'ın babasından kızını istese de vermeyeceğini, kaçırsa yaşatmayacağını bilir. Ancak ikisi de ilk kez tutuldukları bu sevdadan geçmek istemezler. Muradhan tek çare olarak Selvihan'ın kendisini köşkte beklemesini görür; bir yolunu bulup köşke geleceğini söyler.

Bunun üzerine Selvihan köşkte Muradhan'ın yolunu gözler. Bir gece, Selvihan için düzenlenen eğlencelerin birinde sakallarına eflatun peçe, kulağına küpe takmış bir köçek görünür. Muradhan'ın hançer gibi bedenini Selvihan hemen tanır. Ancak o vakit anlar ki sevdaları mümkünsüzdür, lal bir sevdadır. Her gece raks ister artık Selvihan. Her gece Muradhan'la göz göze gelir, bu sessiz bakışlarda sürdürürler sevdalarını.

Ancak Selvihan'ın köşkten uçma vakti gelmiştir artık. Babası, kızını vermeye mecbur kalmıştır. Selvihan sevdası yüreğinde düğün gecesine çıkar. O gece Selvihan cümle dağı taşı dolanır, otlar, tohumlar, çiçekler toplar ve kendisine ağulu bir şerbet yapar. Muradhan da en güzel raksı için görevlendirilmiştir. Hançer dansı yapacaktır.

O gece Selvihan mor bir taç takmıştır başına, Muradhan, mor bir peçe takmıştır yüzüne. Mahzun gözlerle birbirlerine bakarlar veda ettiklerini bilmeden. Lal rengi ağulu şerbetini içer Selvihan, lal rengi hançerini saplar yüreğine Muradhan. Biri bir yana devrilir, öbürü öbür yana. Billur Köşk'ün düğünü ölüm olur, destana, masala karışır... Ve masal burada biter.

Yazının başlığından da anlaşılacağı gibi, Murathan Mungan'ın gerçekten şakıyan bir masal dili vardır. Artık çocuklara bile masal anlatılmadığı bir dönemde, Mungan'ın, masalları bize bu kadar etkili hatırlatması bir tesadüf olmasa gerek. İlk baskısını 1989 yılında yapan Lal Masallar, Türk Edebiyatının klasikleri arasına girebilecek denli güçlü bir eserdir. Kitabı okurken tek korkunuz, kitabın çabuk bitecek olması çünkü sadece yüz yirmi altı sayfa.

Her üç öyküde de sık kullanılan, bugün çoğu okurun bildiği ancak kullanılmadığı için anımsamadığı onca güzel kelimeyle karşılaşmak, bir bakıma özlem gidermek ve bu kelimelerin masal deyişleriyle birleşmesi ortaya bambaşka bir dil ziyafeti çıkarıyor.

"Yazın gölün buzulu çözülür; cerenlerse çoktan gitmiştir.

Sevdalar bir sanrıdır." ya da Billur Köşk'ü tasvir eden şu cümleler: "gecenin siyahında aydan damlayan gözyaşıdır. Lakin dağın soğuğu buza kesince, donup kalmış öylece, ay dininince o da diner. Sabah güneş doğarken, güneşin ikizidir. Güneşin kendini seyrettiği tılsımlı aynasıdır.

Güneşin gizine suret tutar." okuyucuyu kavrayan adeta büyüleyen niteliktedir. Masalın girizgâh bölümünün son cümleleri de yine hayran bırakacak kadar özlü ve estetik ifadelerdir:

(Her şair sözünün mührünü kendinde taşır) masalın yoluna çıkmak için, gerçeğin yollarında can tüketmek gerekir.

Selvihan'ın Muradhan'ı gördüğü sahnede geçen "Yaradılış suresi gibiydi bedenin her kıvrılışı." cümlesi çok çarpıcı ve etkileyici cümlelerden biridir.

Muradhan ile Selvihan'ın konuştuğu cümlelerde de yine eşsiz bir dil keyfi yaşıyorsunuz. Kendinizi masalın büyüsüne, Mungan'ın kalemine bırakıp Türkçe'nin güzelliğini bir kez daha keşfediyorsunuz... Muradhan'dan, kendisine, Ferhat'ı, Mecnun'u emsal tutup sevdalarından vazgeçmemesini isteyen Selvihan'a Muradhan'ın verdiği cevap da aşkın güzelliğini hissettiriyor okurlara:

"Hepsinden ulu da olsa sevdam, Ferhat kadar güçlü değilim, dağları delemem senin için, gürzüm yumruğumda değil, yüreğimdedir. Ve de yüreğim kendi dağını delmektedir.

"Mecnun kadar engin değilim. Çölleri, serapları sığdıramam yüreğimin ıssızına. Diyar diyar dolaşıp seni aramak istemem. Benim gurbetim ve diyarlarım yüreğimdedir.

"Kerem kadar abdal değilim, seni türkülerde arayıp bulmak istemem. Lal dilimi yetiremem türkülere, benim türkülerim yüreğimde uğuldar."

Ancak Muradhan ile Selvihan masalında bu eşsiz dil bir yerde hafif pürüze uğruyor. Muradhan ile Selvihan'ın konuşmalarının anlatıldığı yerde, anlatıcı, üçüncü tekil şahısken, birden, diyalogları nakleden kişi olmaktan çıkar ve kahramanlara yönlendirir anlatıcılığı. Bu durum okuyucuda bir garipseme duygusu uyandırsa da masalın ve yazarının dili bu etkiyi çarçabuk toparlayabiliyor. Bu kadar kusur kadı kızında da olur diyerek geçebiliriz ama söz konusu yazar Murathan Mungan olunca...

Lal Masallar'ı eğer hâlâ okumadıysanız elinizin altında bir de kalem bulundurarak okuyun derim. Çünkü altı çizilecek çok cümle var. Murathan Mungan'ın kaleminde yeniden efsun bulan masal dilini keşfe çıkmak için geç kalmış sayılmazsınız. Çünkü Lal Masallar, inanıyorum ki Türk Klasikleri arasında sayılabilecek bir eser olmayı hak ediyor.

Edebiyatımızda dilimizin masalsı yönünü bu kadar iyi veren bir başka yazar daha tanımıyorum. Mungan'ın Cenk Hikâyeleri ve Çador adlı kitapları da yine bu üslupta yazılmış son derece başarılı eserlerdir.

Bu hazan ayının masal gibi geçmesini dileyerek sözümü Murathan Mungan'ın cümleleriyle bitirmek istiyorum:

"Anlatsam inanmazlar oğul, masal derler; masala inanmazlar, masalı yalnızca dinlerler, sanki hakikati bilirmiş gibi, sanki hakikatin sırrına ermiş gibi, masala inanmayan gerçeğe inanır mı?"

Murathan Mungan, Lal Masallar, **Metis Yayınları**, Nisan 2003

İSİMSİZ

gömüt
kalbim
kantaşı suskun
akar kan

nerdeysem ordadır
iz sürer yalnızlık
şehre düşmez gölgem
kalleştir sokaklar kar tutmaz
çöl yağar şehre
ölüme işler kum saati

sesimde oyuncak kıran çocuk kini
neye dokunsam
zina sayılır
neye baksam
ömrümden alınır göz hakkı

her gece aldatırım kendimi
insan kalarak
her gece ruhumu
etimle barıştırırım yeniden
bıçağın çeliğinden tutanım ben
avcumda derin uçurumlar

yorgunum
yaşayamadıklarımdan

Berdar DOĞAN
6 Ekim 2002

SAVAŞ

ağıtlar acıtır yüreğimi
daha başlamadan yok oluş
keder düğüm olur boğazımda
yanaklarımda gözyaşlarım donarken

ben ölümü sinemada gördüm
teksir kâğıtlı tarih kitaplarında
farklı adları vardı hepsinin
Hitler, Stalin, Miloseviç, Bush

yaşamın o en sıcak anlarında
elini uzatıyor şimdi ölüm
soğukluğuyla

şekli geliyor gözlerimin önüne
umutsuzluk ve çaresizliğe dair ne varsa
vücut buluyor

anaların ağıtları yitip gidiyor
kör, sağır, onursuz dünyada
ve imparator sırtını sıvazlıyor
yahudi çocuğunun

analar tedirgin, gözler anlamsız
korku bedene bürünmüşcesine
geziniyor

bir kor düşüyor yüreklere
her gün
sil baştan

(Yaş, 2003)

İNADINA YANLIZLIK

batırdı atmosferime azı dişlerini
kanlar ağa bulandı
baktı, değdirdi gözlerini en hoyrat tenlere
bir güvercin tuttu bin güvercin havalandı
düştü camdan evler pamuk tarlasına
havalandı güvercin, yalnızlığa..
sevişmeler anafor,
seziler anafor,
duygular anafor..... bu gece.

Esrime mahzunluğu ile baktım şimdi
Yelkenlerini açan tüm aşklara
Çok da uzak değiller ama, bulanık bana.
Sıcak bir gülümsemenin kıyısındayım
Ha koptu kopacak fırtına, salyası akmış
yüreğimde.
Atmosferim kan revan nidalarında...

Sevişmeler rücu
Seziler rücu
Duygular rücu... bu gece.

Şarkının notasına taktım imgeleri,
Ya da bir şiirin tümcelerine!!!
Yaptım ne kadar resim varsa sözlerine..

Takıldı ya gözler hoyratlara
Atmosfer kan revan ya..

Resimler silindi
Şiirler düştü
Şarkılar terk-i diyarda....

Şimdi;
Batır atmosferime en acıtan sözlerini
Kan akmıyor,
Garaz bağladım
Nefret var artık buralarda,
İnadına,
Havalandı güvercin yalnızlığa.....

Nilgün Çelik

Çaputları Ağaçlara Bağladığında

Annesini kaybetmiş çocukların uykularında dinlendim bir süre ve yalanın insanları meydanlara çağırdığı yanlızlıklarda dolaştım. Aslında yaşamın sıkıcılığında susan ve ağlayan insanların boşluğu tanıması herşeyden daha önemliydi. İşte bu yüzden kimse o gökyüzünün maviliğinde ağlamadı gidenlere. Gidenler. O eski şarkı, rüyaların ruhtan çıktığı. Ve o eski yalan, söylenmemiş rüyaların ruhtan çıktığı mevsimlerde kaf dağına mutluluğu aramaya giden insanların yüzlerinde hazreti ademden ve hazreti havvadan kalma bir gülümseyiş var. Bu gülümseyiş kırlangıçların kaybolduğu zamana denk gelen bir gülümseyiş. O yüzden üzerinde fazla durulmadı cellatların şahitliğinde. Cellatlar bütün gülümseyişlere soğuktu. ve her şeyin annesinin anlattığı gibi olmadığını daha ilk idam ettiği adamın gözlerinden anladı. Gözler ve o eski aşk yalanları.gözler derinliğin uçurumlarında gezen bir kuş.yada o derin bakış bir şairde.aşk yalanları ise o güzelim kır kahvelerini bozdu günümüzde ve günümüzde merhametin olduğu yerlere giden insanların suçladığı akşam sadece bir yatır değildi. bütün yatırlar gibi yaşamakta lanetledi gökyüzünün beyazlığını siyaha dönüştürenleri. Gökyüzünün beyazı siyaha dönüştüğünde o eski gelin yaşamak masallar ve uçmayan güvercinler hep birlikte insanlığın yeniden yeryüzüne inişini kutladılar. Bu kutlamalarda hiç yalan söylenmedi. ve hiç kimse mutluluğun bir gün uzakların yanına gideceğini düşünmedi. İşte böyle böyle yaşamın o siyah yüzlü kadınına hiç kimse hüznü sormadı. onun için ki susmanın bedeli çok ağır oldu insanlara insanlar bazen bir ırmak gür akan bazen bir bataklık kokan bazen de bir yıldız uzayda ağlayan susmanın bedelinin çok ağır olduğu başka zamanları da hatırlıyorum. Çünkü ben gecenin karanlığında uçurtma uçuran çocukların annelerinin şehrin pisliğinde kaybolduğuna şahit olmuşumdur. Bu şahitlikte ağlamak bir anlam ifade etmese de hayat haksızlığa karşı olan insanların hayatıydı.haksızlığa karşı koymak, haksızlığa karşı koyamıyorum der adam o küçük aynasını çıkarıp saçını taradığında ve saçını taradığında adam ayna yere düşer kızgınlıktan. ve paramparça olur hayaller haksızlığın yanında, haksızlığın yanında ben o eski yanlızlığımı bir kafese koyup buğdayla beslediğimde zamanın geçmeyen saatlerini yaşamdan bilmek zorunda kalmıştım, bilmek zorunda kalmak, evet bilmek zorunda kalınlığında o ince sızı gelip kalbimi kırmızıya boyarsa her şey annenin babana söylediği gibi olmayacaktır.çünkü yaşamın şizofreninde alkışlanan sanatçıların bir gün bir parça ekmeğe muhtaç oldukları gibi sen de çocuklarının saçlarına mavi kurdela bağlayarak hayatı protesto etmesine bir şey demeyeceksindir, niye sen yada bir başkası değil hayat. yada nedendir genç yaşta ölenlerin ardında bıraktığı o konuşulmamış tabu.bilmiyorum. bilmediğim gibi de hiç kimseye sormadım çilenin insanın saçlarını ağarttığı mevsimleri ve zamanları, eğer bir adamın saçları durup dururken ağarıyorsa orda hiç acı çekmemiş bir serçenin kaybolmuşluğu vardır. yok eğer saçlar uzun yıllar içinde ağarıyorsa orada yaşamın hiç gelmeyen kuşlarının kırmızılığı vardır ovalara, ovalar, bir yaşlı köylü ya da bir gelin ya da kör bir çocuk. Ovaların genişliğinde kaderin anlamını arayan bir ozan öncelikle sessizliği tercih eder yanlızlıktan yana. ve bilgeler susmazlar gökyüzü ovaları tanımadığında.

İlker Gören-2005 Mersin

BİR ÇOCUK BİR HAZİRAN SABAHI

İzim düşer geceye, ararım kendimi / Bir ipucudur ömrüm. / Suskunluğum ölümüm. / Bilmez kimseler; / çünkü ben hâlâ herkes için bir düşüm.

Bir çocuk... Bir haziran sabahı... Boynun astığı heybesinin içinde kutsal kitabını taşıyor. Neden taşıdığını kendi de bilmiyor. Diğer arkadaşları sokakta topun peşinden koşuyor. İzliyor bir vakit. Sonra kendi de katılıyor onlara. Boynundaki ağır şeyle bağdaşmıyor yaptığı. Boynuna o ağırlığı asanlar öyle diyor. Zaten o, bu yükü neden boynunda taşıdığını bilmiyor. Bilmediği bir yükün altında çocukluğunu yaşıyor. Dudaklarında çocuk şarkılar, oynamak istiyor. Gözleri özgürlüğünün tanımını arıyor...

Ben... Bir haziran sabahı... Ne asılı boynumda? Ne var omuzlarımda? Onca yükle nereye gidiyorum. Hani peşine takılacağım arkadaşlarım? Ben de cevabını bilmediğim soruların altında yaşıyorum. Hesapsızca yazıyorum. Hesapsızca susuyorum hayata karşı. Dilimdeki kilitlerin anahtarları kim bilir nerelerde? Bomboş yürüyorum. Boş gezenin boş kalfalığına terfi etme saatlerimde, kederlerimin üstüne birkaç mısra yazıyorum.

Anlamsız olduğum vakitler bunlar. En çok canımın yandığı, içimin sızladığı, yüreğimde, bir ananın ölen evladına ağıt yaktığı vakitler. Tırnakları çekiliyor ruhumun. Neye başlayacağımı bilmediğim bir filmin sonunda, filme yetişememişliğime yanıyorum. Bir şarkı demleniyor içimde. Düşüncelerim ziftleniyor. Kaygılarım büyüyor. Karamsar yanım, güneş batarken yanan yerlerimle yakıyor sigarasını. Kullanılmışlığıma yanıyorum.

Bir haziran sabahında her şeye başkaldırabilen sıradan bir çocuk olmak istiyorum. Bana yüklediği sorumlulukları umursamadan, bir şeylerin peşinden koşturmak ve hayata dil çıkarmak istiyorum.

Dil çıkarmak!.. Hâlâ çocuk yanlarım var değil mi? Evet var hâlâ çocuk yanlarım. Belki de bu sayede hâlâ yürüyebiliyorum. Dikenlerin gül maskesi taktığı bu yolda öyle zor ki yaşamak... Dikenlere gülün bir parçası olduklarını anlatmalı. Bu ben olmamalıyım ama. Çünkü bir varlığa ait olmak söz konusu ise ben baştan kaybettim. Hiçbir gülün dikeni olamamak gibi bir sorunum var. Bunun iyi yanında olabilir; gül uğruna katlanılmak. Herkesin bildiği bir hiç kimse ülkesinde, bir haziran sabahı tüm aidiyetsizliğimle sıntıyorum boş yola. Geriliyor yüz kaslarım. Duyguların karaya vurma vakitleridir bunlar. Göz yaşlarımın sel olacağı bir afet bölgesidir yüzüm. Bölgemde ver-

diğim kayıpları ben bile bilemem. Fırtına öncesi sessizliğin anlamsızlaştığı bedenimde kıyamet öncesi fırtına kopar. İsrafil'in enstrümanına ölü senfoniler eşlik eder. Birazdan bitecek gibi gelir tüm belalar. Oysa bitmez. Ben bağrıma acıları basarım. Ben bağrıma herkesin bildiği bir hiç kimse ülkesini... Ben bağrıma kana bulanmış ilahi bir metafizik basarım. Buna rağmen hayata karşı şikâyetsizliğimle devam ederim yürümeye. Yürürüm fakat öfkem büyür. Bugulanır gözümde dünya. Öyle güzeldir ki o an her şey. Gerçeklerin siluetleştiği bir kaygısızlık anıdır. Derin bir nefes çekerim ciğerlerim yanar. Kanıma acıların düğümü karışır; gerçek...

Ben... Bir haziran sabahı... Ne yazabilirdim ki? Nasıl ifade edebilirdim ki kendimi. Dilimde kilitler. Yüreğimde onca ağırlık. Nereye gitsem oraya ait olamayışımın verdiği buruk tat. Gülüşümde intiharlar... Heyecanlarım geçmişimi özler, eskiyi anarım. Yalan söyleyemem acılardayım... Hiç bilmediğim, adını "şey" koymak zorunda kaldığım "şeyler" kemiriyor içimi.

Huzursuzum. Yaşamayı bilmeyişimmiş sebebi; öyle diyor doktor bey. Elinde kalemiyle not defteri var ve bana yapmacık bir şekilde gülümsüyor. Yaşamayı bilmemek. Acıkıyorum; yemek yapmayı bilmediğim için mi? Hayır; acıktığım için. Huzursuzum, huzursuz olduğum için. O yüzden cevap aranmasın içimin kemirilişine. Ben zor bir yolda ilerliyorum. Sorunlara bu kadar kolay kulp takılan bir yer bana göre değil. Ben zor bir yolda yürüyorum. Ellerim, omuzlarım düşüyor yorgunluğun son noktasına. Tek başıma bırakılmışlığıma içerliyorum. Adına yalnızlık diyemiyorum. Çünkü ne olduğunu tanımlayamadığım bir acı olamaz yalnızlık. Sonu gelmiyor yolun. Oysa ben bu yola üzerimdeki yükle çıkıyorum. Ben bu yola ıslak kederlerle çıkıyorum. Ben bu yola ömrümle çıkıyorum.

Ben... Bir haziran sabahı... Yazgımın beni sürüklediği yerlere... Bir çocuk... Bir haziran sabahı... Başkaldırışın özgür ülkesine...

Ben artık yürümek istemiyorum...

Burak Örkün

Merhaba sana sevgili Aslan Abi!

Yaşını bilmiyorum ama saygıdan abi diyorum kabul edersen.

Ben Kaçak Yayın'ı en baştan beri severek okuyorum. Ve size yazmayı çok istiyorum ama cevap vermezsiniz de hayal kırıklığına uğrarım diye korkuyorum. En çok seni, Oktay Taftalı'yı seviyorum. Bir de Metin Kaçan'ı. İkiniz Hasan Kaçan' la bir röportaj yapsanız olmaz mı? Sizi kaçırmadan takip ediyorum. Ama bir gün bir yerde karşılaşırsak belki kaçırabilirim de eve falan yanı.

Neyse espri anlayışınıza sığınıyor ve saçmalama hakkımı da birazcık kullandıktan sonra sana bir şiir bir de yazımı gönderiyorum.

Hayat Kırıklıkları
Camdan ya da buzdan
Kristalize olmuş
Her şey don-ukmuş
Hayat buzmuş
Hayat buymuş

Camdan önce buluttan
Yeryüzüne konmuş
Her şey su-ymuş
Herkes su-smuş
Hayat konuşmuş
Hayat kuşmuş

Camdan daha çok insan
Kırılmış bu dünyada
Her şey yarımmış
Hayat kırıkmış
Hayat kırılmış

Camdan kuleler tuz buz
Cansız bedenler ar-sız
Her şey tadsız
Hayat adsız
Hayat aşksız

Camdan ve saydam gölgeler
İzleri silinmiş
Herkes düş görmüş
Her şey sönmüş
Hayat bize gülmüş
Hayat gülmüş

Yaprak Bozkurt

Sevgili Aslan Özdemir!..

Galiba Taşra'dan yazdığım mektuplar, bir kahır mektubu gibi oluyor. Ama Kaçak Yayın bizim de sesimizi duyuran biricik platform oldu, ne yapalım. Bu hüzünlü havayı dağıtmak için kendimden bir haber vereyim. Kasım ayında, bir oğlum olacak inşallah. Yazın dünyamızda Baba-Oğul ilişkisi çok özeldir kanımca. Can Yücel bir şiirinde 'Hayatta ben en çok babamı sevdim' dememiş miydi? Ahmet Arif'in oğlu Filinta'yı, Hasan Hüseyin Korkmazgil'in oğlu Temmuz'u, Nazım Hikmet'in oğlu Memet'i şiirlerinden anımsıyoruz. Bir uçak kazasında yitirdiğimiz Ergin Günçe (ki İkinci Yeni'nin en önemli şairlerindendir kanımca) oğlu Dadal'a şiir yazmamış mıdır? Dadal Günçe ile Ankara'da tanışma olanağım olmuştu. Gerçi insana burukluk veren örnekler de yok değil. Cemal Süreya'nın oğlu Memo ile ilişkisi boyalı basında pehlivan tefrikası gibi çıktı. Kimi oğullar, babasının gölgesi altında ezilir, babasından çok ayrı mecralara sürüklenirken, kimi oğullarda babasının izinden yürür. Benim oğlan, kendi çizgisini kendi belirlesin, benden daha ileri olsun, Nazım Usta'nın dediği üzere. Kısmetse oğluma Enver Tuna adını koymayı düşünüyorum. 1989 yılında dayım Enver intihar etmişti. Oğluma ilk adını Enver koyarak, belleksiz topluma, ahde vefa'nın, yitirdiklerimizi unutmayışımızın bir örneğini vermek isterim. Bir de şairler intiharla kan kardeşidir bilirsin. Nilgün Marmara, Kaan İnce, Mayakovski ve Deniz Başaran geliyor bir çırpıda usuma... Şair, ölüm duygusunu atamaz, sürekli heybesinde taşır. Bir şeylerin değişmediğini görünce, onurlu bir şekilde gidebilmek için herhalde. Birde Enver'in tarihsel bir önemi var, Enver Paşa'dan dolayı. Bugün Enver Paşa'yı karalayan çok. Kaybettiği için. Çünkü çarklar hep kazananların değirmenine su taşır. Oysa Enver Paşa, bir ideal uğruna ömrünü heba etmiştir. Bizim tatlı su aydınlarımızda, bol ahkâm kesmek vardır da, işi pratiğe dökmek yoktur, ne acı!..

Ağustos ayı Kaçak Yayın'da Enis Batur'la söyleşi dikkatimi çekti. İsmet Özel, Hilmi Yavuz çerçevesinde gelişen Türk şiiri var mıdır, yok mudur geyiğine bir nebze katkıda bulunuyor. Ben bu tartışmalara gülüp geçiyorum. Elbette Türk şiiri vardır. Çünkü ben hâlâ Türkçe yazıyorum. Şaka bir yana böbürlendiğimi sanmayın. Atilla Koç bakanımızın işaret ettiği gibi, az gelişmiş ülkelerde sözlü edebiyat gelişmiştir. Bizim halk şiirinden beslenen güçlü bir birikimimiz var. Bir de Türkçe, şiir için son derece müsait bir dil. Kaldı ki,edebiyat dergilerini parsellemiş bir zümrenin haddine mi düşmüş Türk şiirini tartışmak. Benim gibi pek çok insan sesini duyuramıyorken. Bu tartışma bu yüzden boş, şiirler konuşsun, hepimiz şiir denizini nehirlerle besleyelim, yeter ki gençlerin önüne barajlar konmasın.

Gerçi, kitapları çıkmış kimi yazarlarımız, şairlerimiz Kaçak Yayın'ın adını dahi duymamış. Yazınımızın en gür sesi Kaçak Yayın'dan bihaber olunduktan sonra ne söylesek boş. Kalın sağlıcakla.

Sevgiyle!..

Dr.İbrahim ORMANCI

GÖLGE KULESİ

Cinleri ürperten bir uyku bu.
Huzursuzluk içinde bir gül bahçesi.
Tüm saray panik içinde, korku!
"Alaşağı bir ozanın basit dizeleriyiz
Dudaktan boşluğa akan."
Zindanın duvarları fısıldıyor, kaos!
Tükenmişim, Yaşlı Perim güçsüz.
"Çaresizliğin tıkanmışlığındayız."
Bitiş tebessümle karşılanıyor, umut!
Tene batan hançer yok sayılabilir mi?
"İlahi bir beklenti kıvamındayız.
Eskidik, aslında hiç varolmadık."
Bulutlar ne anlatmaya çalışıyor?
Huzurun çağrısı değil bu.
İhanet küfürlerini savuruyor.
Kapı eşikleri tuzak.
Yüzünü dökmüş insanlar, hüzün!
"Arsız duygular iç geçiriyor.
Karmaşık imgelere giydirildik."
Derken yapraklar dökülür.
Soytarılar bile ağlar gizli gizli.
"Bazen sessizlik akar gözlerden.
O zaman susarız biz."

Haziran 2005

beati qui lugent (*)

(en ücra köşelerinde saklıdır zamanın)
pera'nın gölgesinde;
hava soğuk, rüzgâr saçlarında
asılı kalmış eylül,
ne uzun sevişmelere tanıklık eden gözlerinde.
kıyametin göğünde bir çehre...
nasıl desem, ezgilerin,
seven yüreklerde sayısız anılar uyandırması.
ellerim tozadı önce, boyalı fırçayla seviştiler.
usumun nü kadınıydı fırlayan.
gözlerim kaçtı sonra, gözlerin de.
zeytin çekirdeğiyim...
viski şişesinin yanında küflü bir kaşar peynir,
sana neyi anımsatır?
işte benim o!
bırakalım; aklımın oynadığı oyunlara gelince:
soğuk hava, saçlarında rüzgâr.
perdenin gerisinde bir mum;
sevişen iki beden; imrenen gözler.
aşk mum ışığında mı çoğalır?
pera'dan ayrılırken, hâlâ gözlerinde eylül.
hiç bu denli özdeğe dönmek istemedim.
ne ifade eder özdek sana?
aşk, sevgi, dokunma, bakış?
ne özdek?
...
sesleri kesildi,
çöl kumlarında ağrılarla doğan çocukların.
tabloyu bitirmeliyim!
hava soğuk, rüzgâr saçlarında.
suyun soğukluğunda yanmalı bu resim!
ellerle ifade edilen çığlıklar.
acı çekmek; iki büzük dudak ötesinde,
acı içmek...

* (Lât.) Ne mutlu acı çekenlere!

Selçuk Erat
Eylül 2000, Beyoğlu

Portakal sokak, 5 numarada
oturuyordu mağfelinga...
Cumbalı evlerinin
mavi patiskalı penceresinde
gülümserken yüzü,
Derekahve dümdüz
İzmir bir yangın yeri olur...

Portakal sokak, 5 numarada
oturuyordu mağfelinga...
Köşeyi dönmeden,
taş yola sapınca
görünürdü dünya....

İbrahim Altan

KAÇAK
YENİ YAYINLAR

Kitap Arkası

LETTERA AMOROSA
İLHAN BERK hayykitap
"Her yanı dökülen, her yanıyla konuşan bir adam köpeğine bir şeyler anlatıyor. Bağırıyor, köpeği yerinden kımıldamasın diye. Bir kapağı yok bir bavul içinde bir kuş dönüp duruyor. Yerde adamın çulu, şapkası, tası tarağı duruyor. Bir de para kutusu. Kuşa bakanlar arada tasa bir şeyler atıyor. Kuş her haliyle sahibine benziyor: Onun gibi öfkeli, berduş, çıplak. Adam arada köpeğe komutlar veriyor; kuşa sahip çıksın diye. Kendisi ikide bir oraya buraya geliyor, durmadan bağırıyor. Gece düşmüyor."
(Kitaptan)

FELSEFE VE FELSEFİ MANTIK YAZILARI
TEO GRÜNBERG YKY
"Ülkemizdeki bir çok düşünce insanının yetişmesinde büyük katkısı olan, mantık ve bilim felsefesi alanlarında uluslararası literatüre çok değerli hizmetler veren ve ayrıca bilimsel çalışmaları kadar öğrencileriyle kurduğu ilişki, onları yetiştirirkenki gayretiyle de tanınan Teo Grünberg, 1960'ta, yani yaklaşık yarım yüzyıl önce, Hüseyin Batuhan'ın teşvik ve teklifi üzerine, Hans Reichenbach'ın ayrılışından beri sembolik mantık okutulmayan İstanbul Üniversitesi'nde bir yandan mantık dersleri vermeye, bir yandan da doktora çalışmalarına başladı (...) Grünberg'in hem yaşam öyküsü, hem de dünyanın sayılı mantıkçı ve bilim felsefecileriyle aynı platform üzerinde, yeri gelince onlardan destek alarak, yeri gelince onlarla tartışarak ürettiği değerli yapıtı, ülkemizin çağdaş düşünce geçmişine tanıklık etmemizi sağlayan vazgeçilmez belgeler sunar."

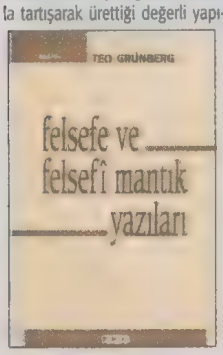

GÖZLERİM BAŞKA YERLERDE KALDI
KEMAL ŞAKİR ÇINAR
Siyah Beyaz Yayınları
yolculuk nereye bilmem
son durak neresi bilmem
bildiğim bir tek şey
gözlerim
başka yerlerde kaldı

ÖLÜMLÜLER DEFİLESİ
PAPYON TAYFUN TÜRKKAN Piramit Yayıncılık
Şiir dili, bildiğimiz, klasik anlamdaki dil değil, basbayağı canlı bir varlıktır. Nefes alır, koşar, bazen yavaşlar, hatta durur, bazen de coştukça coşar. Şiir sayesinde dilin yararlandığına, kanadığına ya da en olmadık zamanda kahkaha attığına bile tanık olabiliriz.

Papyon Tayfun Türkkan'ın şiirleri sanki bu gerçeği kanıtlamak için yazılmış. Dil, yerinde durmuyor bir kere. Haylaz bir çocuk gibi oradan oraya koşuyor; atlıyor, zıplıyor... Tuhaf ama; anlam da öyle!

Şiirin kendi yatağına çekildiği noktadan değil, şiirin kırılma noktasından çıkıyor, hayata sızıyor bu şiirler. Şiir kitabından çok bir defile kitabı bu. Her canlının diğer canlılara alkış borcu olduğunu hatırlatıyor bize. Papyon Tayfun Türkkan, Ölümlüler Defilesi'yle borcunu ödüyor bana kalırsa!

KÜRESEL ADALET Mİ, KÜRESEL INTIKAM MI?
HANS KÖCHLER Alkım Yayınları
"Roma statüsünü 139 taraf imzalamış ve bugüne değin 90'ı onaylanmıştır. Amerika gibi en güçlü uluslararası oyuncu ve daha birkaçı buna taraf olmazsa, insanlık için umutların bağlanması gereken böyle bir mahkeme başarılı olabilir mi? Ondokuzuncu yüzyıla özgü 'çifte ölçü' günümüzde gene uygulamaya geçiriliyor. Sonuçta, Uluslararası Ceza Mahkemesi yalnız yenilmişleri, iktidardan yuvarlanmışları, gözden düşmüşleri ve güçsüzleri mi yargılayacaktır? Gene yenginler mahkemeyi oluşturacak, kimlerin yargıç karşısına çıkacağına karar verecek ve davanın nasıl yürütüleceğini de mi belirleyecekler? Prof. Köchler evrensel hukukun ayrımcılıktan uzak durmasını savunuyor ve bunun doğruluğunu kanıtlarken tüm dünyanın geleceği için tünelin sonundaki ışığı gösteriyor."

PAUL'ÜN GÜNLÜĞÜ
Yazan: Christine Nöstlinger
Türkçesi: Mine Kazmaoğlu
"Paul, ailesinin şehir dışındaki evinden, annesiyle birlikte Viyana'ya geri dönmüştür. Ancak, aynı sınıfı ve sırayı paylaştığı Susi bu dönüşten pek memnun kalmaz. Çünkü Susi, birlikte geçirdikleri yaz tatilinden sonra, Paul'ün dayanılmaz ve ukala biri olduğunu düşünmektedir. Üstelik Paul, sınıflarındaki Türk bir işçi ailesinin oğlu olan Ali'yi de her

fırsatta aşağılamaktadır. Susi, arkadaşlığına değer verdiği Ali'ye karşı bu davranışları nedeniyle Paul'e daha da çok öfkelenir. Arkadaşlarına sık sık yalan söylemekten çekinmeyen Paul, ailesine ilişkin gerçekleri de saklar. Gittikçe daha da çekilmez olan Paul günün birinde evden kaçınca, Susi onun hakkındaki gerçeklerin farkına varmaya başlar..."

POLİKUŞKA
LEV TOLSTOY Can Yayınları
Savaş ve Barış ve *Anna Karenina* gibi yapıtlarıyla dünyanın en büyük romancılarından biri sayılan **Lev Tolstoy**, aynı zamanda 19. yüzyıl Rusya'sının en etkili ahlakçı düşünürüdür belki de. Birçok yazısında din, toplum, ahlak ve sanat konusundaki görüşlerini açıklamış, Rus Ortodoks Kilisesi'nini bağnazlığını eleştirmiş, köylülerin yoksulluk ve eğitimsizliğine çözümler aramıştır. Tolstoy'un 1855-1863 yılları arasında yazdığı 'halk için öyküler' arasında yer alan **Polikuşka** da onun daha çok maddeci toplumun doğal insan üstündeki etkilerini konu edinen yapıtlarındandır. Genç Tolstoy'un, köylü yaşamı üstüne parlak bir öyküsüdür *Polikuşka*; ama en küçük bir romantizm içermez yazarın yaklaşımı; tam tersine, Çehov'un bu konudaki bazı öykülerinde rastlanan katı bir gerçeklikle kaleme alınmıştır.

KAYIP KIZLAR ÜÇGENİ
MUSTAFA RESA
Bağdat Caddesi, Etiler, Gümüşsuyu üçgeninde bir kayıp kızın serüveni... Mimarlık öğrencisi Tuğçe, final sınavı için evden çıktıktan sonra ne okula gidebilmiş ne de evine dönmüştür. Polisin tüm araştırmaları sonuçsuz kalınca, çaresiz anne, 'aile dostu' aracılığıyla amatör dedektif YK'ya başvurur.

Elektrik mühendisliğinin yanı sıra dedektiflikte de tutunmaya çalışan YK için o andan itibaren yepyeni bir serüven başlar. Adını 1970'lerin efsane rock şarkıcısı Mary Hopkins'in ünlü şarkısından alan gece kulübü: Alone Again... Kulübün her biri üçgen formunda ve adını yine 1970'lerin kült filmi Emanuelle – Arzunun Esiri başta olmak üzere resimlerinden, şarkılarından, filmlerinden alan içiçe labirent biçimindeki salonları... Kaçıran, kaçırılan ve iz süren kimliklerinin iç içe geçtiği çok bilinmeyenli denklem, Karagümrük'ten Bostancı'ya, Beyoğlu'ndan Etiler'e uzanan İstanbul fonunda beklenmedik çözümlere doğru yol alır. Rock, sinema, edebiyatla biçimlenen 1970'ler gençlik kültürüyle her şeyi internet üzerinden yaşayan 2000'ler gençliğinin kimlik karşılaması; polisiyede yeni bir adım; Kayıp Kızlar Üçgeni...

TAŞIYICI **ÇAĞAN DİKENELLİ**
+1 Kitap
"yaşarken karanlığın içine çekilecekler... bir an önce ölmek için dua etmeli."

"Davulun sesi biaz daha gürültülü bir şekilde iniedi o anda. Çevresi ayaklarının altından yükselen bir sesle sarılıyordu. Artık arkadaşının çığlıklarını duymuyordu o. Bir deli gibi saçlarını çekerek parlak gözleriyle sisin içinde yürümeye başladı. Giysileri kana bulanmıştı. Tokmaklar, büyük bir gürültüyle bilincine iniyordu sanki. Çok şey kazanmak için yola çıkmıştı ve her şeyini yitirmek üzereydi. Ölümünden ne kadar korktuğunu algıladı o sırada. Çılgınlık bile, bir korkunun önüne geçemiyordu." Çağan Dikenelli, "Taşıyıcı" da, okuyucusunu korkunç gizlerin bilinmez dehlizlerine davet ediyor ve dehşetli soluklarla büyüyen mistik bir dünyanın kapılarını aralamaya çağırıyor. Kapıları araladığımızda, gerçeklerin kara rüzgârlarla kapılarak sizi yapayalnız bıraktığını hissedeceksiniz. Zekice örülmüş kurgusu, etkileyici diliyle gelecekte de övgüyle bahsedilecek bir yapıt. Sürükleyici ve sofistike bir korku romanı.

'Altın Çağın Yaratıcısı' anılıyor

Yunanistan, 2004 yılını Sofokles'in 2500. yılı ilan etmişti. Bu yıl ülke bir başka önemli devlet adamı Perikles'in 2500. doğum yılını kutluyor. Tarih kitaplarına `Altın Çağın Yaratıcısı', sanatçı ve yazarların koruyucusu olarak geçen Perikles için ülkenin dört bir yanında etkinlikler düzenleniyor. Devlet adamı Perikles için Avrupa Kültür Merkezi'nin Delphi tesislerinde uluslararası bir sempozyum ve sergi düzenlendi. Kürütörlüğünü Takis Mavrota'nın yaptığı, `Sutunlar ve Direkler' başlıklı bu özel sergide resim, heykel ve karışık teknikle yapılmış işler sanatseverlerin beğenisine sunuldu. Yannis Moralis, Stiven Andonakos, Kostas Çoklis, Pavlos, Gunther Uecker, Yannis Parmakelis, Hrisa, Dimitris Mitaras, Akekos Fassianos, Sotiris Sorogas, Novello Finotti, Yannis Buteas, Opu Zuni, Yannis Psihopedis, Patrizia Molinari ve Iotoff'un yapıtlarının yer aldığı bu sergide sanatçılar kendi yorumlarıyla `Antik Yunan Ruhunu' yansıttılar.

İ.Ö 490-429 yılları arasında yaşayan ve Atina'da doğan Perikles Elealı Zenon ve Anaksagoras gibi filozofların yanında yetişti. İ.Ö 461 yılında demokratik partinin başına geçen Perikles, otuz yıl Atinalıları yönetti. Atinayı yönettiği günlerde Yunan sanatı da, düşüncesi de çok yüksek noktalara ulaştı.

KAÇAK YAZAR

Nena Çalidis

Tiyatroya gidecek maddi güce sahip olmayan insanlara devlet kasasından para vererek kültür sanat etkinliklerine katılmasını sağlayan Perikles

Atina'yı yönettiği dönemde farklı bir demokrasi anlayışıyla hareket ediyordu. Perikles iktidarda olduğu dönemde Akpolün içinde yer alan

Pantheon Tapınağını da yaptıran kişi olarak tarihte yerini almıştır. Atina'yı Yunanistan'ın en güçlü şehri haline getirmek isteyen Perikles, kara kuvvetleriyle istediği başarıyı sağlayamayacağını anlayınca deniz kuvvetlerini çoğalttı. İ.Ö. 431 yılında Atina ile Isparta'yı (Spata) da içine alan Peloponisso Savaşları patlak verdi. Bu savaştan ölenlerin ardından Atinalılara Thukidides'in yazdığı ve halen Yunanistan'daki okullarda okutulan `Ağıt Söylev' metnini okudu. Perikles tarihte Atina'yı süslemeleri için durmadan desteklediği sanatçıların ve yazarların koruyucusu olarak yer aldı. Periksel Atinalılarca yeniden göreve çağrıldığı İ.Ö. 429 yılının sonbaharında vebadan öldü.

KAÇAK GEZİ

Metin Fındıkçı

Jerash Şiir Festivali

Geçen ayın (Temmuz) başında, beni Ürdün'den arayıp 29 temmuz-4 ağustos tarihleri arasında yapılacak Jerash Sanat ve Kültür Festivaline çağırdıklarında hem şaşırdım hem sevindim. Şaşırdım, çünkü hiç hesapta olmayan bir durumla karşı karşıyaydım, üstelik hoş bir durum. Bir Arap ülkesinden bir davet: ilk defa bir türk şairi "Şiir günleri"ne katılmasından duyacakları mutluluktan söz ediyorlardı. Hiç düşünmeden kabul ettim. Bu olaya çok ama çok sevindim. Sevincimin nedeni, onca zamandır yaptığım işin yani Arap şiirini Türkçe'ye aktarma tanıtma sevdası nın boşuna çekilmiş bir kürek olmadığını görmek, birilerinin bunun farkında olması beni mutlu kılmıştı.

Yalnız, ortada giderilmesi gereken ufak bir sorun vardı. Jerash'ta okuyacağım şiirleri okuduktan sonra Arapçasını okuyacaklar. Peki Türkçeden Arapçaya bu şiirleri kim çevirecek? Şiirlerimi ne yazık ki, Türkçeden Arapçaya hem de böyle iç içe olan iki dil olmasına rağmen çevirecek bir kişinin olmaması insanı üzüyor. Sonunda yardımıma, kadim dostum T. Asi Balkar yetişti. Şiirlerimi ingilizceye çevirdikten sonra, bir başka dostum, İngiltere'de yaşayan ve orada Arapça basılan "El Kuds" gazetesinin kültür sayfası yönetmeni Amcet Nassır Arapçaya çevirdi.

Amman Havalimanı'na iner inmez bu kadar sıcak bir ilgiyle karşılanacağımı tahmin etmedim. Beni karşılayan arkadaş havalimanı görevlilerine "Türkiye'den Jerash Festivaline katılmak için gelen şair" deyince, hiçbir kontrolden geçmeden beni bekleyen arabaya ulaştım... Ertesi gün otel lobisinde Ürdünlü bazı şairler hariç festivale katılan Arap ve Avrupa kökenli şairlerle tanıştırıldım; tanıştırılma görevini gelen şairlerle ilgilenen ve Rabia hanımın yardımcılığını üstlenen, Hanedi Hanım oldu. Rabia ve Hanedi'nin bitmez tükenmez enerjileriyle ve iletişimleriyle güzel anılarımız oldu, her ikisine de sonsuz teşekkürler. Ayrıca jerash festivalinin yöneticisi şair Jeryes Samawi'nin Rakı Bahçesine verdiği bu akşam yemeği uluslararası festivalin yönetimini üstlendiği için kutlamak gerek.

Bu yazıda şiir çerçevesi içinde ilgi çekici birkaç noktaya değinmek istiyorum. Ürdün topraklarında gezdirildiğim o güzelim yerleri ise ayrı bir yazıyla aktarmak istiyorum. Şiir okumaları, iki akşam haricinde hepsi Amman dışında, (İrbit, Jerash, Şatan'da) yapıldı. En iyi şiir okuma akşamlarıysa İrbit'te yapılan şiir akşamları oldu. Belediye Başkanı sayın Velid El Masri'nin kendisine hayran bıraktıracak düzeyde şiiri âşık bir başkan oluşudur. (Böyle adamlar her şehre gerek, darısı başımıza.) Her şair iki günün programına katılıyordu, yani iki defa şiir okuyordu. Benim şiir okuma günlerim 2-3 Ağustos günleri İrbit'te yapıldı. Bunu açıkça söylemeliyim ki, İrbit dışında yapılan şiir okumaları dışında çok sönük geçti ve ben bütün şiir okuma akşamlarına katıldım, zaten katılmak zorunday-

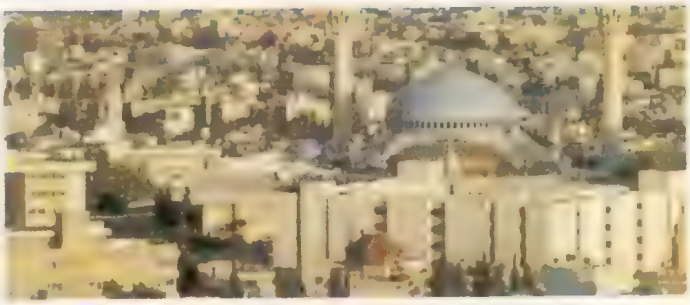

dım; çünkü, hem genç şairlerin şiirini hem de Arap şiirini daha yakından ve iyi tanıma amacıyla.

Şiir festivaline çeşitli Arap ülkelerinden (Mısır, Tunus, Fas, Lübnan, Irak, Suriye, Bahreyn, B.A.E, Filistin, S. Arabistan ve Yemen) 13 şair çağrılmıştı. Arap ülkeleri dışından, (Türkiye, Fransa ve İtalya'dan) üç şair. Ürdün'den ise 11 şair katılmıştı. Kendimi muaf tutarsam otuz altı şairin içinde iyi şiir, iyi şair, şair gibi şair diyebileceğim ancak 8-10 şair vardı. Bunlardan bir kaçı: Faslı Ayşe Basri, Lübnanlı İskender Habeş, Yemenli Muhammed Hüseyin Hitam, Fransız Daniel Leuwers, İtalyan Luigia Sorrentino, Ürdünlü Amcet Nassır'ı sayabilirim.

Şiir okuma akşamlarında, sadece şiir okunmadı. Arap şairlerin aralarındaki küçük görme ve birbirlerini beğenmemenin yanı sıra; son zamanlarda Irakta yaşanan olayların estirdiği rüzgârla hiç kimsenin Amerika'yı sevmemesiyle birlikte, Saddam Hüseyinci olanlar ve olmayanlar arasında şiddetli tartışmalar yapıldı. Amman'da bulunan Hüseyin Kültür Merkezi'nde yapılan şiir okuma akşamında, Ürdünlü bir şairin şiir okumadan önce, Amerika'yı lanetleyip, Saddam'ı övmesi dinleyiciler arasında bulunan Iraklı şairin buna karşı çıkışıyla yaşanan tartışmaların o akşam şiir okuma akşamı yarıda kalması ve tartışmanın uzaması şiir akşamına gölge düşürerek herkesin canını sıktı. Tabii, her iki tarafın da haklı yanları vardı. Ürdünlü şairin nefretle Amerikan karşıtı olması, Iraklı şairin hem Amerikan karşıtı hem de bugün Irakta Sünni bölgesinde, Sünniler tarafından şair diye arkadaşının öldürülmesi ve bir akrabası berber diye berberlik yapması yasaklanması gibi somut olaylarla karşı çıkışı...

Doğrusu bu olaylar beni şiir okumadan soğutmuştu. Rabia hanımla bu durumu konuştuğumda, son derece üzüntü duyarak merak etmememi ve biz yabancı konuklara İrbit'te özenle hazırlanmış ve çok sayıda dinleyici önünde şiir okumanızı sağlayacağını söylemesi beni bir nebze de olsa rahatlattı. Ertesi gün ilk şiir okuma günümde, Amman'dan iki saat uzaklıktaki İrbit'in bir köyünde, İrbit Belediye Başkanı sayın Velid El Masri'nin üstün çabasıyla Rahibi bir Fransız olan kilisenin bahçesinde olağanüstü bir kalabalık önünde ben, Daniel ve Filistinli şair El Mütevekkil çok sıcak bir ilgiyle karşılandık. Bir gün sonra ise, ben, Yemenli şair Muhammed Hüseyin Hitam ve Filistinli şair Velid ile şiirlerimizi okuduk. Ben şiirlerimi Türkçe okuduktan sonra, orada iyi bir dostluk kurduğum Faslı kadın şair Ayşe Basri şiirlerimin Arapçasını okudu. Şiirlerimi okuyuşunun ikinci günü, Osmanlıdan kalma ve şimdi Belediye binası olarak kullanılan bir yapının bahçesinde gerçekleşti. Koca bahçeyi dolduracak şekilde masalar konulması ve masaları dolduran mahşeri kalabalık, beni gerçekten hem büyüledi hem de mutlu etti. O kalabalığın içinde kadın Antakya asıllı kocası İran asıllı bir dört çocuklu bir aileyle tanıştım.

Festivalde beni etkileyen bir başka etkinlik ise, Rabia Hanımı'n müzisyen oğlu yirmi dört kişilik orkestra grubuyla verdiği müzik resitali oldu. Geçekten dinlemeye değer bir dinletiydi.

Jerash Kültür ve Sanat Festivali, Ürdün'e ve Ürdünlülere çok şey katmış. Kültürün bir ülkenin tanıtımı için olağanüstü bir silah olduğunu orada canlı bir biçimde gördüm. Mahmud Derviş: "Şairsiz bir ülke savaşta kazansa da, şairi bol bir ülkeye her zaman yenilmeye mahkumdur." demişti. Haklı, şairsiz ve şiirsiz asla!

HASAN ALİ TOPTAŞ'la Eylül'de raflarda göreceğimiz romanına dair:

Uykuların Doğusu beşinci romanınız olacak. Bu romanda okuru ne bekliyor? Önceki roman ve hikâyelerinizde olduğu gibi dildeki yenilikler, kurgudaki düş-gerçek dokusunun anlatımda çok katmanlı ve belli belirsiz mekân ve zamanlarda okura sunma girişimi mi bu roman da?

Hiç kuşkusuz, Uykuların Doğusu yine bir Hasan Ali Toptaş metni. Okur, önceki romanlarıma göre belki roman sanatında biraz daha yol almış, biraz daha pişmiş bir Hasan Ali Toptaş'la karşılaşacak.

Yazma serüveniniz nasıl geçti? Sizi böyle bir roman yazmaya, yazma tutkunuzun dışında sürükleyen bir gerekçeniz oldu mu? Ya da bunu hiç düşündünüz mü?

Önceki romanlarımdan hiçbirini bu kadar sıkıntılı yazmamıştım. Uykuların Doğusu hem romanın iç sorunları, hem de yazarının hayatla ilgili bazı sıkıntıları nedeniyle çok uzun sürede, neredeyse altı yılda yazıldı. Bu süre boyunca beni hiçbir etken hızlandıramadı, aynı yavaşlıkla yazdım. Yazarken çok şey hissettim. Kimi zaman bitiremeyeceğim diye korktum. Kimi zaman da bitmesin istedim. Hatta, ömrümün sonuna dek sadece bu romanı yazayım, hem de dönüp dönüp yüzlerce kez yazayım istedim. Şeytan bunu sürekli fısıldadı kulağıma. Bu romanı yazmaya iten nedenlere gelince; bu nedenlerin tam olarak farkında olduğumu sanmıyorum. Daha doğrusu, birçok nedenle yazdım hiç kuşkusuz ve bunlardan hangisinin ağır bastığını bilemiyorum. Romanın sıhhati açısından bunu bilmek de istemezdim zaten.

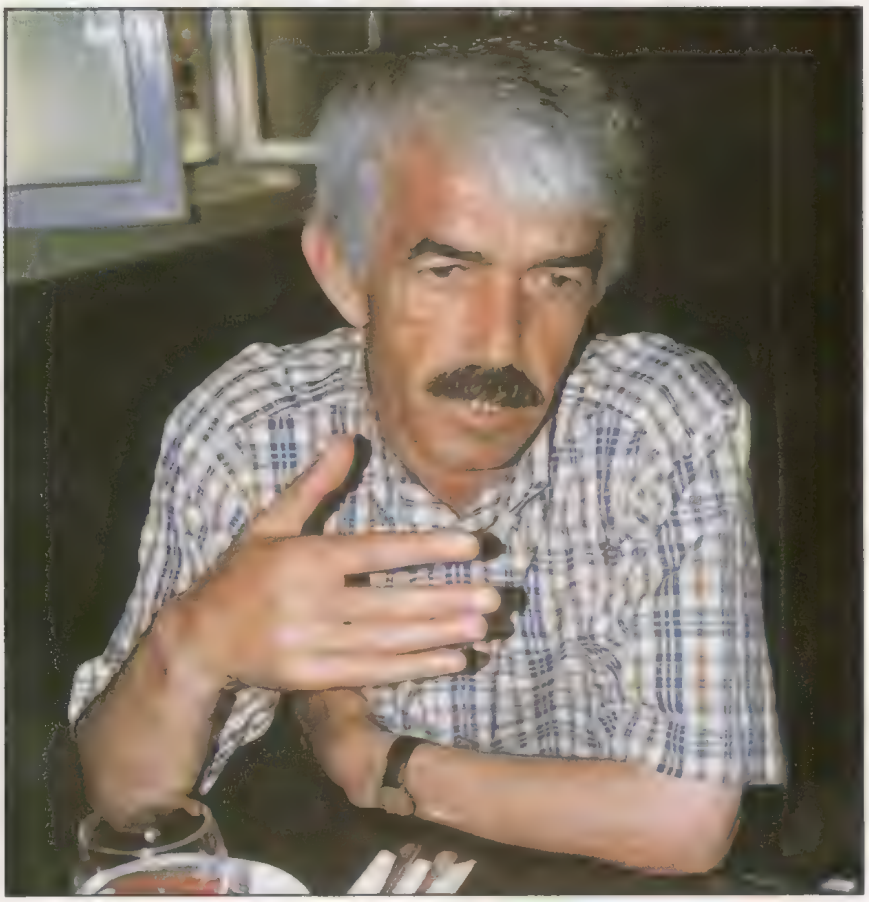

Mümkünse romanın konusu hakkında bilgi alabilir miyiz acaba sizden?

Romanın konusu hakkında bilgi vermek çok zor. Kayıp Hayaller Kitabı'nı yazdığımda bazı arkadaşlarım bana, "Bundan üç roman çıkardı, içinde çok malzeme var," demişti. Belki bu roman için de "Beş roman çıkardı," diyecekler. Çünkü Uykuların Doğusu'nda birbirine bağlı birçok hikâye var. Sel sularına gömülmüş bir şehir, radyoevi, şekerci dükkânı, şehrin içinde gezinen diğer hikâyeler, ata yadigârı, Horoz Dede, vs... Değişik okumalara açık hikâyeler bunlar. Hatta, Uykuların Doğusu'nu okurken okur elindeki kitabın içindeki bazı kitapların içine de girip çıkacak kimi zaman.

Uykuların Doğusu ne zaman çıkıyor?

Eylül ayında çıkıyor.

Romandan, roman çıktıktan sonra farklı bir beklentiniz olacak mı peki?

Romandan beklentim ne olabilir ki, sadece okurla buluşsun istiyorum. Beğenisine güvendiğim birkaç arkadaşım var, onlar da eline sağlık derlerse fena olmaz

HİYEROGLİF, BRÜCKE'NİN 100. YILI, HANS ARP VE AYASOFYA VE DE HOŞ GELDİN AĞUSTOS

Gültekin Emre

Mısır resim yazısı. Hiyeroglif. 1927'de Fransız bilim adamı **Champollion**'a gelene, o bu kutsal yazıyı çözene dek pek çok Batılı araştırmacının çalışmasını ve çabasını unutmamak gerekiyor. Bu araştırmaların süzgecinden geçen bu gizemli yazıyı ele alan kapsamlı bir sergi, Mart'tan beri Berlinlilerin yoğun ilgisiyle karşı karşıya. Ağustos'a kadar açık kalacak sergi, Berlin'in en modern galerisi **Kulturforum**'da. Ayrıca Berlin Devlet Müzesi'nin de 175. yılı bu yıl. Kutsal sayılan ve bir bilmeceden farksız olan ve şekillerle meramını anlatan eski Mısır yazısı hiyeroglifin tarihi aslında çok ilginç. Bugün tümüyle çözülen ve bu konuda emek harcayan bilim adamlarının portreleri, çalışmaları, kitapları da unutulmamış sergide. Sonra hiyeroglifen etkilenerek resim yapan **Max Ernst, Ernst Ludwig Kirschner, Paul Klee, A.R. Penck, And Warhol**... gibi sanatçıların yapıtlarından da örnekler seyirci ile buluşuyor bu sergide. Porselen vazolardan sandalyelere, heykelden yazma aletlerine, papirüslere, resimli yazıyla süslü tabletlere, mektup örneklerine, yazıcılara, haritalara, fotoğraflara dek uzanan çok geniş bir dokümanı gözler önüne seriyor bu önemli ve kaçırılmaması gereken sergi: Hiyeroglifler. Asında, bu sergi Mısır Kraliçesi **Nefretti**'ye odaklanmış. Onun resim yazısıyla süslü mumyasının aslı, yine onun şekillerle bezeli büstü ve tümüyle

onun döneminde ortaya çıkan yazı sanatı. **Alfred Dürer**'den **İlhan Berk**'e uzanan bir çizgide kimler bu yazıya bulaşmamış ki? İlhan Berk *Çivi Yazısı* (1960) kitabındaki şiirlerin yanında *Mısırkalyoniğne*'de (1962) yer alan şiirlerinde de şekilli yazıda doğrudan değil ama, düşünce ve felsefe olarak yararlanır. **Paul Klee**'de uyanan **İlhan Berk** "Bir bulut çıkıyor bir bulut çıktı" diyor ve sarılıyor "kaleme" o güzel şiirlerini yazmak için "u"ları uzata uzata. Yazının büyüsünü sağar şiirlerine bu büyük usta. **Paul Klee** de şekillerle örer resimlerini ve büyüler resmini seyredenleri, düşlere sürükler resimlerine bakanları. Tarihin bağrından kopup gelen bu büyüleyici, sorularla ve bulmacalarla dolu yazının tarihinde yatan gize erişmek kimin haddine?

Sergiyi besleyen yan programlarda ise kutsal yazıyla çocukların tanıştırılması, hiyeroglif yazıyı öğrenme, eski Mısır'daki günlük yaşam ve yazı... gibi konular ele alınıyor sergi süresince.

Yazar, şair **Francesco Colonna** 172 tahtaya sevgilisi **Polia**'ya olan aşkını anlatan resim yazısıyla bir roman yazar ve **Lorenzo de Medici il Magnifico** da okurla buluşturur bu akıl almaz romanı. Rönesans sanatın da etkiler hiyeroglifler.

100 yıl önce 7 Haziran 1905'te Dresden'de kurulur **Brücke** grubu. Çevremizi saran dünyaya karşı ilgisiz gibi duran **Dışavurumcular**, daha çok insanın içindeki evrenle haşır neşir olmuşlar. En gizli duyguları çırılçıplak soyup görücüye çıkarmışlar yapıtlarında. Büyük kent yaşamı, savaşın getirdiği iç ve dış yıkımlar, kahveler, sokaklar, insan portreleri, aşklar ve hayat kadınları... Onların resimlerine yansıyanlar bunlar. Bu yıl 100. yılı kutlanıyor bu önemli akımın. 500'den fazla resim, heykel, çizim, desen, baskı, oyma **Neue Nationalgalerie**'de (Yeni Ulusal Galeri'de) sergileniyor. 1911'de açtıkları sergiyle dikkatleri üstlerine çeken ve tartışmaların, eleştirilerin gündemini oluşturan bu grupta **Ernst Ludwig Kirschner, Erich Heckel, Karl Schmidt-Rottluff** Dresden'den Berlin'e gelirler ve burada **Max Pechstein, Otto Mueller**'le buluşup yollarına devam ederler. Daha sonra **Emil Nolda** da katılır bu gruba. **Brücke** sergisi 17 bölümden oluşuyor: *Köprü (Die Brücke) 1905-1913, Modernle Diyalogda, Atölyede Çıplaklar, Köprü'ye Yeni Başlayanlar, "En Basit İnsanlar", Kentler ve Manzaralar 1, Dostluğun Belgeleri, Yakın ve Uzak Cennetler, Afrika'ya Seyahat, İfadenin İktidarı, Kirschner'in Berlin Atölyesi, Toplu Yapıtların Fikri, Edebiyat ve Edebiyatçılar, Büyük Kent/Dans, Günlük Yaşamın Sujeleri, Kentler ve Manzaralar 2, Ayrılan Yollar.*

Brücke sergisi kolay kolay unutulmayacak bir jübile Berlinliler için.

Büyük kent yaşamı deyince daha çok Berlin akla geliyor elbette. O zamanlar, yani yüzyılın başında da çok kültürlü bir kenttir Berlin. 1. Dünya Savaşı öncesinin

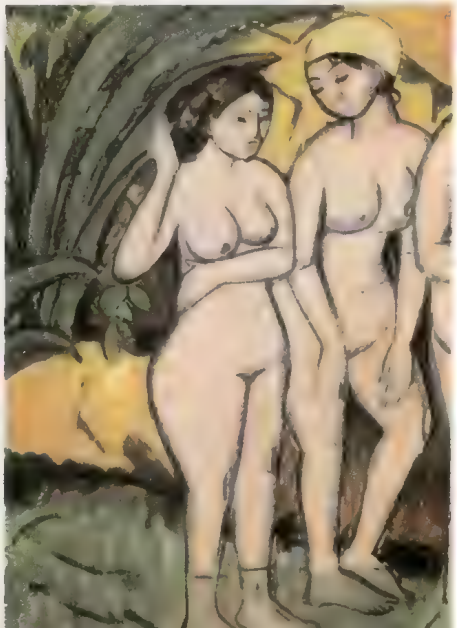

siyasal ve ekonomik sıkıntılarını yaşıyordur. Aslında bu büyük savaştan önceki kentin nabzını tutuyor **Brücke**'nin ressamları: Sokaklardaki insan kalabalığını tuvallerine geçirirlerken, bir yandan da kentte giderek artan hayat kadınlarını da çıplak olarak işlerler resimlerinde. Düşen ahlakla birlikte toplumda yaşanan yabancılaşmaya dikkat çekiyorlar. Çevreleriyle ilgilenmezmiş gibi görünürken sokaktaki insanların, kadınların, evlerin, kahvelerin, bohem yaşamın görünümü de o günlerde yaşananlara ayna tutuyor. Yozlaşma ve yabancılaşmanın resimleri **Dışavurumcu** ressamların ele aldıkları. **Kafka**'nın yanında **Nelly Sacks, E. L. Schüler, Rosa Aulaender**... gibi Yahudi asıllı yazar ve şairler de dış çevreden çok insanın iç dünyasına

eğilirleler yoğun bir biçimde. İnsanın en derinine inmeye çalışırlar yazdıklarıyla.

Sonra Afrika sanatından da etkilenir bu grup: Afrika maskelerinden, ağaç oymacılığından, heykellerden, renklerden, doğadan ve Afrikalı insandan etkilenirler. Kara derili insanların dünyasına, egzotik yaşamlarına sokulmaya çalışırlar kimi yapıtlarında. Mısır'ın resim yazısını, şekilleri de kullanırlar gerektiğinde.

Yol ayrımı her grupta ve dostlukta kaçınılmaz olarak gündeme gelebilir her zaman. **Brücke**'den **Pechstein** ve **Karl Scmidt-Rottluff** Berlin'deki Güzel Sanatlar Yüksekokulu'nda profesör olurlar ve resim dersleri verirler.

Emil Nolde ise Nazi iktidarına yakınlık duyar ve bu yüzden hep eleştirilir yaşamı boyunca.

Elbette bu büyük serginin yanında yan programları da kaçırmamak gerekiyor: *"Brücke'nin 'Lideri" "*,*"Erich Heckel-Resimden Edebiyata ve Filme"*, *"Figürler, Babylon'un Büyük Orospusu"*, *"Genç Yetenek ve Yaşlı Üstat"*... gibi konularla da besleniyor **Brücke** sergisi.

Daha çok oval kavramı üzerinde çalışan **Hans Arp** 1905'te, yani **Brücke**'nin ortaya çıktığı yıl, Weimar'da resim eğitimine başlar. Paris'te eğitimine devam eder. 1912'de **Kandinsky**'nin açtığı *"Mavi Süvari"* sergisine katılır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında kurulan, 1916-1919'da ortalığı kasıp kavuran **Zürich Dadacılarına** katılır ve tüm etkinliklerde canla başla yer alır. Sonra 1919-1920 arası Köln'de **Max Ernst**'le Köln **Dada** hareketinin başını çeker. Dünyanın mekanikleştirilmesine ta en baştan karşı çıkar ve yapıtlarıyla tavır alır. **Hans Arp** sergisinde **Dada** ve **Sürrealist** çalışmalara örnek 170 yapıt yer alıyor. Onun yapıtları Berlin'deki **Akademie der Künste**'de 18 yıl boyunca gösterilmiş. "Hareket eden oval" bir biçim olmaktan çok şey ifade ediyor. Toplumdaki yabancılaşma ve yozlaşmanın yanında tekniğin insan yaşamında giderek artan yerine de bir gönderme onun çizimleri, kolajları, desenleri, biçimleri, geometrik olmayan formları. "Göbeğin Form"unun üstüne gider durmadan. Çağrışımı bol ve bıktırmayan yapıtlar onun ortaya koydukları.

Şiirleriyle de genç Alman şairleri sütünde etkili olmuş bir şair **Hans Arp**. Somut şiirle dirsek temasını sürdürürken olduk-

ça kapalı, sıkı bir şiiri hep gündemde tutmayı da başarmış önemli bir şar o. Önemli, uzun ve tek bir şiirden oluşan *Ateşli Düşünceler* (1997) kitabını *İyi Şeyler* (İlker Demirel çevirisi) basmıştı.

"Öyle görünüyor ki artık/ateist dernek hastalarına/makinaüstülere ve robotüstülere/dünyanın otlanmış sazlıklarını/tümüyle bırakmak istiyorsun" diye yazıyor *Ateşli Düşünceler*'de. Kolay değildir onun şiir ve görsel, plastik sanatlar dünyasına girmek: Örneğin şu dizeleri her babayiğit kolayca hazmedebilir mi? "Siper duvarımıza/bülbülümüze ne oldu?/Gül yıldızlar nerede?/Şiir yazan şarkı söyleyen melekler nerede?"

Geometrik Tasarımlarla Ayasofya-İstanbul Sergisi de dikkate, görülmeye değer. Berlin Sanat Kütüphanesindeki sergi *Emdem Teknik Yüksekokulu Matematik Mühendisliği* bölümü ile Berlin *Max-Planck Enstitüsü Bilim Tarihi Bölümü*'nün işbirliğiyle kotarılmış. İsviçre Bilimsel Araştırmaları Destekleme Ulusal Fonu'nun yardımıyla 2001-2004 yılları arasında **Prof.Dr. Volker Hoffmann** ve **Diplom Mühendis Nikolaos Therotais** tarafından *Bern Üniversitesi Mimarlık Tarihi ve Anıtları Koruma Bölümünce* yürütülmüş bu önemli çalışma. Ayasofya'yı karış karış incelemiş araştırmacılar, fotoğraflarla ve çizimlerle nasıl bir geometrik düzen içinde inşa edildiğini belgelemişler bu çalışmalarıyla. Sergide Ayasofya'ya ilişkin kitaplar da ilgilenenlerin dikkatine sunulmuş.

Berlin yine önemli ve mutlaka görülmesi gereken sergilere ev sahipliği yapıyor. Kısa bir Berlin turunda, havanın güzel olduğu bir günde elbette, işte bu sergileri gezdik birlikte. Kent kaynıyor. Kahvelerin önüne sandalyeler masalar yerleştirildi çoktan. Sıcaklarla birlikte o güzel, küçük kahvelerin de saltanatı başladı. Berlin'i çepeçevre kuşatan göller tıklım tıklım. Herkes kendini dışarı atmış serinlemeye ya da doğaya sığınmaya çalışıyor. Tatillerini Türkiye'de geçirenler dönmeye başladılar bile okulların 8 Ağustos'ta açılması nedeniyle.

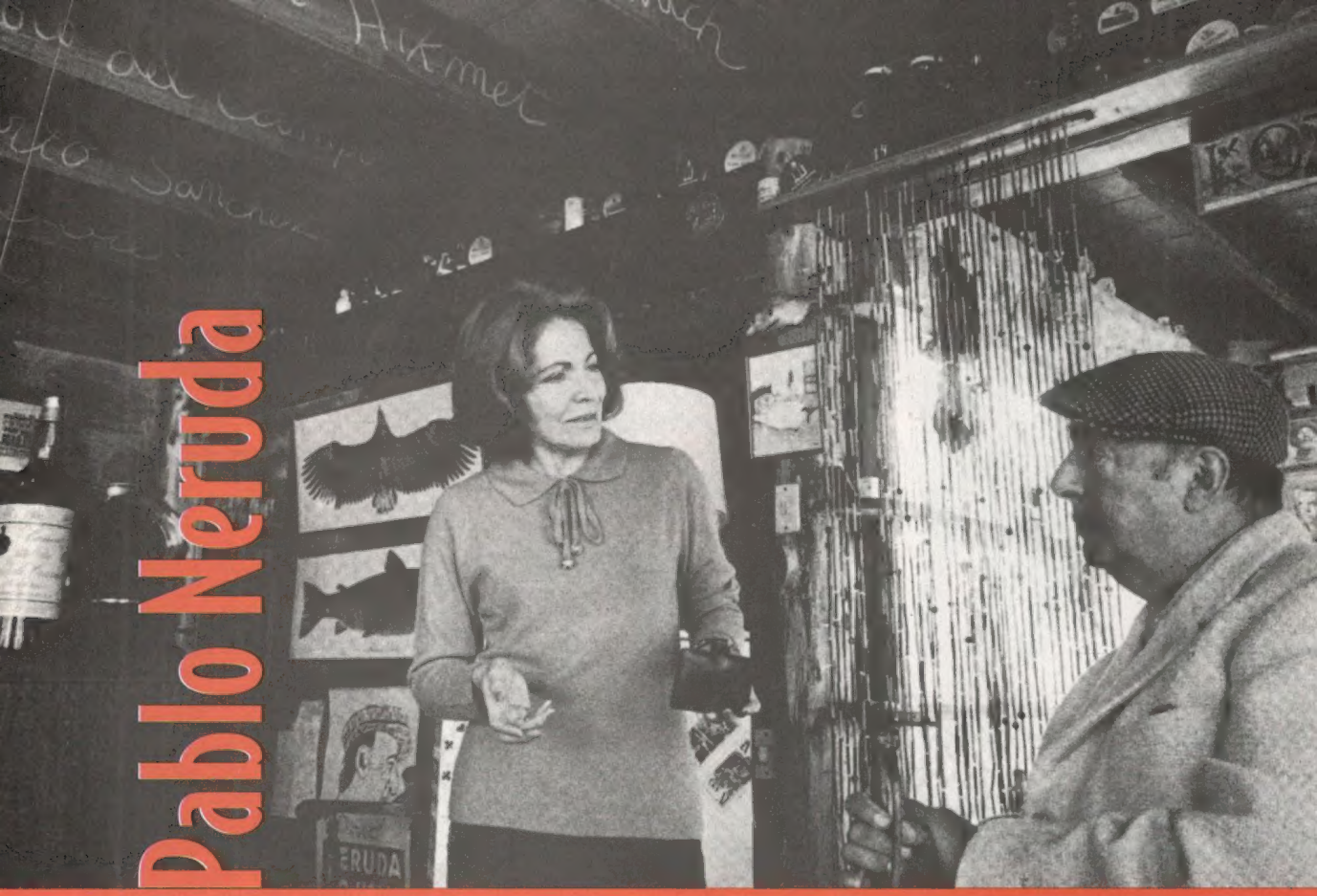

Pablo Neruda

Yüz Aşk Sonesi'nden

Matilde, çimenin, taşın ya da şarabın adı,
topraktan doğan ve bâki kalan,
o boy atan sözcük söktürür şafağı,
onun yazında çakar limonların ışığı.

Bu adda koşar deniz mavisi ateş kümeleriyle
kuşatılmış tahta gemiler;
bir ırmağın suyudur ki o harfler
çağlar gelir kireçlenmiş yüreğime.

Ah, sarmaşık altında bulunmuş ad,
gizli bir tünelin kapısı gibi,
dertleşir dünyanın mis kokusuyla!

Ah, sar beni tutuşmuş ağzınla,
yokla, eğer istersen, gözlerinin geceleriyle.
ama bırak yüzeyim ve uyuyayım bir gemi gibi adın üzre.

Çev: Adnan Özer

EFLATUN NURİ

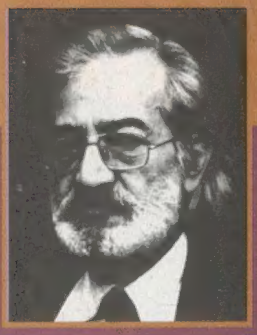

BENİM ADIM EFLATUN

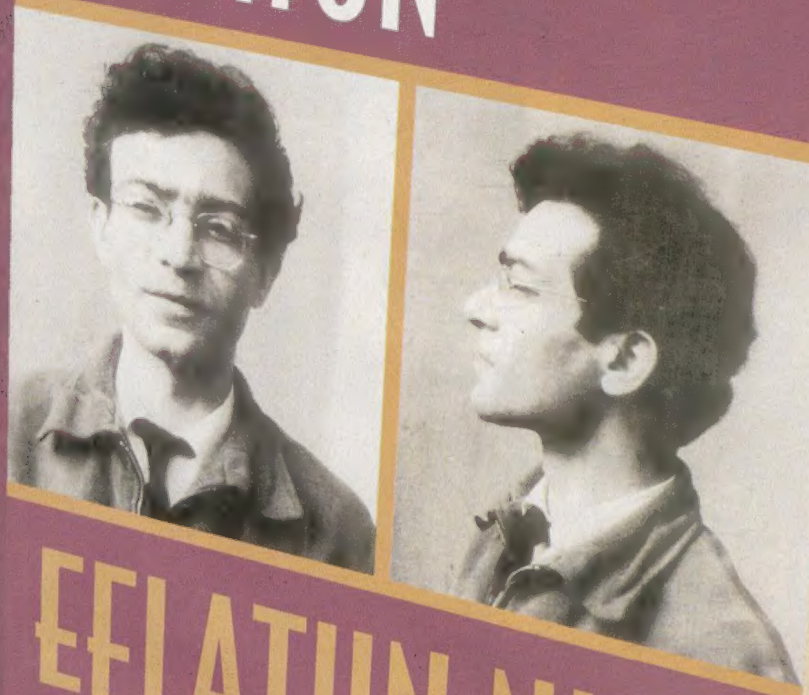

EFLATUN NURİ

CADDE

1 EYLÜL'DE BAYİİLERDE

CADDE

kaçak karikatür

Troçki İstanbul'da

Tuncay AKGÜN - Kemal ARATAN